Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Miša Šilc

Usposobljenost študentov socialnega dela za delo z uporabniki s spektroavtistično motnjo

Magistrsko delo

Ljubljana, 2024

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Miša Šilc

Usposobljenost študentov socialnega dela za delo z uporabniki s spektroavtistično motnjo

Magistrsko delo

Mentor: doc. dr. Primož Rakovec

Ljubljana, 2024

Zahvala

Predvsem se zahvaljujem svojemu mentorju, doc. dr. Primožu Rakovcu, za podporo, hitro odzivnost in strokovno usmerjanje pri izdelavi magistrske naloge.

Zahvaljujem se tudi vsem sodelujočim v raziskavi.

Posebna zahvala gre moji družini, ki mi je na moji celotni študijski poti nudila brezpogojno podporo in ljubezen.

Najlepše se želim zahvaliti fantu Mateju. Hvaležna sem, da imam tako čudovitega in podpornega partnerja, ki mi stoji ob strani v vseh življenjskih izzivih.

Podatki o magistrskem delu

Ime in priimek: Miša Šilc

Naslov naloge: Usposobljenost študentov socialnega dela za delo z uporabniki s spektroavtistično motnjo

Kraj: Ljubljana

Leto: 2024

Št. strani: 54

Št. prilog: 4

Mentor: doc. dr. Primož Rakovec

Ključne besede: spektroavtistična motnja (SAM), usposobljenost študentov socialnega dela, Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana, delo z uporabniki s SAM, praktične izkušnje

Povzetek magistrskega dela:

V magistrskem delu sem raziskovala usposobljenost študentov socialnega dela po zaključku študija za delo z uporabniki s spektroavtistično motnjo (SAM), zlasti v kontekstu Zavoda za gluhe in naglušne Ljubljana (ZGNL). Teoretični del moje naloge obsega poglobljeno obravnavo spektroavtistične motnje, vključno z njeno zgodovino, terminologijo, definicijo in značilnostmi, prav tako pa sem raziskala vzroke za pojav SAM in metode dela z osebami, ki se soočajo s to motnjo. Predstavila sem tudi smernice za obravnavo in vključitev oseb s SAM ter delovanje ZGNL. S pomočjo kvalitativne raziskave sem oblikovala glavne ugotovitve v zvezi z obravnavano temo. Razlog za izvedbo te raziskave izvira iz mojih lastnih izkušenj, saj sem septembra 2023 začela delati na ZGNL, kjer sem se neposredno srečevala z izzivi, povezanimi z razumevanjem in podporo uporabnikom s SAM. S praktičnim delom sem spoznala unikatnost vsakega posameznika s SAM, kar me je še dodatno motiviralo za raziskovanje tega področja. Da bi moja raziskava presegla osebne izkušnje in mnenja sovrstnikov, sem se odločila za vključitev mnenj izkušenih zaposlenih na ZGNL. V raziskavo sem vključila tri skupine udeležencev: študente socialnega dela z izkušnjami z uporabniki s SAM, študente brez teh izkušenj in zaposlene na ZGNL. Rezultati so pokazali, da študentje s praktičnimi izkušnjami občutijo večjo pripravljenost in samozavest pri delu z osebami s SAM v primerjavi s tistimi brez izkušenj. Praktične izkušnje so se izkazale kot ključne pri razvoju potrebnih veščin in globljem razumevanju potreb uporabnikov s SAM. Zaposleni na ZGNL poudarjajo, da so te izkušnje bistvene za razvoj ustreznih kompetenc študentov in njihovo pripravljenost za strokovno delo. Poleg tega so kot pomembni za to področje izpostavljeni nekateri predmeti na fakulteti, vendar pa vse vpletene skupine ugotavljajo, da je pomembnejši poudarek na praktičnem usposabljanju. To študentom omogoča, da teorijo prenesejo v prakso in nadgradijo svoja znanja ter veščine, kar je ključno za uspešno delo z osebami s SAM.

Title: Competence of Social Work Students to work with Users with Autism Spectrum Disorder

Keywords: autism spectrum disorder (ASD), preparedness of social work students, Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana, working with users with ASD, practical experience

Summary:

In my master's thesis, I explored the preparedness of social work students after completing their studies for working with users with autism spectrum disorder (ASD), particularly in the context of Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana (ZGNL). The theoretical part of my thesis includes an in-depth discussion of ASD, including its history, terminology, definition, and characteristics. I also included the causes of ASD and the methods for working with individuals facing this disorder. I presented guidelines for the treatment and integration of individuals with ASD and provided insights into the operations of ZGNL. I formed main findings related to the topic of my thesis through qualitative research. The reason I conducted this research stems from my own experience, as I started working at ZGNL in September 2023, where I've directly encountered challenges related to understanding and supporting users with ASD. The practical part of my work allowed me to recognize the uniqueness of each individual with ASD, which further motivated me to explore this field. To ensure that my research extended beyond personal experience and the opinions of my peers, I decided to include the views of experienced employees at ZGNL. The research therefore involved three groups of participants: social work students with experience with ASD users, students without such experience, and employees at ZGNL. The results showed that students with practical experience felt more prepared and confident in working with individuals with ASD compared to those without experience. Practical experience proved to be crucial in developing the necessary skills and deeper understanding of the needs of users with ASD. Employees at ZGNL emphasize that these experiences are essential for developing the appropriate competencies of students and their readiness for professional work. Even though certain subjects at the university are highlighted as important for this field, all involved groups acknowledge that emphasis on practical training is more significant. This allows students to put theory into practice and enhance their knowledge and skills, which is vital for successful work with individuals with ASD.

Kazalo vsebine

1. Teoretičen uvod 1
1.1. Spektroavtistična motnja 1
1.1.1. Zgodovina in terminologija 1
1.1.2. Opredelitev 2
1. 2. Značilnosti oseb s SAM 5
1.2.1. Socialna komunikacija in interakcija 6
1.2.2. Fleksibilnost mišljenja 7
1.2.3. Pogosto pridružene motnje 8
1.3. Vzroki za nastanek SAM 9
1.4. Delo z osebami s SAM 10
1.4.1. Priporočila in smernice 12
1.4.2. Oblike pomoči 14
1.4.3. Samostojnost oseb s SAM 14
1.5. Socialno delo in SAM 16
1.5.1. Pričakovana pridobljena znanja po končanem dodiplomskem študiju socialnega dela 17
1.5.2. Povezava med socialnim delom in SAM 20
1.6. Zavod za gluhe in naglušne 24
2. Opredelitev problema 27
2.1. Raziskovalna vprašanja 28
3. Metodologija 29
3.1. Vrsta raziskave 29
3.2. Merski instrument in viri podatkov 30
3.3. Populacija in vzorec 30
3.4. Zbiranje podatkov 31
3.5. Obdelava in analiza podatkov 31
4. Rezultati 34
4.1. Usposobljenost in pripravljenost študentov socialnega dela s praktičnimi izkušnjami za delo z uporabniki s SAM. 34
4.2. Usposobljenost in pripravljenost študentov socialnega dela brez praktičnih izkušenj za delo z uporabniki s SAM. 36
4.3. Ocena usposobljenosti in pripravljenosti za delo z uporabniki s SAM s strani zaposlenih na ZGNL. 38
4.4. Primerjava mnenj o usposobljenosti za delo z uporabniki s SAM med študenti socialnega dela s praktičnimi izkušnjami, tistimi brez izkušenj in zaposlenimi na ZGNL. 41

4.5. Identifikacija ključnih dejavnikov, ki vplivajo na razlike v ocenah pripravljenosti za delo z uporabniki s SAM med študenti socialnega dela s praktičnimi izkušnjami, tistimi brez izkušenj in zaposlenimi na ZGNL. 42
5. Razprava 44
6. Sklepi 48
7. Predlogi 50
8. Literatura in viri 52
9. Priloge 55
9.1. Vodilo za intervju 55
9.2. Odprto kodiranje 66
9.3. Osno kodiranje 92
9.4. Odnosno kodiranje 96

Kazalo tabel

Tabela 1: Primer izpisa izjav po temah 32
Tabela 2: Primer odprtega kodiranja 32

1. Teoretičen uvod

1.1. Spektroavtistična motnja

1.1.1. Zgodovina in terminologija

V zadnjih letih opazimo, da se izrazito več pozornosti namenja avtizmu in javni razpravi o njem, vendar kljub temu ostaja občutek, da številni starši in strokovnjaki na tem področju zaznavajo pomanjkanje celovitega razumevanja, podpore in učinkovitih terapevtskih možnosti. Avtizem se je izkazal za eno najhitreje naraščajočih nevroloških razvojnih motenj v sodobni družbi. Kljub temu da se je ozaveščenost o tem povečala, ostaja veliko izzivov v razumevanju njegovih vzrokov, mehanizmov in učinkovitih načinov obravnave. Preden pa posežemo globlje, je treba pojasniti začetke spoznavanja te motnje.

V kratki zgodovini avtizma je prišlo do velikih nasprotij v pojmovanju te motnje, tako da je pojem celo spremenil svoj prvotni pomen. Leta 1906 je švicarski psihiater Eugene Bleuler prvič v psihiatrično literaturo uvedel pojem »avtizem«. Proučeval je proces mišljenja pacientov, ki so bili diagnosticirani kot »dementia praecox«. Pojem avtizem je uporabil, da bi opisal odnos teh pacientov do okolja. Kanner je leta 1943 prvi opredelil otroški avtizem. Diagnosticiral je enajst otrok na kliniki Johna Hopkinsa v Baltimoru, ki velja tudi za rojstni kraj tega sindroma (Jurišić, 1991, str. 11). Izpostavil je nekaj skupnih značilnosti nenavadnega vedenja proučevanih otrok in največja odstopanja opazil v smeri manjše fleksibilnosti, težavah s sprejemanjem sprememb in v prisotnosti ponavljajočih se in stereotipnih vedenj. Neodvisno od njega je le leto kasneje Hans Asperger, takrat še študent medicine, kasneje pa avstrijski pediater, podal podoben opis motnje. Osredotočil se je na proučevanje mladostnikov in njegova opredelitev simptomov ter opis sta se ujemala s Kannerjevim opisom vedenjske slike otrok. Kljub Kannerjevim in Aspergerjevim objavam v 40. letih je avtizem dolgo časa ostal uganka v medicini (Asperger, 1991).

Dr. Lorna Wing in dr. Judith Gould sta želeli vzpostaviti red v terminologiji. Njuna epidemiološka raziskava (1979) je temeljila na opazovanju otrok, mlajših od 15 let. Na osnovi opažanj sta vzpostavili hipotezo avtističnega spektra. Njuna hipoteza temelji na predpostavki, da je osnova za vse te motnje oziroma stanja primanjkljaj na področju treh vidikov otrokovega razvoja. To sta poimenovali »triada primanjkljajev«, ki jo sestavljajo primanjkljaji v socialni interakciji, socialni komunikaciji in imaginaciji. Izpostavili sta, da se pri različnih ljudeh ta triada različno manifestira, zato govorimo o spektru avtističnih motenj. To opredelitev uporabljamo še danes (Wing, 1996).

V slovenski literaturi se pojavljajo različna poimenovanja za osebe, ki jim je bil diagnosticiran avtizem. Med branjem različnih virov opazimo, da se uporabljajo različni izrazi, kot so »oseba s SAM« (spektroavtistično motnjo), »oseba z MAS« (motnjami avtističnega spektra), »avtist«, »oseba z avtizmom«, »oseba z diagnozo avtizma« in »oseba z avtistično motnjo«. Razprave o uporabi teh poimenovanj so pogoste in pomembne. Nedavne raziskave kažejo, da nekateri posamezniki avtizma ne opredeljujejo več kot motnjo, temveč ga označujejo s terminom »stanje« (ang. Autism Spectrum Conditions). Uporaba tega novega termina lahko povzroči manjšo stopnjo stigmatizacije, večje odobravanje in bolj pozitiven odnos družbe do avtizma. Poudarek je na tem, da pri osebah z MAS ne iščemo le primanjkljajev, ki zahtevajo postavitev diagnoze, temveč prav tako izpostavljamo njihova močna področja (Bezenšek, 2019, str. 3–4). V magistrskem delu bom uporabila kratico SAM (spektroavtistična motnja), da bi poenotila uporabo terminologije in olajšala razumevanje obravnavane problematike.

1.1.2. Opredelitev

SAM je kompleksna nevrološka razvojna motnja, ki se odraža v raznolikih izzivih v socialni interakciji, komunikaciji, vedenju in senzorni percepciji posameznikov (National Institute of Mental Health, b. d.). Na področju obravnave SAM je znanih več različnih terapevtskih pristopov: diete, vedenjske obravnave, uporaba terapevtskih živali, razni medicinski postopki ipd. Število terapevtskih pristopov iz dneva v dan narašča, ob tem pa ni natančnih podatkov o njihovi učinkovitosti. V praksi se je namreč izkazalo, da ni enega pristopa, ki bi ustrezal vsem posameznikom s SAM. Večina posameznikov s SAM ima tudi pridružene motnje, ki prav tako zahtevajo svojevrstno obravnavo. Največkrat se srečamo z različnimi oblikami socialne anksioznosti, depresije in kroničnega stresa. Vsi strokovnjaki pa soglašajo, da je z obravnavo treba začeti čim prej (Kragolnik in Demšar, 2018, str. 120). Ker se SAM manifestira na toliko različnih načinov, je osebam s SAM težko pripisati splošne značilnosti. Priljubljen pregovor med ljudmi, ki delajo z mladimi s SAM, je: »Če poznate enega otroka s SAM, poznate enega otroka s SAM.« Kljub temu je nekatere vidike teh razvojnih motenj mogoče zanesljivo proučiti: senzorično obdelavo, komunikacijo, socialno interakcijo in nekatere vztrajne vzorce vedenja (Farmer, 2013, str. 6–7).

SAM je skupek genetsko spremenljivih nevrorazvojnih motenj, ki se kažejo kot zgodnja disfunkcija socialnih odnosov in oslabljena ponavljajoča se vedenja in zanimanja. Na podlagi ocen Mreže za spremljanje avtizma in razvojnih motenj Centra za nadzor in preprečevanje bolezni je približno 1 od 44 otrok diagnosticiran s SAM. Razširjenost SAM je več kot štirikrat večja med fanti kot deklicami in ima pogosto sočasna stanja, vključno z epilepsijo, depresijo,

anksioznostjo in motnjo pomanjkanja pozornosti ter hiperaktivnostjo, pa tudi zahtevna vedenja, kot sta spanje in samopoškodovanje. Posamezniki s SAM imajo atipične kognitivne primanjkljaje, kot so oslabljena socialna kognicija in zaznavanje, izvršna disfunkcija ter atipično zaznavanje in obdelava informacij. Te lastnosti so podprte z atipičnim nevrorazvojem na sistemski ravni. V zadnjih dveh desetletjih se je razširjenost motenj avtističnega spektra postopoma povečevala, vendar se niso pojavili jasni diagnostični označevalci in specifično usmerjena zdravila za avtizem. SAM je tako najhitreje naraščajoča pervazivna vseživljenjska razvojna motnja in je veliko pogostejša, kot si ljudje mislijo. Pogostost SAM je v zadnjih dveh desetletjih narasla za več desetkrat. Raziskave po svetu kažejo, da naj bi imelo avtizem 1,1 % svetovne populacije. Glede na svetovne statistike naj bi bilo v Sloveniji približno 20.000 ljudi, ki imajo SAM (Wang, Wang, Wu, Wang in Sun, 2023).

Osebe s SAM imajo težave na treh glavnih področjih, in sicer na področju socialne komunikacije, socialne interakcije in fleksibilnosti mišljenja, ki jih imenujemo »triada primanjkljajev«. Medtem ko so nekateri ljudje s SAM sposobni živeti relativno vsakdanje življenje, drugi potrebujejo stalno strokovno pomoč (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 1996). Danes tako ne govorimo več o avtizmu ali Aspergerjevem sindromu, ampak o spektru. Zakaj o spektru? Ker poudarja, da ni enotnega vzorca vedenja ali simptomov, ki bi veljali za vse. Vsak posameznik s SAM ima svoje edinstvene izzive in potrebe, kar zahteva prilagodljiv in celosten pristop pri obravnavi.

Spekter vključuje različne značilnosti in načine, kako možgani procesirajo informacije. Nekatere lastnosti (npr. slabše motorične sposobnosti) predstavljajo težave v vsakodnevnem življenju, nekatere (npr. natančnost – perfekcionizem) so v življenju lahko tudi zelo uporabne. Vsaka oseba ima kombinacijo različnih lastnosti. Oseba, ki na nekem področju nima avtističnih potez, bo na tistem področju delovala nevrotipično, vendar lahko na to delovanje vplivajo tudi druge lastnosti, ki izvirajo iz spektra. Oseba je lahko na primer dobra v komunikaciji in rabi jezika, a zaradi senzorne občutljivosti v glasnih in prenatrpanih prostorih zelo težko komunicira, druga oseba pa se bo spopadala z ravno obratnimi izzivi (Društvo ASPI, b. d.).

V nadaljevanju je naštetih nekaj stvari, ki jih lahko zaznamo pri otroku s SAM (Sandberg in Spritz, 2013):

Komunikacija:

- jezik se razvija počasi,
- težave pri začetku ali vzdrževanju pogovora,
- obračanje zaimkov »jaz« in »ti«,
- odsotnost kazanja ali uporabe drugih kretenj,

- ponavljanje na pamet naučenih odlomkov.

Socialna interakcija:

- neinteraktivna igra,
- minimalen očesni stik,
- težave pri sklepanju prijateljstev,
- pomanjkanje empatije.

Vedenje:

- zelo ozki, obsesivni interesi,
- agresivnost ali nasilnost,
- močna potreba po rutini,
- izbruhi jeze,
- ponavljajoči se gibi telesa,
- »mala« igra pretvarjanja,
- nenavadni pristopi k senzorični stimulaciji.

Vrste težav, ki bi jih lahko imel katerikoli otrok na teh treh področjih, so lahko zelo različne. Otrok s SAM je lahko verbalen ali neverbalen, agresiven ali zaprt, pretirano ali neustrezno občutljiv na stimulacije, predan gurman ali izbirčen jedec, prebujen vso noč ali sposoben prespati apokalipso. Ni značilnosti, ki bi bila skupna vsem. SAM ni mogoče pozdraviti, simptome pa je mogoče obvladati in jih pogosto izrazito zmanjšati z različnimi zdravljenji in pristopi (Sandberg in Spritz, 2013, str. 11–12).

Kako se torej značilnosti SAM odražajo v življenju oseb? Ker se lahko precej nenavadno odzovejo na dražljaje, lahko izkazujejo posebej ponavljajoče se vedenje, kar predstavlja njihove mehanizme za obvladovanje dražljajev. Nekatere osebe imajo težave z nadzorom svojega vedenja v situaciji z visokim dražljajem, zato ni presenetljivo, da ima večina oseb s SAM raje predvidljive rutine in okolja. Poleg tega tisto, kar za nekatere predstavlja rutinsko nalogo, kot je na primer igranje z žogo, včasih od oseb s SAM zahteva izrecno pozornost in koncentracijo ter pristop po korakih. Vedeti je treba, da je empatija pri osebah s SAM izredno prisotna, le predstavlja se drugače (Farmer, 2013, str. 7–8).

Razumevanje in obravnava SAM zahtevata prilagodljiv in celosten pristop, ki upošteva individualne potrebe in značilnosti vsakega posameznika. Čeprav ni enotnega terapevtskega pristopa, ki bi ustrezal vsem, je ključno, da se obravnava posameznika s SAM začne čim prej. Kljub izzivom in raznolikosti izražanja SAM pa lahko z ustrezno podporo in terapevtskimi pristopi simptome obvladamo ter posameznikom omogočimo kakovostno in polno življenje v skladu z njihovimi zmožnostmi. Vseeno pa je ključno nadaljevati prizadevanja za izboljšanje

znanja, ozaveščenosti in dostopnosti ustreznih terapevtskih storitev za vse posameznike, ki se soočajo z avtizmom.

1. 2. Značilnosti oseb s SAM

V tem poglavju se bom osredotočila na značilnosti oseb s SAM, ki imajo pogosto težave s socialno komunikacijo, socialnimi interakcijami in fleksibilnostjo mišljenja. Težave, kot so izbruhi jeze, agresivno vedenje ali samopoškodovanje, lahko vplivajo na njihovo sposobnost prilagajanja vsakodnevnim situacijam. Poleg tega se SAM po intenzivnosti močno razlikuje, pri čemer lahko posamezniki z izrazitejšo obliko motnje doživljajo tudi kognitivne in senzorne težave ter izrazito ponavljajoče se vedenje. Osebe s SAM se razvijajo na edinstven način in lahko kažejo posebne talente na določenih področjih, vendar lahko imajo hkrati težave na drugih, zlasti v razumevanju socialnih situacij. Delo z osebo s SAM zahteva potrpežljivost, razumevanje in prilagodljivost, saj se vsak posameznik razlikuje od drugih in ima svoje specifične potrebe. Zato je zelo pomembno razumeti, da lahko osebe s SAM kažejo opisane značilnosti, vendar je vsak posameznik edinstven, zato se pri nobenem ne izražajo enako ali enakomerno (Farmer, 2013).

Najpogostejši znaki in simptomi SAM so (Program MIRA, b. d.):

- značilen način socialnega delovanja (npr. nezanimanje za socialne odnose, težave pri sklepanju prijateljstev, nerodno vzpostavljanje očesnega stika),
- neizražanje potrebe po navezanosti (npr. odsotnost iskanja tolažbe, zadostnost lastne družbe brez izražanja potrebe po bližini drugih),
- ozko usmerjena zanimanja in hobiji (npr. ozko usmerjena pozornost zgolj na svoje trenutno početje brez zanimanja za opazovanje ljudi v bližini),
- trmasto vztrajanje pri istih rutinah in vznemirjenje ob spremembah (npr. okupiranost le z eno vrsto igre, vračanje domov po vedno isti poti),
- ponavljajoče se vedenje in odzivanje na okolico (npr. ponavljanje istih besed),
- upočasnjene ali nerazvite govorne zmožnosti, ki se kažejo tako v besedni kot nebesedni komunikaciji,
- težave pri razumevanju humorja, sarkazma in fraz,
- težave pri vživljanju v počutje druge osebe,
- težave z izražanjem, razumevanjem in prepoznavanjem čustev,
- možne omejene gibalne spretnosti,
- možne dobro razvite specifične sposobnosti (npr. matematične sposobnosti, spomin, prostorska predstavljivost).

1.2.1. Socialna komunikacija in interakcija

Komunikacijske veščine pogosto opredeljujemo kot temeljno lastnost človeške narave. Skozi komunikacijo pridobivamo informacije, ki so ključne za naše delovanje. Imeti dostop do informacij pomeni imeti tudi moč in sposobnost sprejemati odločitve. Socialni delavci komuniciranje uporabljamo tudi kot inštrument pri vzpostavljanju odnosov z uporabniki in tistimi, ki so povezani z njimi. Komunikacija temelji na prenosu informacij od tistega, ki jih posreduje, do tistega, ki jih prejema. Ključno je, da je sporočilo jasno in razumljivo za sprejemnika. Popolna komunikacija je mogoča le, če je prisoten tudi povratni odziv, ki omogoča posredovalcu, da dobi vpogled v sprejem sporočila. Poleg tega je pri interakciji, v kateri sta aktivna oba udeleženca, pomembno tudi skupno razumevanje ali izkušnja, ki vodi v vzajemno interakcijo. Medosebna komunikacija se torej odvija skozi štiri ključne faze: oblikovanje in posredovanje informacij, sprejemanje in razumevanje, dajanje povratnega odziva ter skupno izkustveno polje, ki omogoča razumevanje med sogovorniki (Knavs, 2009).

Osebe s SAM se lahko spopadajo z različnimi izzivi pri komunikaciji in interakciji z okolico. Nekateri imajo morda dobro jezikovno znanje, vendar težave pri izražanju. Razmišljajo lahko konkretno in se osredotočajo nase, kar zahteva jasna in specifična navodila za razumevanje različnih vidikov situacije. Težave pri govorjenju ali pisanju so lahko posledica omejenega besednega zaklada, motoričnih izzivov ali težav z zaporedjem. Pri obdelavi sporočil lahko pride do težav zaradi različnih dejavnikov, kot so pomanjkanje izkušenj, nevronske težave ali čustvene motnje. Osebe s SAM pogosto razmišljajo dobesedno, kar lahko vpliva na razumevanje metafor, ironije ali sarkazma. Poleg tega se lahko pojavijo težave pri izražanju odziva na sporočilo ali pri prepoznavanju njegovega pomena. Kljub temu je pomembno razumeti, da odsotnost zunanjih znakov pozornosti ne pomeni nujno pomanjkanja inteligence. Te osebe se lahko soočajo tudi s specifičnimi izzivi pri obdelavi vizualnih informacij in s težavami s koncentracijo. Zato je ključno upoštevati individualne potrebe in prilagoditi okolje ter podporo, da bi mladostniki lahko uspešno razvijali svoje komunikacijske in interakcijske veščine (Farmer, 2013).

Vedenje oseb s SAM v socialni komunikaciji/interakciji lahko vključuje (National Institute of Mental Health, b. d.):

- redko ali nekonsistentno vzpostavljanje očesnega stika,
- videz, da ne gledajo ali ne poslušajo ljudi, ki govorijo,
- redko deljenje zanimanja, čustev ali užitka nad predmeti ali dejavnostmi (vključno z redkim kazanjem ali kazanjem stvari drugim),

- neodzivnost ali počasno odzivanje na lastno ime ali druge verbalne prošnje za pozornost,
- težave pri vzpostavljanju dvosmerne komunikacije,
- pogosto dolgo govorjenje o priljubljeni temi, ne da bi opazili, da drugi niso zainteresirani, pogosto tudi ne dajejo drugim možnosti, da bi se odzvali,
- prikazovanje obraznih izrazov, gibov in gest, ki se ne ujemajo s tem, o čemer se govori,
- nenavaden ton glasu, ki lahko zveni melodično ali ravno ter robotično,
- težave pri razumevanju stališča druge osebe ali nezmožnost napovedovanja ali razumevanja dejanj drugih ljudi,
- težave pri prilagajanju vedenja socialnim situacijam,
- težave pri deljenju v domišljijski igri ali pri sklepanju prijateljstev.

Pomembno je poudariti, da se osebe s spektrom avtističnih motenj pogosto soočajo z različnimi izzivi pri socialni komunikaciji in interakciji. Njihova težava pri razumevanju sporočil, skupaj z drugimi specifičnimi značilnostmi, lahko oteži vzpostavljanje odnosov in razumevanje družbenih situacij. Ključno je, da se upoštevajo individualne potrebe posameznika in da se tem osebam zagotovi ustrezna podpora za razvoj komunikacijskih in interakcijskih veščin.

1.2.2. Fleksibilnost mišljenja

Fleksibilnost mišljenja nam omogoča, da bolje razumemo druge ljudi, predvidimo njihovo vedenje in lažje razumemo ter interpretiramo stvari okoli nas. Prav tako nam omogoča, da si lahko zamislimo in predvidimo situacije, ki so zunaj naše običajne rutine. Pomembno je poudariti, da te težave ne izvirajo iz pomanjkanja domišljije. Številni posamezniki s SAM so izjemno kreativni in lahko dosežejo izjemne dosežke na področjih umetnosti, glasbe ali pisanja (Svetovalnica za avtizem, 2016).

Šibkejša fleksibilnost mišljenja pri ljudeh s SAM se pogosto kaže v potrebi po stalnosti in rutini, kjer predvidljivost in občutek varnosti igrata ključno vlogo. Zato je pomembno, da jih že vnaprej obveščamo o morebitnih spremembah v njihovi rutini ali vsakdanjih aktivnostih ter jim podrobno razložimo, kaj lahko pričakujejo. To jim omogoča lažje prilagajanje in zmanjšuje stres, povezan s spremembami.

SAM lahko povzroči težave na področju fleksibilnosti mišljenja, kar se kaže v (Svetovalnica za avtizem, 2016):

- težavah pri razumevanju in interpretaciji misli, čustev in dejanj drugih ljudi,
- oteženem predvidevanju prihodnjih dogodkov ali mogočih scenarijev,
- težavah pri razumevanju nevarnosti, kot je na primer nezmožnost prepoznavanja nevarnosti teka ob prometni cesti,

- omejenem sodelovanju v igri, kjer otroci z avtizmom pogosto vztrajajo pri ponavljanju istih dejanj ali scen,
- težavah pri prilagajanju spremembam ali načrtovanju prihodnjih korakov,
- težavah pri soočanju z novimi ali neznanimi situacijami.

1.2.3. Pogosto pridružene motnje

Poleg že omenjenih diagnostičnih znakov se večina oseb s SAM sooča tudi z nenavadnimi odzivi na čutne dražljaje. Otroci s SAM se lahko vedejo, kot da so gluhi, ali pa si pokrivajo ušesa celo ob navadnih zvokih. Pogosto imajo težave s prepoznavanjem predmetov, vendar jih privlačijo vidni kontrasti, kot sta svetloba in tema. Prav tako je pogosta nenavadna občutljivost na bolečino in dotik, pri čemer ne prenesejo nežnega dotika, ampak sprejemajo grobe pritiske. Guganje je lahko za te otroke pomirjujoče, prav tako pa so pogosti primeri ovohavanja ljudi in predmetov. Aktivnost pri teh otrocih je pogosto nenormalno visoka ali nizka, lahko imajo motnje hranjenja in se prehranjujejo stereotipno. Pogoste so motnje spanja in emocionalna nestabilnost, poveča se lahko tudi agresivnost, še posebej pri mladostnikih in mlajših odraslih. Avtoagresivno vedenje lahko predstavlja poseben terapevtski izziv. Glede na stopnjo pridružene motnje v duševnem razvoju se razlikujejo med nizkofunkcionalnimi in visokofunkcionalnimi. Poleg tega se pri 5–12 % oseb s SAM pojavi sočasnost z drugo znano genetsko, presnovno ali nevrološko motnjo. Večina teh posameznikov ima tudi pridružene motnje v duševnem razvoju, med 5 % in 40 % pa jih trpi za epilepsijo. Pogosto se pojavljajo tudi sočasne motnje, kot so cerebralna paraliza, Downov sindrom, tuberozna skleroza, sindrom fragilnega X kromosoma in fetalni alkoholni sindrom. Pri večini oseb s SAM so prisotne tudi motnje vida, okvare sluha in gibalne motnje, vključno s stereotipijami gibanja in dispraksijo (Macedoni-Lukšič idr., 2009, str. 28–29).

Značilnosti SAM se torej kažejo v različnih vidikih posameznikovega življenja. Med njimi so rigidna in ponavljajoča se vedenja, ki lahko vključujejo fiksacijo na posebne interese, dosledno upoštevanje rutin in ritualov ter ponavljajoče se gibne vzorce. Poleg tega so ljudje s SAM pogosto nagnjeni k različnim duševnim motnjam, kot so anksioznost, motnje pozornosti in hiperaktivnost (ADHD), obsesivno-kompulzivna motnja (OCD) ter različne oblike tesnobe in depresije. Težave z izvršilnimi funkcijami so prav tako pogosta značilnost SAM, ki se lahko kaže v težavah z načrtovanjem, organizacijo, odločanjem in prilagajanjem vedenja glede na situacijo. Poleg tega lahko imajo ljudje s SAM težave s senzorično obdelavo, kar lahko vodi v občutljivost na senzorične dražljaje in vpliva na njihovo doživljanje okolice ter njihovo vedenje. Omejeni interesi in aktivnosti so pogosto del avtističnega spektra, pri čemer posamezniki

razvijejo ozko usmerjene interese in se pogosto vrtijo okoli ponavljajočih se aktivnosti, ki postanejo osrednje področje zanimanja. Ljudje s SAM lahko doživljajo tudi razlike v zaznavanju senzoričnih dražljajev, kar lahko vpliva na njihovo obnašanje in doživljanje okolja na drugačen način kot pri tipično razvitih posameznikih (Genovese in Butler, 2023).

SAM torej predstavlja kompleksno in raznoliko skupino motenj, ki poleg omenjenih značilnosti vključuje tudi številne druge pogosto pridružene motnje. Te značilnosti skupaj tvorijo kompleksen spekter avtizma, ki močno vpliva na življenje posameznika, in poudarjajo kompleksnost in raznolikost SAM, ki zahteva celosten pristop k razumevanju in obravnavi posameznikov s to motnjo.

1.3. Vzroki za nastanek SAM

Od prvega opisa v 40. letih prejšnjega stoletja je prišlo v razumevanju SAM do pomembnih sprememb. Sprva je bil SAM obravnavan kot redka in huda psihiatrična motnja, ki je bila opisana v obliki kategorije. Danes ga razumemo kot razvojno-nevrološko motnjo, ki se izraža v obliki spektra. Otroci, za katere so včasih uporabljali opis »klasični avtizem« Lea Kannerja, so zdaj le majhen del celotnega spektra. Ti otroci so bili znani po svoji nesposobnosti govorjenja, samotnosti, pridruženih motnjah v duševnem razvoju in stereotipnih gibalnih vzorcih ter ponavljajočih se ritualih. Sprememba v konceptu SAM se je odražala tudi v spremenjenih kliničnih merilih, kar je vplivalo na povečanje ugotovljenih primerov SAM. Kljub temu pa meje spektra avtističnih motenj še vedno niso popolnoma opredeljene in so predmet nadaljnjih raziskav (Macedoni-Lukšič, 2011, str. 2).

SAM se pojavi v različnih oblikah z različno stopnjo težavnosti in trajanjem skozi celotno življenje. Otroci s SAM odrastejo v odrasle osebe s SAM. Z ustrezno izobrazbo in podporo lahko omilimo izzive, s katerimi se srečujejo ti ljudje. Vzroki za pojav SAM še vedno ostajajo predmet raziskovanja znanstvenikov, pri čemer mnogi strokovnjaki menijo, da vedenjski vzorec, ki vodi do diagnoze SAM, ni posledica enega samega dejavnika, temveč lahko nastane zaradi organskih dejavnikov, ki vplivajo na razvoj možganov, ne pa zaradi čustvenih ali vzgojnih dejavnikov. Prav tako ni enega samega vzroka za SAM, vendar pa se splošno verjame, da so za to motnjo odgovorne nepravilnosti v strukturi ali funkciji možganov, na kar kažejo tudi razlike v možganski strukturi med otroki s SAM in tistimi brez tega. Študije so proučile številne vidike avtizma, vključno z dednostjo, genetiko in zdravstvenimi težavami, in ugotovile, da obstaja genska predispozicija za SAM, da se nekateri možganski vzorci razlikujejo pri ljudeh s SAM, da je stopnja serotonina, pomembnega prenašalca impulzov v možganih, pri nekaterih skupinah ljudi s SAM povišana in da imajo nekateri otroci s SAM in sorodnimi motnjami

biokemične in imunološke težave. Dolgoletne raziskave so pokazale, da je za pojav SAM verjetno odgovornih več genov, vendar pa je določitev teh genov zapletena zaradi njihove medsebojne interakcije in vpliva okoljskih dejavnikov (Svetovalnica za avtizem, 2016). Geni igrajo pomembno vlogo pri razvoju SAM, vendar so lahko del problema tudi druge stvari, kot so biokemični procesi v možganih. Obstajajo tudi zdravstvene težave, ki se pogosteje pojavljajo pri ljudeh s SAM. Razumevanje teh stvari lahko pomaga pri razvoju zdravljenja. Pomembno je tudi upoštevati, da imajo ljudje s SAM pogosto tudi druge klinične težave, ki jih je treba obravnavati. Raziskovanje SAM je torej težavno in zdravljenje bo uspešno le, če bomo upoštevali raznolikost teh motenj in razvili pristop, ki bo prilagojen vsakemu posamezniku (Wang, Wang, Wu, Wang in Sun, 2023).

SAM torej izvira iz bioloških sprememb v razvoju možganov, čeprav natančen vzrok še ni popolnoma znan. Med najpogostejše dejavnike, ki se navajajo kot mogoči vzroki, spadajo genetika, presnovne motnje, biokemični dejavniki in nevrološki zapleti. Pomembno je poudariti, da SAM ne povzročajo vzgoja, socialne okoliščine ali cepljenje. Za diagnozo te motnje zato ne smemo obtoževati posameznika, njegovih staršev ali okolice. Namesto tega je koristno SAM obravnavati kot specifičen način delovanja, ki se razlikuje od običajnega odzivanja, vendar ni nujno slab. Prav tako je treba opozoriti, da lahko SAM včasih pokaže izjemne spominske sposobnosti, vendar to ni značilno za vse primere (Program MIRA, b. d.).

Raziskave s področja SAM so kompleksne, saj se motnja kaže na različne načine in tudi na različne načine vpliva na posameznike. Čeprav igrajo geni pomembno vlogo pri njegovem razvoju, je ključnega pomena razumeti tudi vpliv drugih dejavnikov, kot so biokemični procesi v možganih, na razvoj avtizma. Zdravljenje in podpora posameznikom s SAM zahtevata pristop, ki je prilagojen posameznikovim specifičnim potrebam. Skrbno proučevanje in celovit pristop k razumevanju SAM lahko pripomoreta k boljšemu razvoju terapevtskih strategij in izboljšanju kakovosti življenja tistih, ki se spopadajo s to motnjo. Prav tako pa je pomembno upoštevati pridružene težave, s katerimi se pogosto soočajo osebe s SAM, o čemer bo več predstavljeno v nadaljevanju.

1.4. Delo z osebami s SAM

Razumevanje in obravnava oseb s SAM zahteva celosten pristop, ki se osredotoča na njihove specifične potrebe in izzive. Spektroavtistična motnja kot širok spekter nevroloških razvojnih motenj predstavlja edinstven niz izzivov v vsakdanjem življenju posameznika. Kompleksnost te motnje se kaže v različnih stopnjah resnosti in značilnostih, ki vključujejo težave v socialni interakciji, komunikaciji in vedenju.

V zadnjih letih se je pokazalo, da sta obseg in kvaliteta začetnega dodiplomskega izobraževanja ključnega pomena za uspeh delovanja na tem področju, še posebej pri delu z uporabniki s SAM. Vendar pa poročila iz stroke kažejo, da tradicionalni študijski programi redko zagotavljajo zadostno specifično znanje za delo z uporabniki s tovrstnimi potrebami. Kot odziv na to problematiko se v tujini vse bolj uveljavlja nov model izobraževanja, ki uvaja splošen odmik od specializiranih oblik usposabljanja med začetnim izobraževanjem. Ta trend prinaša številne izzive in težave, še posebej v zvezi s časom, obsegom, celovitostjo in vsebino izobraževanja. Številni strokovnjaki vidijo rešitev v oblikah stalnega strokovnega izpopolnjevanja, ki pa pogosto niso preventivne narave, temveč so odgovor na težave, s katerimi se učitelji že soočajo v praksi. Kljub temu pa se pogosto omejujejo na eno tematsko področje in ne zagotavljajo zadostne poglobljenosti. Poleg tega je premalo poudarka na implementaciji pridobljenega znanja v prakso in na povratnih informacijah pri delu. V Sloveniji je premalo raziskav, ki bi analizirale potrebe po dodatnem izpopolnjevanju strokovnjakov za delo z uporabniki s SAM. Vendar pa obstajajo študije, ki kažejo, da učitelji, ki poučujejo otroško psihiatrijo, izpostavljajo nadaljnje strokovno izobraževanje kot ključno dejavnost. Na podlagi mnenj strokovnjakov se kaže potreba po spremembah v izobraževanju strokovnih delavcev na področju vzgoje in izobraževanja. Sodelovanje med fakultetami in izobraževalnimi ustanovami in večja usmerjenost fakultet na potrebe prakse lahko pripomorejo k učinkovitejšemu prenosu znanja iz teorije v prakso. Ključnega pomena je tudi razvoj kompetenc, ki omogočajo uspešno opravljanje dela v realnem življenjskem okolju. Le s celostnim pristopom k izobraževanju in usposabljanju lahko zagotovimo ustrezno podporo posameznikom s SAM in izboljšamo kakovost izobraževanja na tem področju (Bezenšek, 2019).

Strokovnjaki, ki delajo z osebami s SAM, se soočajo s kompleksnostjo njihovih potreb in izzivom zagotavljanja ustrezne podpore in obravnave. Kljub naraščajoči ozaveščenosti o tej motnji in njenih značilnostih tradicionalni študijski programi pogosto ne zagotavljajo zadostnega specifičnega znanja za delo s to populacijo. To pomanjkanje specifičnih kompetenc in pristopov zahteva nenehno iskanje novih metod usposabljanja, ki bodo omogočile učinkovitejšo podporo in razvoj posameznikov s SAM. V ospredje postaviti celosten pristop k obravnavi oseb s SAM pomeni upoštevati njihove individualne potrebe, sposobnosti in okoliščine. Pomembno je tudi raziskovanje obstoječih strategij in pristopov ter iskanje načinov za izboljšanje kakovosti življenja ter vključenosti posameznikov s SAM v družbo. Zavedanje o nenehnem razvoju in izobraževanju ter razvijanju kompetenc je ključno za ustrezno podporo tej ranljivi populaciji.

1.4.1. Priporočila in smernice

Odbor za rehabilitacijo in integracijo invalidov pri Svetu Evrope je leta 2003 ustanovil Odbor strokovnjakov za izobraževanje in vključevanje otrok s SAM v družbo. Njihova naloga je bila izmenjava nacionalnih podatkov in izkušenj o obravnavi otrok z avtizmom ter priprava priporočil vladam za pospeševanje izobraževanja in vključevanja teh otrok v družbo. Pomembno je poudariti, da so osebe s SAM polnopravni državljani Evrope, ki lahko prispevajo v družbo, če jim je zagotovljena ustrezna raven izobrazbe. Priporočila omenjenega Odbora pri Svetu Evrope so temu ustrezno splošneje oblikovana (Macedoni-Lukšič idr., 2009, str. 17–21):

1. Države članice morajo zagotoviti pravni okvir, ki omogoča uresničevanje pravic otrok in mladostnikov s SAM do nediskriminacijskega izobraževanja, ki ustreza njihovim sposobnostim in potrebam, in boljše vključevanje v družbo. Za tovrstno uresničevanje zakonodaje je treba zagotoviti dovolj virov.
2. Vključevanje je odvisno od spoznanja, da imajo otroci in mladostniki s SAM potrebe, ki so kakovostno drugačne od drugih otrok s posebnimi potrebami, in da morajo biti za zadovoljitev teh potreb deležni razumevanja in posebnih načinov obravnave.
3. Za postavitev diagnoze in oceno ter program izobraževanja otrok in mladostnikov s SAM je potrebna multidisciplinarna obravnava. Različne ustanove morajo sodelovati, da bi bilo tem otrokom, mladostnikom in njihovim družinam mogoče ponuditi medsebojno usklajene storitve.
4. Ob sumu na SAM je treba zagotoviti javne storitve. S tem se zmanjšajo dodatne težave in hkrati zagotovijo potrebne terapevtske obravnave posameznika in družine, potem ko je diagnoza postavljena.
5. Diagnozo je treba postaviti na podlagi priznanih mednarodnih meril v okviru večstopenjskega sistema, tako da se pri večini otrok s sumom na SAM diagnoza lahko postavi pravočasno (najpozneje šest mesecev po nastanku suma).
6. Po postavitvi diagnoze mora izobraževanje otrok in mladine s SAM temeljiti na natančni oceni vseh otrokovih razvojnih področij in njegovih potreb (tako šibke kakor močne točke).
7. Družine morajo biti povsem seznanjene z vsemi stopnjami, od postavitve suma na SAM, diagnostike in ocene delovanja otroka do izobraževanja, in morajo biti vanje popolnoma vključene. Pri tem potrebujejo podporo, da bi lahko obdržale svojega otroka v lokalni skupnosti.
8. Staršem je treba zagotoviti možnosti za usposabljanje, da bi tako pridobili znanje za spodbujanje razvoja svojega otroka in za preprečevanje ali obvladovanje vseh oblik težavnega vedenja. Starši morajo imeti tudi dostop do stalne podpore strokovnih služb in možnosti za navezavo stikov z drugimi starši.

9. Programi usposabljanja za vse strokovne delavce, ki bi bili vključeni v izobraževanje otrok s SAM, morajo biti zagotovljeni na različnih ravneh, od začetnega usposabljanja do stalnega strokovnega izpopolnjevanja. Prva raven je raven ozaveščenosti o SAM. Nadaljnje ravni morajo omogočiti globlje, intenzivnejše usposabljanje in podporo ključnim strokovnjakom, ki delajo neposredno z otroki s SAM in/ali zagotavljajo podporo in usposabljanje kolegom.
10. Za načrtovanje zadovoljevanja posameznih potreb je treba pripraviti individualni program, ki se redno preverja in vključuje izobraževanje, podporo in prosti čas. Individualni program mora olajšati tudi prehod iz vzgojno-izobraževalne ustanove v odraslo obdobje in zaposlitev.
11. Otrokom in mladostnikom s SAM je treba zagotoviti posebno poučevanje in možnosti, da se naučijo spretnosti in znanj, ki so potrebna za vključevanje v družbeno dogajanje.
12. Na voljo mora biti vrsta različnih možnosti za izobraževanje, ki bi zadovoljile različne potrebe oseb s takšno motnjo. Podporo in možnosti za vključevanje v družbo jim je treba zagotoviti v takšnih okoliščinah, ki najbolj ustrezajo njihovim potrebam.
13. Na vseh ravneh služb bi morala biti načrtovalcem in izvajalcem storitev za otroke in mladostnike s SAM v skladu z zakonodajo o varstvu podatkov na voljo natančna podatkovna zbirka, ki temelji na mednarodno priznanih merilih.
14. Da bi zagotovili kakovostno in dosegljivo izobraževanje in vključevanje v družbo otrok in mladostnikov s SAM, je treba vzpostaviti notranje in zunanje vrednotenje in priporočila ter podporo službam tako na terciarni kakor na lokalni ravni.
15. Družinam in vzgojno-izobraževalnim institucijam je treba zagotoviti usposabljanje in stalno podporo, da bi razumele in obvladale težavno vedenje. Starši in izvajalci storitev morajo razumeti, da vedenjske težave niso nujno sestavni del SAM, ampak nastanejo kot posledica vzajemnega delovanja otroka in okolja. Tipične strategije za obvladovanje težavnega vedenja morajo biti prilagojene osebam s SAM.
16. Za SAM so značilne spremljajoče bolezni, dvojne diagnoze in dodatne težave. To je pri postavljanju diagnoze, ocenjevanju in uresničevanju izobraževalnih potreb posameznika treba razumeti in upoštevati.
17. Otrokom in mladostnikom s SAM je treba zagotoviti posebno izobraževanje in podporo, da bi preprečili sekundarne posledice njihovih težav, kot so anksiozne motnje in depresija. Če nastopijo tovrstne ali druge duševne motnje, mora biti takšnim osebam zagotovljen dostop do zdravniške in psihološke obravnave, ki se je v splošnem pokazala kot učinkovita, če je prilagojena SAM (Macedoni-Lukšič idr., 2009, str. 17–21).

1.4.2. Oblike pomoči

Družine, ki se spoprijemajo z izzivi SAM pri svojem otroku, pogosto iščejo raznovrstne oblike pomoči in podpore, ki so dostopne brezplačno. To obsega posvete s šolskimi psihologi, nasvete Centra za socialno delo, obiske pri psihiatru ali terapije pri drugih strokovnjakih. Kljub temu tako starši kot tudi strokovnjaki ugotavljajo pomanjkanje znanja in izkušenj na področju SAM. Pomembno je poudariti, da ne le otroci, temveč tudi starši otrok s SAM potrebujejo veliko pomoči, ne le pri razumevanju in sprejemanju drugačnosti svojega otroka, temveč tudi pri pravilnem ravnanju (Jarc, 2019).

V Sloveniji deluje več organizacij, ki nudijo podporo in pomoč osebam z avtizmom. Za uspešno obravnavo oseb s SAM je ključna prisotnost strokovnjakov z različnih področij, saj takšni otroci potrebujejo celostno obravnavo. Med tistimi, ki nudijo podporo in pomoč na področju SAM, so Društvo ASPI, Inštitut za avtizem, IC Pika, Društvo za avtizem DAN, Zavod modri december, ZGNL, Društvo Školjke Maribor, Center za sluh in govor Maribor, Svetovalnica za avtizem, Društvo SNOP, Center za komunikacijo, sluh in govor Portorož, CIRIUS Vipava, Zveza za avtizem Slovenije, Zveza Sožitje, Center Janeza Levca Ljubljana in drugi (Jarc, 2019).

1.4.3. Samostojnost oseb s SAM

Vstop v odraslost je pomemben mejnik za vsakega posameznika, vendar za osebe s SAM ta prehod lahko predstavlja še toliko večji izziv. Odraslost prinaša nove odgovornosti, samostojnost in potrebo po prilagajanju na spremembe v okolju. Ključno je, da posamezniki s SAM v to obdobje vstopijo pripravljeni in podprti, da lahko dosežejo svoj polni potencial.

Narava SAM je razvojna in pervazivna, kar pomeni, da težave, povezane s SAM, vztrajajo in se lahko celo okrepijo v mladostništvu in odrasli dobi. Razvojno obdobje mladostništva in mlade odraslosti zahteva oblikovanje lastne identitete, vlogo med vrstniki in družbo ter krepitev samostojnosti. Za ljudi s SAM so te razvojne naloge velik izziv, saj je prehod v odraslo dobo pogosto zapoznel ali podaljšan. Težave na socialnem področju in v razumevanju perspektive drugih ostajajo, kar lahko privede do novih izzivov ob spremembi okolja, kot sta študij ali služba, in vodi v občutke osamljenosti. Zaradi omejenih socialnih veščin in prilagoditvenih sposobnosti se lahko v novem okolju pojavijo zapleti in čustvene stiske, saj osvojene veščine težje prenesejo v novo okolje. Ločevanje od staršev in samostojno delovanje na vseh področjih (socializacija, služba, finance, zdravje ...) predstavljata poseben izziv (Jeličić, 2018, str. 33).

Večina odraslih oseb s SAM potrebuje pomoč in podporo, da bi lahko živeli čim samostojnejše in učinkovitejše življenje. Zaradi težav v komunikaciji in socialni interakciji lahko le redki odrasli s SAM delujejo brez prilagoditev v tradicionalnem delovnem okolju. Za te posameznike

bi bile primerne posebne oblike zaposlitve, ki jih že omogoča Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov, vendar se še niso povsem uveljavile v praksi. S povečanim vključevanjem v običajno družbeno okolje se ločuje ponudnik nastanitve od izvajalca oskrbe. Pomembno je razviti fleksibilne oblike pomoči, kot so kratkotrajni in začasni sprejemi ali krizni sprejemi, ki bi jih lahko zagotavljale tako javne kot zasebne organizacije. Osebe s SAM imajo enako pravico do javnega izobraževanja kot vse druge osebe. V Sloveniji bi morali razviti več različnih organizacijskih oblik in ponuditi različne možnosti, ki bi ustrezale njihovim potrebam. Nekatere oblike, tudi organizacijske, so:

- izobraževalni programi pri organizacijah za usposabljanje,
- izobraževalni programi pri VDC,
- izobraževalni dnevni centri,
- izobraževalni programi za odrasle v šolah za otroke in mladostnike,
- različni tečaji na ljudskih univerzah,
- prilagojeni srednješolski programi,
- projektno učenje,
- študijski krožki,
- različni tečaji in programi na zasebnih izobraževalnih ustanovah,
- univerza za tretje življenjsko obdobje,
- duhovna univerza,
- univerzitetni moduli,
- krožki pri društvih,
- učne delavnice,
- akcijsko učenje,
- mentorstvo, inštrukcije,
- skupinsko učenje,
- konference, ekskurzije,
- tematski večeri,
- prireditve,
- seminarji,
- ogledi,
- urjenje,
- drugi programi (Macedoni-Lukšič idr., 2009, str. 132–134).

Ena od ključnih nalog za skupnost in strokovnjake, ki delajo z ljudmi s SAM, je zagotoviti ustrezno pripravo in podporo za prehod v odraslost. To vključuje spodbujanje razvoja socialnih

veščin, krepitev samostojnosti in nudenje priložnosti za raziskovanje in razvoj interesov. Poleg tega je bistvenega pomena, da posamezniki s SAM najdejo skupnost ljudi, s katerimi delijo skupne interese in ki jim lahko nudijo podporo v tem obdobju. V tem kontekstu sta razumevanje in promocija samostojnosti ključnega pomena. Samostojnost ne pomeni le sposobnosti opravljanja vsakodnevnih opravil, temveč tudi sposobnost sprejemanja odločitev, reševanja težav in razvoja lastne identitete. Za osebe s SAM je pomembno, da se naučijo samostojno delovati v različnih okoljih, vključno s socialnimi situacijami, izobraževalnim in delovnim okoljem, ter skrbeti za lastno zdravje in dobrobit.

1.5. Socialno delo in SAM

Čeprav so mehanizmi in rešitve za obravnavo SAM trenutno še nejasni, rezultati dosedanjih raziskav jasno kažejo na to, da ljudje s SAM doživljajo številne družbene in ekonomske nepravilnosti skozi celotno življenje. Brez usposobljene delovne sile, ki se je pripravljena odzivati na edinstvene moči in potrebe posameznikov s SAM, ne moremo doseči cilja polnega in pomenljivega vključevanja ter zagotavljanja socialne in ekonomske pravičnosti za te posameznike. Socialni delavci imajo ključno vlogo pri izkoriščanju edinstvenih perspektiv in metodologij socialnega dela za zmanjšanje neenakosti in nepravičnosti za ljudi s SAM in za njihove družine (Bishop-Fitzpatrick idr., 2018).

Socialno delo ima pomembno vlogo pri zagotavljanju podpore in vključevanju oseb s SAM v družbo. Usposobljeni socialni delavci so ključna skupina za zagotavljanje kakovostnih storitev, ki vključujejo razvoj socialnih veščin, komunikacijo in vključevanje v skupnost (Bishop-Fitzpatrick idr., 2018). Poleg tega je ena izmed najpomembnejših spretnosti v socialnem delu sporazumevanje z uporabniki, ki socialnega delavca že v osnovi postavlja v vlogo raziskovalca, ki se uči, spoznava in odkriva uporabnikovo življenjsko situacijo (Mali, Mešl in Rihter, 2011, str. 54).

V povezavi s SAM je velikega pomena, da socialni delavci razvijajo globoko razumevanje in občutljivost do specifičnih potreb posameznikov s to motnjo in njihovih družin. S tem se lahko učinkovito vključujejo v procese prilagajanja in zagotavljanja individualno prilagojenih terapevtskih in podpornih intervencij. Skozi celostno obravnavo, ki vključuje tudi podporo in vključevanje družin, lahko socialni delavci pomembno prispevajo k izboljšanju kakovosti življenja posameznikov s SAM in njihovih družin, hkrati pa tudi k ustvarjanju bolj vključujočega in razumevajočega družbenega okolja za vse.

1.5.1. Pričakovana pridobljena znanja po končanem dodiplomskem študiju socialnega dela

Temeljna naloga socialnih delavk in delavcev je izjemno pomembna in zajema večplastno delovanje, ki se osredotoča na pomoč posameznikom in skupnostim, ki so se znašli v socialnih težavah in stiskah. Njihova vloga sega preko zgolj nudenja kratkoročne pomoči. Gre za zagotavljanje trajnih rešitev in omogočanje ljudem, da ohranijo, povrnejo ali razvijejo svoje potenciale za aktivno in enakopravno vključevanje v družbeno življenje. To vključuje tako neposredno delo z ljudmi kot tudi prizadevanje za širše družbene spremembe, ki bodo prispevale k večji socialni pravičnosti in blaginji posameznikov, družin in skupnosti, obenem pa jim omogočale večjo izbiro in samostojno odločanje o lastnem življenju. Socialni delavci delujejo kot posredniki med posamezniki in njihovimi socialnimi okolji, kar omogoča krepitev socialnih vezi in izboljšanje medosebnih odnosov ter posameznikom omogoča, da prevzamejo aktivno vlogo v svojem življenju. Njihovo delo ne izključuje zgolj reševanja trenutnih težav, temveč vključuje tudi promocijo dolgoročnih sprememb, ki bodo posameznikom omogočile trajno izboljšanje njihovega položaja v družbi. Poleg neposredne pomoči posameznikom in družinam socialni delavci sodelujejo pri oblikovanju politik in programov, ki prispevajo k socialni pravičnosti in izboljšanju blaginje skupnosti. S svojim delom in zagovorništvom si prizadevajo za odpravljanje strukturnih neenakosti in ustvarjanje okolij, ki spodbujajo enakost, solidarnost in avtonomijo posameznikov (Fakulteta za socialno delo, 2024, str. 4).

Poleg tega je ključno poudariti, da imajo kompetence, ki jih študentje pridobijo med študijem socialnega dela, izjemno pomembno vlogo pri njihovem prihodnjem delu in vplivajo na kakovost pomoči, ki jo bodo nudili posameznikom in skupnostim. Študentje se med študijem naučijo široke palete veščin in znanj, ki jim omogočajo, da učinkovito prepoznajo in obravnavajo socialne težave in stiske ljudi, s katerimi bodo delali v praksi. Te kompetence vključujejo empatijo, komunikacijske veščine, sposobnost vzpostavljanja zaupanja, analitično razmišljanje, načrtovanje in izvajanje intervencij ter sposobnost dela v timu in s širokim spektrom strokovnjakov. Prav tako pridobijo tudi razumevanje etičnih načel in praks ter sposobnost uporabe teoretičnih konceptov in metodologij za reševanje kompleksnih družbenih problemov. Vse te kompetence so ključne pri zagotavljanju kakovostne in celostne pomoči ter pri soustvarjanju pozitivnih sprememb v življenju posameznikov in skupnosti. Zato je nujno poudariti, katere kompetence bi morali osvojiti po zaključku prve stopnje študija socialnega dela.

Splošne kompetence (Fakulteta za socialno delo, 2024, str. 4):

1. Poznavanje in razumevanje konceptov, teorij in fenomenov ter metod in postopkov socialnega dela.
2. Sposobnost analize in sinteze.
3. Uporaba znanj, postopkov in metod.
4. Sposobnost strateškega razmišljanja in ravnanja.
5. Kritična in etična (samo)refleksija mišljenja in ravnanja.
6. Prepoznavanje, razumevanje in odzivanje na raznolikosti.
7. Prepoznavanje in razumevanje človekovih stisk in kriz, vezanih na družbeno in osebno pogojene okoliščine.
8. Sposobnost soustvarjanja želenih razpletov z upoštevanjem perspektive uporabnika.
9. Veščine komuniciranja.
10. Inovativnost.
11. Sposobnost za timsko, skupinsko in projektno delo.
12. Sposobnost mreženja.
13. Sposobnost skupnega vodenja in soupravljanja.
14. Sposobnost delovanja v mednarodnem in pluralnem strokovnem okolju.
15. Profesionalnost: sposobnost profesionalne discipline, skrb za lastni profesionalni razvoj, za razvoj, uveljavljanje in ugled stroke ter posredovanje znanja.

Predmetnospecifične kompetence (Fakulteta za socialno delo, 2024):

1. Poznavanje in sposobnost dosledne uporabe jezika SD.
2. Sposobnost soustvarjanja izvirnih projektov podpore in pomoči v dialogu z uporabniki in drugimi udeleženci na konkretnem področju SD.
3. Razumevanje delovanja institucij in izboljševanje institucionalnih praks na konkretnem področju SD.
4. Znanje in razumevanje zgodovine razvoja strokovnih pojmov in praks na konkretnem področju SD.
5. Kritično branje strokovnih govoric (diskurzivna ali epistemološka analiza) in njihovih učinkov na konkretnem področju SD.
6. Sposobnost v izvirnih projektih podpore in pomoči povezati izkušnje uporabnikov z doktrino stroke SD tako, da bo zanje uporabna.
7. Znanja in spretnosti za uporabo strokovnih metod in postopkov na konkretnem področju SD.
8. Poznavanje in sposobnost uporabe prispevka za SD pomembnih drugih strok (sociologija, psihologija, antropologija, pedagogika, pravo idr.).

9. Poznavanje in soustvarjanje inovacij in inovativnih strokovnih pristopov na konkretnem področju SD.
10. Spretnosti prepoznavanja in obvladovanja lastnih občutkov in sposobnost iskanja pomoči zase.
11. Sposobnost vzdrževanja in zagovarjanja strokovne avtonomije SD v dialogu z različnimi akterji, institucijami in javnostjo.
12. Sposobnost analize družbenega konteksta in spretnosti varovanja virov, podpore integrativnim procesom ter soustvarjanja sprememb v skupnosti v sodelovanju s skupnostjo.
13. Znanja in spretnosti za skupno analizo potreb in načrtovanje ter soustvarjanje ustreznih storitev na konkretnem področju SD.
14. Spretnosti in znanja za omogočanje dostopa do pomembnih virov ter sredstev in uporabe omrežij na konkretnem področju SD.
15. Zmožnost argumentiranega razpravljanja in soustvarjanja želenih razpletov (npr. rešitev problemov) na konkretnem področju SD.
16. Znanje in sposobnost vzpostavljanja prvega stika in delovnega odnosa na konkretnem področju SD.
17. Znanje in sposobnost pogovarjanja (spoznavanja, pogajanja, dogovarjanja), vodenja razgovora v smeri želenih razpletov na konkretnem področju SD.
18. Znanje in sposobnost beleženja in dokumentiranja na konkretnem področju SD.
19. Sposobnost soustvarjanja pristopov in metod dela glede na individualne potrebe uporabnikov.
20. Sposobnost soupravljanja s tveganjem na konkretnem področju SD.
21. Sposobnost sodelovanja v superviziji, interviziji in drugih oblikah podpore svoji lastni praksi socialnega dela znotraj svoje učne skupine oz. na terenu.
22. Sposobnost strokovne refleksije lastne prakse na konkretnem področju SD.
23. Sposobnost raziskovanja in refleksije osebne vpletenosti sodelujočega v postopke SD.
24. Sposobnost udejanjati stališče in etiko udeleženosti v izvirnih projektih podpore in pomoči v SD.
25. Zmožnost kritičnega vrednotenja implikacij problemov kulture, rase, spola, starosti, različnih sposobnosti, spolne usmeritve za SD.
26. Zmožnost avtonomije v izvedbi posameznih nalog v profesionalni praksi SD.
27. Zmožnost prevzemanja etične in profesionalne odgovornosti biti socialna delavka, delavec.
28. Uporaba raziskovalnih postopkov in metod za izvajanje raziskav.
29. Kritična in samokritična presoja ter vrednotenje izvedenih raziskav.

30. Sposobnost pridobivanja novih informacij, analize podatkov in zmožnost interpretacije rezultatov.
31. Uporaba znanj o pristopih evalvacijskega raziskovanja za pripravo načrta evalvacije.

Diplomanti in diplomantke prve stopnje pridobijo sposobnost prepoznavanja, kritične analize in povezovanja različnih virov iz uporabniških in strokovnih sistemov v praksi. S svojim delovanjem raziskujejo, ocenjujejo in načrtno uporabljajo te vire. Skozi partnersko sodelovanje z navedenimi sistemi soustvarjajo potrebne rešitve in želene razplete, obenem pa razvijajo mreže in inovativne pristope v podpori in pomoči pri reševanju socialnih stisk in psihosocialnih problemov posameznikov. Pomembno je poudariti, da se njihov pristop v socialnem delu razlikuje od pristopa drugih poklicnih disciplin na področju socialnega varstva, saj temelji na posebnih načinih interakcije in delovanja v skladu s specifičnimi potrebami ljudi (Fakulteta za socialno delo, b. d.). Celostna vloga socialnega dela tako ne le rešuje simptome težav, temveč tudi deluje na korenitih spremembah v družbi, s čimer prispeva k trajnejšemu in bolj uravnoteženemu družbenemu razvoju. Ta multidisciplinarna vloga socialnega dela izhaja iz njegovega etičnega okvirja, ki poudarja spoštovanje človekovega dostojanstva, pravičnost, enakost, avtonomijo, solidarnost, strokovnost in integriteto ter s tem omogoča delo, usmerjeno v pravično, etično in učinkovito pomoč tistim, ki jo potrebujejo (Fakulteta za socialno delo, 2024, str. 4).

1.5.2. Povezava med socialnim delom in SAM

V sodobnem socialnem delu opažamo premik paradigme – od tradicionalnega poudarka na identifikaciji primanjkljajev, omejitev in patologije k novi perspektivi, ki se osredotoča na moči in kompetence posameznika. Ta premik v miselnosti in pristopu poudarja zdravje in prepoznava ter izpostavlja človekove notranje moči in vire. Namesto da se osredotočamo zgolj na neuspehe posameznika ali družine, se zdaj v ospredje postavlja njihova sposobnost za uspeh, rast in razvoj. S tem pozitivnim, v prihodnost usmerjenim pristopom spodbujamo pozitivno naravnanost in omogočamo trajnostne ter celostne rešitve (Mešl, 2013). V tej luči je izjemno pomembno prepoznati povezavo med sodobnimi pristopi v socialnem delu in SAM. Z novo usmeritvijo na kompetence in moči posameznika lahko socialno delo bolje odgovori na potrebe posameznikov s SAM, spodbuja njihov celostni razvoj in omogoča boljše vključevanje v družbo. To pomeni, da se lahko socialni delavci bolj osredotočijo na gradnjo pozitivnih vezi, krepitev obstoječih spretnosti in razvoj novih, kar posameznikom s SAM omogoča izražanje lastnih potencialov in ustvarjanje smiselne vključenosti v družbo. Socialno delo igra pomembno vlogo pri delu s posamezniki s SAM, saj zagotavlja celostno podporo in pomoč, ki je

prilagojena njihovim specifičnim potrebam. V nadaljevanju bom osvetlila ključne koncepte socialnega dela, ki lahko pomembno prispevajo k učinkovitemu delu s posamezniki s SAM. Poleg tega bom poudarila pomen uporabe celostnega pristopa, ki vključuje tako posameznika kot tudi njegovo družino in socialno okolje. Znanje socialnega dela lahko pripomore k razvoju in izvajanju prilagojenih intervencij, ki podpirajo razvoj socialnih veščin, samostojnost in kakovost življenja posameznikov s SAM. Skozi celostno obravnavo in sodelovanje z različnimi strokovnjaki lahko socialno delo prispeva k ustvarjanju okolja, ki omogoča optimalno vključenost in razvoj posameznikov s SAM.

V začetni fazi našega sodelovanja z ljudmi je ključno, da si vzamemo čas in se temeljito dogovorimo o načinu, kako bomo skupaj delali. Ta dogovor o sodelovanju predstavlja pomemben korak za socialne delavce in uporabnike, saj vzpostavlja občutek spoštovanja med obema stranema in jasno določa, da gre za proces, v katerem bomo skupaj oblikovali rešitve (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2022). Eden od ključnih elementov za vzpostavitev trdnega delovnega odnosa je jezik, ki ga uporabljamo tekom komunikacije. Pomembno je, da izbiramo besede, ki spodbujajo, in pomembni so vključevanje, sodelovanje in uporaba pozitivno naravnanih izrazov, ki ljudi motivirajo. Pri komunikaciji je treba biti še posebej pazljiv in izbirati besede premišljeno, da ne bi z določenimi izrazi povzročili prizadetosti ali ponižanja. Namen uporabe instrumentalne definicije problema je odpreti prostor za dialog in s pomočjo postavljanja vprašanj posameznika spodbuditi, da sam razmisli o tem, kako lahko prispeva k želenemu izidu, in da razume, kaj ta izid pomeni zanj. Sprememba paradigme vključuje preoblikovanje vseh vpletenih v problem v aktivne soustvarjalce rešitev, pri čemer se določi konkretne cilje in naloge, ki so dosegljivi in izvedljivi. Ta pristop omogoča boljšo angažiranost in motivacijo posameznikov ter ustvarja okolje, v katerem se vsi čutijo vključene in spoštovane (Čačinovič Vogrinčič, 2010).

Praksa, ki se opira na perspektivo moči, pomeni, da kot socialni delavec svoje delo usmerjamo v pomoč posamezniku pri odkrivanju, raziskovanju in izkoriščanju njegovih notranjih moči ter virov. Osredotočamo se na to, da ga podpremo pri doseganju njegovih ciljev, uresničevanju sanj in premagovanju ovir ter izzivov v njegovem življenju. S tem pristopom ustvarjamo okolje, v katerem se posameznik počuti opolnomočenega, samozavestnega in sposobnega premagovati ovire, s katerimi se sooča. Pomagamo mu, da razvije občutek lastne vrednosti in notranje moči, ki ga vodi k srečnejšemu in bolj izpolnjenemu življenju (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019). Pomembno je, da namesto osredotočanja na težave v življenju uporabnikovo pozornost raje usmerimo k možnostim in priložnostim. Namesto da se zgolj osredotočamo na negativne vidike, je ključno, da skušamo v vsaki situaciji najti upanje in možnosti za izboljšanje.

Posamezniku pomagamo raziskati, razviti in izkoristiti njegove notranje moči ter vire, ki so mu na voljo. S tem pristopom uporabniku omogočamo, da se osredotoči na pozitivne vidike svojega življenja in odkrije potencial za rast in razvoj. Z vzpodbujanjem uporabnikovih moči in virov ustvarjamo okolje, ki spodbuja samozavest, samostojnost in občutek zadovoljstva (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2022).

Koncept etike udeleženosti nas v delovnem okolju zavezuje k temu, da prisluhnemo vsem udeleženim stranem, da jim omogočimo, da izrazijo svoje poglede in izkušnje. Poudarja pomen sodelovanja, kjer nobena stran nima končne besede in kjer se dialog nadaljuje kot nenehni proces raziskovanja. V tej dinamiki strokovnjak prevzame vlogo, ki je odmaknjena od tradicionalne moči, povezane z lastništvom resnic in končnih rešitev. Namesto tega se njegova moč izraža skozi občutljivo in sočutno soustvarjanje novega z zainteresiranimi stranmi. Socialni delavec se sooča s pomembno negotovostjo, ki spremlja proces iskanja rešitev, in je pripravljen sprejeti osebno vključenost in negotovost, ki jo prinaša sodelovanje z drugimi. To pomeni, da mora biti odprt za različne perspektive, občutljiv na potrebe vseh vpletenih in pripravljen graditi na skupnih temeljih za boljše razumevanje in reševanje problemov (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019).

V delovnem odnosu, ki ga vzpostavljamo kot socialni delavci, se osredotočamo na želen izid in skupaj oblikujemo poti, ki lahko pripeljejo do teh ciljev. V odprtem dialogu vsak udeleženec prispeva k formulaciji možnih rešitev, deljenju svojih izkušenj in alternativnim predlogom. Kljub temu da se osredotočamo na delovne cilje, je ta odnos tudi oseben, saj vključuje čustveno in osebno povezavo med socialnim delavcem in uporabnikom storitev. Socialni delavec se odziva na osebni ravni, deli svoje izkušnje ali zgodbe, ki lahko spremenijo perspektivo in prispevajo k iskanju rešitev. Spoštljiv odnos, ki ga gojimo, vključuje tudi osebno povezavo, saj se socialni delavec empatično odziva na dogajanje v odnosu in si prizadeva ustvariti vzdušje, ki spodbuja zaupanje in povezanost med udeleženci. Pomembno je, da v delovnem odnosu namenimo čas sodelovanju v sedanjem trenutku, saj je ta čas ključen za razumevanje in soustvarjanje rešitev. Z varovanjem tega časa omogočamo uporabniku, da doživi izkušnjo spoštovanja in kompetentnosti ter se počuti slišanega in razumljenega. Ena od ključnih konceptov v socialnem delu je znanje za ravnanje, ki poudarja uporabo specializiranega znanja v praksi. To znanje se prenese v akcijo in v socialno-delovnem pogovoru omogoča uporabnikom razumevanje konceptov, ki definirajo naše sodelovanje, kot so delovni odnos, instrumentalna definicija problema in perspektiva moči. S tem pristopom soustvarjamo rešitve v sodelovanju z uporabniki, kar gradi na trdnih temeljih spoštovanja, empatije in strokovnosti

ter omogoča učinkovitejše reševanje socialnih stisk in problemov (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2022).

Preden zaključim, želim poudariti pomembno vlogo medinstitucionalnega sodelovanja pri delu socialnih delavcev. To je pri delu z uporabniki s SAM zelo pomembno, saj omogoča celostno obravnavo in ustvarjanje ustreznih rešitev. Socialni delavci morajo biti aktivno vključeni v multidisciplinarne ekipe, kjer skupaj s predstavniki drugih institucij prispevajo k oblikovanju najboljše možne podpore posameznikom in njihovim družinam. Ko različne institucije združijo moči in sodelujejo v multidisciplinarnih ekipah, lahko zagotovijo boljše usklajevanje in nudijo celovito podporo posameznikom in njihovim družinam. Proaktivno delovanje in ustvarjalnost pri iskanju rešitev vodita k boljši oskrbi in izboljšanju kakovosti življenja posameznikov s SAM. Redni sestanki multidisciplinarnih ekip, osebni stiki in izpolnjevanje dogovorov krepijo zaupanje med institucijami ter omogočajo učinkovito sodelovanje. Ko institucije prepoznajo pozitivne učinke sodelovanja, postanejo bolj motivirane za nadaljnje skupno delo, kar vodi v boljše izide za uporabnike in njihove družine (Leskošek, Kodele in Mešl, 2019).

Če povzamemo, je naša odgovornost kot socialnih delavcev v tem, da ustvarimo vzdušje sodelovanja, v katerem lahko vsak posameznik s svojimi izkušnjami, razmišljanjem in idejami prispeva k oblikovanju rešitev. Naša naloga je voditi dialog, ki spodbuja razmišljanje, izmenjavo idej in načrtovanje dejanj. Skozi ta proces se ideje prevedejo v konkretne korake, ki so izvedljivi in prilagojeni uporabnikovim potrebam in željam. Pomembno je, da vsak korak načrtujemo ob upoštevanju želenega razvoja uporabnika in omogočimo prostor za njegovo edinstvenost in osebno rast. Naša vloga je v tem, da ustvarjamo pogoje, v katerih lahko vsak posameznik najde svoj glas, se počuti spoštovanega in podprtega ter aktivno sodeluje pri oblikovanju lastne poti k rešitvam in izboljšanju svojega življenja (Mešl, 2007). Socialno delo je kompleksna znanost in stroka, v kateri ni enotnih odgovorov ali receptov za želene izide. Kljub temu imamo na razpolago sodobna znanja, ki nam služijo kot izhodišče za delo z ljudmi. Pri delu s posamezniki in družinami se opiramo na ta znanja, da lahko učinkovito vodimo procese podpore in pomoči, vzpostavljamo odnose in prispevamo h krepitvi njihove odpornosti. Vsako sodelovanje z uporabniki je edinstvena pot proti želenim spremembam, ki zahteva prilagajanje in soustvarjanje pogojev za njihovo uresničitev. V tem procesu se moramo socialni delavci soočiti z negotovostjo, ki izhaja iz odsotnosti že znanih rešitev. Pomembno je, da se odpremo novim priložnostim, ki jih prinaša sodelovalni pristop, pri katerem so vsi glasovi slišani in upoštevani. Negotovost, ki jo doživljamo v praksi, nas lahko vodi k novim spoznanjem in priložnostim za soustvarjanje rešitev. Pri delu s posamezniki in družinami, ki se soočajo z izzivi, ki jih prinese SAM, je to razumevanje še posebej pomembno. Pri delu z njimi

se lahko osredotočimo na razvijanje prilagodljivih pristopov, ki upoštevajo njihove posebne potrebe in možnosti. Naša sposobnost, da sprejemamo negotovost in sodelujemo pri soustvarjanju rešitev, nam omogoča, da ustvarjamo varno in podporno okolje za posameznike s SAM. S sodelovalnim pristopom lahko pomagamo krepiti njihove sposobnosti in spodbujamo njihov osebni in družbeni razvoj (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019).

1.6. Zavod za gluhe in naglušne

Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana (v nadaljevanju: ZGNL) je javni zavod v Ljubljani, specializiran za izobraževanje in oskrbo oseb z okvaro sluha, ter igra pomembno vlogo pri nudenju izobraževanja, terapevtske podpore in prilagoditev za gluhe in naglušne osebe. Zavod je namenjen tudi tistim, ki imajo specifične potrebe, vključno s posamezniki s SAM, ki potrebujejo podporo pri razvoju komunikacijskih in socialnih veščin (Zavod za gluhe in naglušne, b. d.).

Leta 1900 je bil v Ljubljani na Zaloški cesti odprt zavod za gluhe z uradnim imenom Kranjski ustanovni zavod za gluhoneme. Sprva je bil zasebni zavod za vzgojo in izobraževanje gluhih otrok, leta 1905 pa je postal državni zavod. Leta 1937 je bil pri zavodu ustanovljen poseben oddelek za učence v gospodarstvu, kjer so se gluhi učili obrti. Po odloku Visokega komisariata za prosveto je bil leta 1941 ustanovljen logopedični oddelek za odpravljanje govornih težav, ki je začel delovati leta 1947. Po drugi svetovni vojni je zavod pridobil poklicno šolo za gluhe leta 1946 in Učne delavnice za gluho mladino leta 1948, kjer so se usposabljali in zaposlovali gluhi učenci. Leta 1966 se je zavod preselil na Vojkovo cesto, leta 1988 pa je bil prenovljen. Leta 1999 je začel izobraževati odrasle gluhe in naglušne in postal prva ustanova za mladostnike in osebe s posebnimi potrebami v Sloveniji, ki izvaja tovrstno izobraževanje. Zavod usposablja gluhe, gluhe s polževim vsadkom, naglušne otroke in mladostnike ter otroke in mladostnike z govorno-jezikovnimi motnjami in avtističnimi motnjami. Organizacijske enote zavoda vključujejo osnovno šolo in vrtec, srednjo šolo in dom ter zdravstveno enoto. Poleg tega zavod izvaja svoje delo tudi na širšem osrednjem delu Slovenije kot dodatno strokovno pomoč in podporo otrokom, staršem in strokovnjakom v rednih ustanovah (Zavod za gluhe in naglušne, b. d.).

Lahko se vprašamo, zakaj otroci s SAM obiskujejo ZGNL. Opazimo trend zmanjšanja števila gluhih ali naglušnih otrok, medtem ko se povečuje število otrok z govorno-jezikovnimi motnjami, čustveno-vedenjskimi težavami in s SAM. V preteklosti so otroci s SAM že obiskovali ZGNL pod imenom druge opredeljene motnje. V zadnjem desetletju pa se je število teh otrok tako v rednih kot specialnih šolah, vključno z ZGNL, povečalo. Otroci s SAM

uporabljajo različne načine komunikacije, včasih pa se zdi, da govorijo nerazumljiv jezik ali se ne odzivajo na zvoke. Starši teh otrok se zato pogosto obrnejo na zavod po zgodnjo podporo. Od leta 2013 so otroci s SAM priznani kot samostojna skupina otrok s posebnimi potrebami, leta 2014 pa je bil sprejet nov program za izobraževanje otrok s SAM v osnovni šoli. Koncept je bil takoj implementiran v delo ZGNL, kjer otroci obiskujejo prilagojene programe. Ti otroci so individualno usmerjeni na podlagi odločbe o usmeritvi, ki jo izda Zavod RS za šolstvo in določa vzgojno-izobraževalni program. Pri pripravi programa sodelujejo različni strokovni delavci, vključno z razredniki, delovnimi terapevti, logopedi, specialnimi pedagogi in šolsko svetovalno službo. Otroci obiskujejo pouk terapevtov, ki temelji na njihovih potrebah. Če imajo otroci s SAM povprečne intelektualne sposobnosti in dobro socialno podporo ter nimajo drugih pridruženih težav, lahko obiskujejo redno osnovno šolo. V primeru težav s programom, pridruženih motenj ali potrebe po prilagoditvah so usmerjeni v prilagojene ali posebne programe. Začetek dela v okolju, kot je ZGNL, omogoča manjše število otrok v razredu in ustvarjanje stabilnega in strukturiranega okolja, ki ustreza njihovim potrebam. Pri delu z otroki s SAM se uporabljajo različne metode, vključno z vizualnimi oporami, sistematičnim učenjem socialnih veščin in čustvenega razvoja ter pozitivnim pristopom primernega vedenja. Otroci se sistematično učijo socialnih veščin in čustvenega opismenjevanja, njihovo vedenje spremljajo s pomočjo šolskega dnevnika, kjer dnevno ali tedensko nagrajujejo primerno vedenje. Spremembe v zakonodaji in sprejetje novih programov je omogočilo bolj individualiziran pristop k izobraževanju otrok s SAM, ki se odraža v prilagojenih programih in pristopih, ki ustrezajo njihovim potrebam in sposobnostim. To omogoča otrokom s SAM, da se razvijajo in napredujejo v primeru, ko bi se v redni šoli soočali s prevelikimi izzivi. Usmeritev otrok v okolje, kot je ZGNL, ponuja manjše število učencev v razredu in bolj strukturirano ter predvidljivo okolje, kar ugodno vpliva na njihov napredek in dobrobit (Janžekovič, 2019).

Če povzamemo, ZGNL predstavlja pomembno institucijo pri zagotavljanju celovite podpore otrokom in mladostnikom s SAM. ZGNL ne le izvaja prilagojene programe izobraževanja, ampak tudi nudi terapevtsko podporo, ki je bistvena za razvoj teh otrok. Ima bogato zgodovino, ki sega vse do leta 1900, ko je bil ustanovljen kot zasebni zavod za gluhe. Danes deluje kot javni zavod in poleg osnovne in srednje šole ter zdravstvene enote ponuja tudi možnost bivanja v domu, kar omogoča otrokom s SAM kontinuirano podporo terapevtov in vzgojiteljev tudi zunaj šolskih ur. ZGNL je postal ena izmed ključnih institucij za otroke s SAM, saj zagotavlja prilagojene programe izobraževanja, ki so individualno prilagojeni glede na potrebe vsakega posameznega otroka. Vključujejo tudi terapevtske pristope, ki so ključnega pomena za razvoj komunikacijskih in socialnih veščin ter izboljšanje kakovosti življenja otrok s SAM. Poleg tega

ZGNL omogoča bivanje v domu, kar pomeni, da otroci s SAM dobijo kontinuirano podporo terapevtov in vzgojiteljev tudi zunaj šolskih ur, kar igra veliko vlogo pri njihovem celovitem razvoju. Zaposleni na ZGNL so strokovno usposobljeni in izkušeni, kar omogoča učinkovito izvajanje terapevtskih programov in prilagojenih izobraževalnih pristopov. Poleg tega se kontinuirano izobražujejo in spremljajo nove trende na področju dela z otroki s SAM, kar omogoča stalno izboljševanje kakovosti storitev, ki jih nudijo. Vse to pripomore k temu, da je ZGNL pomembna institucija, ki prispeva k celostni obravnavi otrok s SAM in omogoča njihov uspeh tako v šoli kot tudi v življenju.

2. Opredelitev problema

Raziskava, ki sem jo izvedla, se osredotoča na usposobljenost študentov socialnega dela po zaključku dodiplomskega študija za delo z uporabniki s SAM. Mnenje o usposobljenosti so podajali zaposleni na ZGNL. Razlog za izvedbo te raziskave izvira iz mojih lastnih izkušenj, saj sem se septembra 2023 zaposlila na ZGNL, kjer sem neposredno v stiku z uporabniki s SAM. Pri delu sem se že srečala z različnimi izzivi, ki so se nanašali na razumevanje in podporo osebam s SAM. To me je spodbudilo, da sem začela bolj poglobljeno raziskovati to tematiko tudi s teoretičnega vidika in se udeleževati različnih predavanj ter izobraževanj, ki obravnavajo to področje. Medtem ko sem se in se še z uporabniki s SAM srečujem v praksi, opažam, da je vsak posameznik zgodba zase in ima edinstvene potrebe in značilnosti. To me je še bolj motiviralo za raziskovanje in razumevanje tega področja. Pri raziskovanju pa sem želela preseči zgolj lastne izkušnje in mnenje sovrstnikov ter tako pridobiti širši vpogled in razumevanje te problematike, zato sem se odločila v raziskavo zajeti tudi mnenja zaposlenih na ZGNL, ki imajo bogate izkušnje z delom z uporabniki s SAM.

Namen moje raziskave je raziskati usposobljenost študentov socialnega dela za delo z uporabniki s SAM in proučiti, kako lahko socialni delavci s svojim znanjem prispevajo k učinkovitemu delu s to skupino ljudi. Poleg lastnih izkušenj in praktičnega znanja, pridobljenega med prakso in delom, sem v svoji raziskavi uporabila sodobne teoretske koncepte in relevantne raziskave s področja socialnega dela in SAM. Prav tako sem vključila smernice organizacij, ki se ukvarjajo s to tematiko. Z raziskavo sem si prizadevala pridobiti nova spoznanja v tem kontekstu, saj opažam vrzeli v obstoječem raziskovalnem znanju. Število posameznikov s SAM narašča, vendar je malo raziskav, ki se osredotočajo na usposobljenost socialnih delavcev za delo z njimi, še posebej v slovenskem prostoru. Pomanjkanje raziskav otežuje razumevanje potreb in izzivov uporabnikov s SAM ter učinkovitosti pristopov socialnega dela na tem področju (Macedoni-Lukšič idr., 2009). Verjamem, da ima socialno delo ključno vlogo pri zagotavljanju podpore in vključevanju oseb s SAM v družbo. Usposobljeni socialni delavci so ključna skupina za zagotavljanje kakovostnih storitev, ki vključujejo razvoj socialnih veščin, komunikacijo in vključevanje v skupnost (Bishop-Fitzpatrick idr., 2018). Hkrati menim, da lahko moja raziskava prispeva k izboljšanju prakse socialnega dela na tem področju. Pridobljeno znanje lahko omogoči boljše razumevanje potreb in izzivov uporabnikov s SAM ter prispeva k razvoju smernic in pristopov za izboljšanje izobraževalnih programov za bodoče socialne delavce. Vključitev mnenj študentov socialnega dela in zaposlenih na ZGNL,

ki imajo bogate izkušnje z delom z uporabniki s SAM, po mojem mnenju omogoča celovitejše razumevanje problematike in prispeva k večji relevantnosti rezultatov.

2.1. Raziskovalna vprašanja

1. Kako študentje socialnega dela, ki so v času študija pridobili praktične izkušnje z uporabniki s SAM, ocenjujejo svojo usposobljenost za delo s temi uporabniki in kakšno mnenje imajo o svoji pripravljenosti za tovrstno delo?
2. Kako študentje socialnega dela, ki v času študija niso pridobili praktičnih izkušenj z uporabniki s SAM, ocenjujejo svojo usposobljenost za delo s temi uporabniki in kakšno mnenje imajo o svoji pripravljenosti za tovrstno delo?
3. Kako zaposleni na ZGNL ocenjujejo usposobljenost študentov Fakultete za socialno delo za delo z uporabniki s SAM in kakšno mnenje imajo o njihovi pripravljenosti za tovrstno delo?
4. Kakšne so razlike v mnenjih o usposobljenosti za delo z uporabniki s SAM med študenti socialnega dela s praktičnimi izkušnjami, tistimi brez izkušenj in zaposlenimi na ZGNL?
5. Kateri so ključni dejavniki razlik v ocenah pripravljenosti za delo z uporabniki s SAM med študenti socialnega dela s praktičnimi izkušnjami, tistimi brez izkušenj in zaposlenimi na ZGNL?

3. Metodologija

3.1. Vrsta raziskave

Pri svojem delu sem se odločila za kvalitativno raziskavo, kar pomeni, da sem zbrala besedne opise in pripovedi kot osnovno gradivo. To gradivo sem analizirala brez uporabe številk ali drugih matematičnih postopkov. Na ta način sem s pomočjo intervjujev, ki sem jih izvedla, pridobila vpogled v raziskovalni pojav, ki sem ga proučevala. Odgovori mojih sogovornikov tako predstavljajo primarno gradivo mojega magistrskega dela (Mesec, 2009, str. 85).

Raziskava, ki sem jo izvedla, je hkrati eksplorativna, kar pomeni, da sem se osredotočila na odkrivanje novega področja problematike. Pri tem sem se osredotočila na manjše število primerov oziroma intervjuvancev, namesto da bi zajela celotno populacijo. Tak pristop je značilen za tovrstno raziskovanje. Pri analizi rezultatov sem se zanašala na kvalitativne opise, ki sem jih pridobila med intervjuji (Mesec, 2009, str. 80). V raziskavi sem analizirala usposobljenost diplomantov socialnega dela za delo z uporabniki s SAM po zaključku njihovega študija. Hkrati sem primerjala mnenja tistih študentov, ki so pridobili praktične izkušnje z uporabniki s SAM, in tistih, ki teh izkušenj niso imeli, ter mnenja zaposlenih na ZGNL.

Raziskava je tudi empirična, saj sem s spraševanjem pridobila novo, neposredno izkustveno gradivo, ki sem ga nato uporabila za preverjanje raziskovalnih vprašanj in za znanstveno dokazovanje. Podatki so bili pridobljeni s spraševanjem in nato obdelani na kvalitativen način (Mesec, 2009, str. 84).

Teme, ki sem jih raziskovala v magistrskem delu, so naslednje:

1. Usposobljenost in pripravljenost študentov socialnega dela s praktičnimi izkušnjami za delo z uporabniki s SAM.
2. Usposobljenost in pripravljenost študentov socialnega dela brez praktičnih izkušenj za delo z uporabniki s SAM.
3. Ocena usposobljenosti in pripravljenosti za delo z uporabniki s SAM s strani zaposlenih na ZGNL.
4. Primerjava mnenj o usposobljenosti za delo z uporabniki s SAM med študenti socialnega dela s praktičnimi izkušnjami, tistimi brez izkušenj in zaposlenimi na ZGNL.
5. Identifikacija ključnih dejavnikov, ki vplivajo na razlike v ocenah pripravljenosti za delo z uporabniki s SAM med študenti socialnega dela s praktičnimi izkušnjami, tistimi brez izkušenj in zaposlenimi na ZGNL.

3.2. Merski instrument in viri podatkov

V raziskavi, ki sem jo izvedla, sem kot merski instrument uporabila vodilo za delno standardiziran intervju kot osnovno orodje za zbiranje podatkov. Vprašalnik je bil natančno oblikovan za zbiranje kvalitativnih podatkov od treh različnih skupin udeležencev: študentov dodiplomskega študija socialnega dela s praktičnimi izkušnjami, študentov dodiplomskega študija socialnega dela brez teh izkušenj in zaposlenih na ZGNL. Cilj je bil pridobiti celosten vpogled v njihovo oceno usposobljenosti in pripravljenosti za delo z uporabniki s SAM. V primerih, ko sogovornik ni razumel določenega vprašanja, sem vprašanje prilagodila, da je bilo to jasno in razumljivo. Ta pristop je zagotovil, da je bil potek pogovora tekoč in sproščen.
Vsaka skupina vprašanj je vključevala do trinajst vprašanj odprtega tipa, katerih namen je bil pridobiti čim bolj poglobljen vpogled v različne vidike delovanja s to skupino uporabnikov. Merski instrument sem prilagodila glede na izkušnje in potrebe različnih skupin intervjuvancev tako, da je omogočal zbiranje kvalitativnih podatkov. Vprašanja so bila zasnovana na takšen način, da so spodbujala odprte odgovore in omogočala razpravo o ključnih temah. Prilagajanje vprašanj glede na potek pogovora je prispevalo k izboljšanju kakovosti podatkov in omogočilo pridobivanje podrobnih in poglobljenih informacij.
V raziskavi sem pri oblikovanju vprašanj skrbno zagotovila, da so ta v celoti ustrezala ciljem in temam moje magistrske naloge. Vsako vprašanje je bilo premišljeno zastavljeno, da bi pokrilo ključne vidike, ki so obravnavani v raziskovalnem delu. Merski instrument je bil oblikovan tako, da je omogočal strukturirano zbiranje podatkov, hkrati pa je bil prilagodljiv, da je omogočal udeležencem, da izrazijo svoja mnenja, izkušnje in ocene na širokem spektru tem. To je omogočilo poglobljen vpogled v različne vidike pripravljenosti za delo s SAM in zagotovilo celovitost analize. Priprava vprašanj je temeljila na želji po celostnem razumevanju izzivov in potreb v zvezi z delom s to skupino uporabnikov, kar je omogočilo prilagajanje vprašanj glede na potek pogovora in izboljšanje kakovosti podatkov. Merski instrument je v Prilogi št. 1.

3.3. Populacija in vzorec

Populacija v raziskavi je zajemala tri glavne skupine udeležencev, ki so predstavljale različne perspektive in vloge v okviru mojega zaključnega dela. Prva skupina v raziskavi je vključevala študente socialnega dela, ki so bili v študijskem letu 2023/2024 redno vpisani v prvi letnik ali dodatno leto podiplomskega študija na Fakulteti za socialno delo in so pridobili praktične izkušnje z uporabniki s SAM med študijem. Drugo skupino so sestavljali študentje socialnega dela, ki so bili v študijskem letu 2023/2024 redno vpisani v prvi letnik ali dodatno leto

podiplomskega študija na isti fakulteti, vendar niso pridobili praktičnih izkušenj z uporabniki s SAM v času študija. Tretjo skupino udeležencev pa so predstavljali trenutno zaposleni na ZGNL, ki so v svojem delovnem okolju neposredno v stiku z uporabniki s SAM. Vzorec kvalitativne raziskave je neslučajnostni in priročen, saj niso imele vse enote populacije enake možnosti biti izbrane v vzorec in sem za izvedbo intervjujev izbrala poljubne osebe (Mesec, 2009, str. 153).

Vzorec sem oblikovala tako, da sem zajela 9 oseb, pri čemer sem iz vsake omenjene skupine vključila po 3 udeležence. Pri tem sem se srečala z različnimi izzivi pri pridobivanju udeležencev za sodelovanje v intervjujih. Med zaposlenimi na ZGNL sem brez težav našla sogovornike, ki so bili pripravljeni sodelovati v mojem raziskovalnem delu. Veliko večji izziv pa je bil za izvedbo intervjujev pridobiti študente socialnega dela, zlasti tiste, ki so med študijem pridobili praktične izkušnje z uporabniki s SAM. Kljub temu sem uspela pridobiti študente za izvedbo intervjujev. Proces pridobivanja udeležencev je bil ključnega pomena za zagotovitev reprezentativnosti vzorca in kakovostnih informacij za raziskovalno delo.

3.4. Zbiranje podatkov

Podatke sem začela zbirati januarja leta 2024 in nadaljevala do sredine februarja istega leta, ko sem zbiranje podatkov zaključila. Pri tem sem uporabila delno standardiziran vprašalnik. Intervjuje sem izvedla individualno in v živo, saj sem imela privilegij, da sem se z vsemi intervjuvanci lahko srečala v Ljubljani, kar je bilo krajevno dostopno in je ustrezalo tako meni kot tudi intervjuvancem. Sodelovanje z zaposlenimi na ZGNL je potekalo v njihovi pisarni, medtem ko sem se s študenti srečala na fakulteti, kjer smo imeli na voljo mirno okolje brez motečih dejavnikov. Izvedba intervjujev v živo se mi je zdela najprimernejša, saj sem lahko na ta način najlažje vzpostavila pristen in spoštljiv odnos z intervjuvanci. Vsak pogovor je bil enkraten, individualen in je potekal ustno. Pred začetkom intervjuja sem se vsakemu udeležencu predstavila, mu podrobno pojasnila namen magistrskega dela in razložila potek intervjuja. Poudarila sem, naj odgovarjajo glede na svoje zmožnosti, kar je zagotovilo, da so se počutili udobno in sproščeno. Vsak pogovor je trajal od 20 do 50 minut, kar je bilo časovno dovolj za izmenjavo vseh potrebnih informacij in za poglobljen razgovor.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Najprej sem natančno prepisala intervjuje in jih ustrezno uredila v programu Word. Pred začetkom kodiranja sem vsak intervju strukturirala v tabelo, v kateri sem zabeležila ključne izjave, jih označila in oštevilčila za lažje sledenje. Nato sem začela določati enote kodiranja in

izjave razporedila po tematskih kategorijah. Vsaki izjavi sem pripisala pojem, kategorijo in nadkategorijo. Nadaljevala sem z osnim in odnosnim kodiranjem, da sem lahko natančno analizirala vsebino. Na koncu sem pripravila rezultate, razpravo, sklepe in predloge, ki so izhajali iz analize.

Kratki primeri obdelave gradiva:

Tabela 1: Primer izpisa izjav po temah

D13	… ampak praktično delo mi manjka.
D16	Več praktičnih izkušenj, torej več dela z osebami, ki imajo avtizem.
E2	Jaz ne vem, če smo se sploh kaj pogovarjali o avtizmu …
E3	Kolikor pa se spomnim za nazaj, se nismo specifično o avtizmu nikoli pogovarjali.
E4	… mogoče edino to, kar smo se učili pri predmetu Ljudje z ovirami, to, da pač veš približno specifike dela z njimi.

Tabela 2: Primer odprtega kodiranja

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA	TEMA
A33	Na področju komunikacije vidim pri sebi še ogromno možnosti, da se izboljšam …	Potreba po izboljšanju komunikacijskih veščin	Razvoj spretnosti	Izboljšanje kompetenc	Kompetence in znanje študentov
A35	Menim, da študentom socialnega dela manjkajo predvsem praktične izkušnje.	Pomanjkanje praktičnih izkušenj	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
A36	Zdi se mi tudi, da bi bilo potrebno v samo izobraževanje dodati predmet, ki bi bil namenjen samo in izključno motnjam avtističnega spektra.	Pomanjkanje vsebin o SAM	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
B4	… zdaj, da bi bilo prav specifično vezano na avtizem, to nisem prejela tukaj nobenega znanja.	Pomanjkanje vsebin o SAM	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov

Primer osnega kodiranja

ŠTUDENTJE SOCIALNEGA DELA S PRAKTIČNIMI IZKUŠNJAMI:

Kompetence in znanje študentov

Znanje in spretnosti
- Vsebina študijskega programa
  - Razumevanje odnosov in socialne spretnosti (A6, C7, C26)
  - Izražanje in postavljanje mej (A27)
  - Elementi pri vzpostavljanju delovnega odnosa (B10)
  - Predmet Ljudje z ovirami (B12, C6, C9)
  - Predmet Socialno delo z družino (B13)
  - Vsebina vaj pri predmetu Ljudje z ovirami (B27)
  - Pomembnost praktičnih izkušenj (B29)
- Pomen vaj v študijskem programu
  - Praktično delo in komunikacija (A8)
  - Razumevanje odnosov in socialne spretnosti (A9)

Izboljšanje kompetenc
- Razvoj spretnosti
  - Iskanje ravnotežja med empatijo in disciplino (A28)
  - Potreba po izboljšanju komunikacijskih veščin (A33)
  - Izboljšanje pri postavljanju mej (C20)
  - Izboljšanje vzpostavljanja odnosov (C21, C24)
  - Postavljanje meje med delom in osebnim življenjem (C22)

Pomanjkanje znanja in spretnosti
- Vsebina študijskega programa
  - Pomanjkanje praktičnih izkušenj (A35, C25)
  - Pomanjkanje vsebin o SAM (A36, B4, C4, C26)
  - Pomembnost praktičnih izkušenj (B31, C2)
- Dodatno znanje
  - Želja po specifičnem znanju (B22)

Primer odnosnega kodiranja

ŠTUDENTJE SOCIALNEGA DELA S PRAKTIČNIMI IZKUŠNJAMI

Kompetence in znanje študentov ➡ Kompetence in znanje študentov vključujejo razumevanje odnosov, socialne spretnosti, izražanje in specifične vsebine iz vsebine predmetov Ljudje z ovirami in Socialno delo z družino. Kaže se potreba po izboljšanju komunikacijskih veščin, postavljanju mej, vzpostavljanju odnosov in iskanju ravnotežja med empatijo in disciplino. Pomanjkanje znanja in spretnosti se kaže v pomanjkanju praktičnih izkušenj in vsebin o SAM.

4. Rezultati

4.1. Usposobljenost in pripravljenost študentov socialnega dela s praktičnimi izkušnjami za delo z uporabniki s SAM.

Študentke socialnega dela s praktičnimi izkušnjami izkazujejo pozitivno mnenje glede lastne usposobljenosti za delo z uporabniki s SAM. Med njimi je študentka, ki izkazuje visoko stopnjo samopodobe v zvezi z usposobljenostjo za delo z uporabniki s SAM (»*Svojo usposobljenost in pripravljenost bi ocenila z visoko oceno.«* (A3)), medtem ko druga študentka ocenjuje svojo usposobljenost na specifičnem področju, povezanem z znanjem o SAM (*»Se mi zdi tudi, da se počutim usposobljeno za delo s predšolskimi, mogoče tudi nekje z osnovnošolskimi, recimo prva in druga triada.«* (B3), *»Ja, recimo, da se trenutno počutim dovolj usposobljeno za delo spremljevalke oziroma učiteljice v vrtcu.«* (B1)). Poleg tega študentke ocenjujejo svoje razumevanje tematike SAM kot zadovoljivo, pri čemer je ena od študentk izrazila pozitivno mnenje glede lastnega znanja na področju SAM (*»… ocenjujem se, kot da imam kar nekaj teoretičnega in praktičnega znanja.«* (C1)).

Med študijem študentje pridobivajo dragoceno znanje in razvijajo pomembne spretnosti, ki so ključne za njihov prihodnji poklic. Vsebina študijskega programa je zasnovana tako, da študentom omogoča pridobivanje različnega znanja in kompetenc skozi številne predmete. Pri vprašanju o znanju, ki so ga pridobile o SAM v času študija, so študentke izpostavile dva predmeta, in sicer predmeta Ljudje z ovirami (*»… mogoče bi res izpostavila predmet Ljudje z ovirami …«* (C9), *»Npr. ljudje z ovirami, kako ti gledaš na človeka, ki ima nek hendikep …«* (B12)) in Socialno delo z družino (*»Mogoče tudi Socialno delo z družino, da sem razumela ta kontekst, od kje otroci prihajajo, kako to tudi vpliva na njihovo diagnozo.«* (B13)), ki sta jim pomagala pri razumevanju tega kompleksnega področja. Ena študentka je izpostavila, da bi si želela, da bi bile pri predmetu Ljudje z ovirami ene izmed vaj posebej namenjene področju SAM (*»… da bi bile pri predmetu Ljudje z ovirami kakšne vaje posebej namenjene temu …«* (B27)). Pomemben poudarek v študijskem programu je namenjen tudi vajam, ki študentom omogočajo praktično delo in izboljšanje komunikacijskih veščin. Ena izmed študentk je poudarila, da so vaje prispevale k njenemu razumevanju odnosov in razvoju boljših socialnih spretnosti (*»… vaje so mi bile zelo dobro zasnovane, saj bi rekla, da sem zaradi njih pridobila na besednem izražanju, empatiji, razumevanju drugih in tudi oziroma predvsem vživljanju v situacijo drugega.«* (A9)). Ključna znanja in spretnosti, ki so jih študentke naštele kot pridobljene med študijem za delo z uporabniki s SAM, vključujejo razumevanje odnosov (*»Sicer sem se tekom študija na faksu naučila predvsem veliko o odnosih in empatiji …«* (A6)),

izražanje in postavljanje mej, elemente vzpostavljanja delovnega odnosa in pomembnost praktičnih izkušenj (*»Se mi zdi skoraj nujno, da bi vsaka študentka socialnega dela imela izkušnjo dela ali stika z osebo z avtizmom.«* (B29)). Nekatere študentke so izrazile željo po izboljšanju določenih kompetenc. Poudarile so potrebo po iskanju ravnotežja med empatijo in disciplino, izboljšanju komunikacijskih veščin, postavljanju mej, vzpostavljanju odnosov ter ločevanju med delovnim in osebnim življenjem (*»… glavno se mi zdi, da se moram res naučiti, kako ločiti to delo z njimi in svojim osebnim življenjem.«* (C22)). To kaže, da študentje nenehno stremijo k osebnostni in strokovni rasti ter si prizadevajo za izpopolnitev svojih veščin na področju socialnega dela. Pomanjkanje znanja in spretnosti v povezavi s SAM med študentkami se kaže v primanjkljaju praktičnih izkušenj, pomanjkanju vsebin o SAM (*»... ampak tudi teorije o avtizmu bi potrebovali dosti več, neko osnovno podlago.«* (C26), *»Zdi se mi tudi, da bi bilo potrebno v samo izobraževanje dodati predmet, ki bi bil namenjen samo in izključno motnjam avtističnega spektra.«* (A36)) in želji po specifičnem znanju. Za celovit razvoj je zato ključnega pomena, da študentje pridobijo tako teoretično znanje kot tudi praktične izkušnje na področju socialnega dela in medosebnih odnosov. Zmožnost razumevanja, empatije in ustreznega komuniciranja so po mojem mnenju ključni elementi uspešnega socialnega dela, ki jih je treba nenehno izboljševati in razvijati skozi študijski program.

Praktične izkušnje, ki so jih študentke socialnega dela pridobile med študijem za delo z osebami s SAM, so veliko prispevale k obogatitvi njihovega znanja in razvoju njihovih kompetenc. Med izvajanjem prakse so študentke pridobile številne spretnosti, znanja in veščine, ki so ključnega pomena za uspešno delo na tem področju. Vse študentke so poudarile, da je praksa bistveno vplivala na njihovo razumevanje oseb s SAM (*»Res mislim, da sem zaradi praktičnih izkušenj dobila natančen vpogled v to, kaj avtizem dejansko je.«* (A16), *»… ker sem bila spremljevalka otroku z avtizmom in sem res videla, da je to res spekter.«* (B8), *»Glede samega avtizma in kar vem o njem, sem se naučila večinoma iz prakse.«* (C8)), na razvoj njihovih osebnostnih lastnosti in na njihov pristop do uporabnikov. Dve študentki sta izpostavili tudi pomemben vpliv prakse na njun osebni razvoj. Ena študentka je poudarila, da je opravljanje prakse okrepilo njeno željo po delu z otroki s posebnimi potrebami (*»Spoznala sem, da si želim delati z otroki z avtizmom in da me delo z njimi izpopolnjuje in osrečuje.«* (A11)), medtem ko je druga opazila pomemben napredek pri razvoju svojih spretnosti samostojnega učenja (*»Tako da sem morala sama 'pogruntati' nekatere stvari, ko jih nimaš v nekem priročniku.«* (B16)). Posamezno so izpostavile, da so skozi prakso pridobile dragocena znanja in kompetence, in sicer sistematično razumevanje, prilagajanje pričakovanj, pridobivanje novih znanj, obvladovanje vedenja oseb s posebnimi potrebami, usposobljenost, razumevanje pomena strukturiranega pristopa, razvijanje

neverbalne komunikacije, izpopolnjevanje komunikacijskih veščin in ustrezen pristop ter obravnavo potreb posameznikov.

Če povzamem, lahko rečem, da študentke socialnega dela s praktičnimi izkušnjami z uporabniki s SAM kažejo pozitivno oceno lastne usposobljenosti za delo z uporabniki s SAM. Njihove izkušnje razkrivajo visoko stopnjo samopodobe in željo po izboljšanju specifičnih kompetenc, kot so ravnotežje med empatijo in disciplino, komunikacijske veščine ter ločevanje med delovnim in osebnim življenjem. Poudarek študijskega programa s kombinacijo teoretičnega znanja in prakse omogoča študentom pridobivanje ključnih znanj in spretnosti za uspešno delo na področju socialnega dela z osredotočenostjo na razumevanje odnosov, postavljanje mej in vzpostavljanje delovnih odnosov. Praktične izkušnje so bistveno prispevale k obogatitvi znanja in razvoju kompetenc študentk socialnega dela za delo z osebami s SAM. Med prakso so študentke pridobile sistematično razumevanje, se naučile prilagajanja pričakovanj, obvladovanja vedenja, komunikacijskih veščin in prilagajanja pristopa posameznikom, kar je ključno za uspešno delo na kompleksnem področju socialnega dela. Praksa je pomembno vplivala na njihovo razumevanje uporabnikov, osebnostni razvoj in razvoj ključnih veščin za delo v tej stroki.

4.2. Usposobljenost in pripravljenost študentov socialnega dela brez praktičnih izkušenj za delo z uporabniki s SAM.

Študentke socialnega dela brez praktičnih izkušenj se soočajo z izzivi glede usposobljenosti za delo z uporabniki s SAM. Njihova samoocena usposobljenosti sega od prepoznavanja potreb po izboljšanju (*»Zdi se mi, da se imam z vidika usposobljenosti na tem področju še veliko za naučiti.«* (D3)) do dvoma glede lastne usposobljenosti (*»… ne vem, če sem usposobljena za delo z njimi.«* (D15), *»… ne vem, koliko sem opremljena za to …«* (E12)), pomanjkljive usposobljenosti, negativnega mnenja o lastni usposobljenosti in ocenjevanja lastne usposobljenosti kot slabe (*»Trenutno ocenjujem svojo usposobljenost kot slabo …«* (F1)). Poleg tega se kažejo težave v razumevanju tematike, pri čemer se pojavljajo znaki slabega razumevanja SAM, kar se je pokazalo pri odgovorih dveh študentk na vprašanje, kako bi ocenili svoje razumevanje tematike SAM (*»Mislim, da nekje okoli 2 (zadostno) …«* (D12), *»Ocenila bi, da 2 (zadostno) …«* (F13)), in skozi nizko oceno razumevanja SAM, ki jo je podala ena izmed študentk (*»1 (nezadostno) ali 1,5, ker približno vem, kaj to je, to pa je tudi vse …«* (E7)). Študentke socialnega dela brez praktičnih izkušenj se torej srečujejo z izzivi glede lastne usposobljenosti in razumevanja, kar lahko vpliva na njihovo učinkovitost pri delu z uporabniki s SAM.

Študentje socialnega dela brez praktičnih izkušenj se soočajo s pomanjkanjem potrebnega znanja in spretnosti za delo z osebami s SAM. Kljub temu so izpostavili znanje in spretnosti, ki so jih pridobili med študijem za delo s to ciljno skupino. Vse študentke so poudarile pomembnost predmeta Ljudje z ovirami (*»… mogoče edino to, kar smo se učili pri predmetu Ljudje z ovirami, to, da pač veš približno specifike dela z njimi.«* (E4)), ena študentka je izpostavila predmet Skupnostno socialno delo (*»… in dodala bi še, mislim, da se je predmetu reklo Skupnostno socialno delo.«* (D7)), druga pa tudi predmet Psihologija (*»Med deli študijskega programa, ki so najbolj prispevali k moji pripravljenosti, bi izpostavila predmete, kot so Psihologija, Ljudje z ovirami.«* (F5)). Poleg tega so posamično navedle tudi druga znanja in kompetence, ki so jih pridobile in bi jim koristile pri delu z uporabniki s SAM, in sicer teoretično znanje o SAM (*»Glede na dosedanji študij se mi zdi, da sem pridobila nekaj teoretičnega znanja za delo z uporabniki z avtizmom …«* (D1)), drugo koristno znanje (*»Nekaj, kar smo se naučili na splošno, da bi poskusila vnesti v delo z njimi.«* (D5)), spretnosti pogovora (*»Mislim, da neke spretnosti pogovora, ki so specifične, jih lahko dodajam oziroma vnesem v pogovor z osebo z avtizmom, to, kar smo se učili na faksu …«* (E10)) in razumevanje dela z ljudmi s posebnimi potrebami (*»… sem pridobila osnovno razumevanje o socialnih in psiholoških vidikih dela s posamezniki s posebnimi potrebami.«* (F2)). Kljub temu pa se kažejo pomanjkljivosti v vsebini študijskega programa, ki se nanašajo na obravnavano temo. Med pomanjkljivostmi so vse izpostavile pomanjkanje praktičnih izkušenj (*»… študentom socialnega dela manjka predvsem praktičnih izkušenj na tem področju.«* (F18)), dve študentki sta izpostavili pomanjkanje vsebin o SAM, ena je izrazila negotovost glede vsebin o SAM (*»Jaz ne vem, če smo se sploh kaj pogovarjali o avtizmu …«* (E2)) in ena pomanjkanje specifičnega znanja o SAM. Te pomanjkljivosti lahko predstavljajo oviro pri učinkovitem delu študentov z uporabniki s SAM in zahtevajo dodatne napore za izboljšanje njihove usposobljenosti na področju dela z osebami s SAM.

Študentke socialnega dela brez praktičnih izkušenj prepoznavajo pomembnost pridobivanja teh za delo z uporabniki s SAM. Menijo, da bi izkušnje pomagale pri razvoju znanja in kompetenc. Dve študentki menita, da bi jima izkušnje pomagale pri boljšem razumevanju SAM (*»Le s pravimi izkušnjami lahko izpopolnimo razumevanje in kako se znajdemo v interakciji s temi posamezniki.«* (F8)) in bi z njimi pridobili nova znanja na tem področju (*»… s katerimi bi ogromno tega znanja, mislim, da tudi pridobila …«* (F15)). Povedale so tudi, kako bi jim po njihovem mnenju praksa še lahko pomagala, in naštele naslednje: povečale bi svojo usposobljenost, komunikacijske spretnosti, razvile empatijo (*»Poleg tega bi mi pomagale razviti večjo empatijo …«* (F11)), povečale prilagodljivost, se naučile različnih pristopov in

uporabile teoretično znanje v praksi (»*… menim, da so pika na i praktične izkušnje, to je na koncu tisto, kjer lahko teoretično znanje preneseš v prakso, ga uporabiš.«* (D8)). Poleg tega vse študentke visoko ocenjujejo pomen pridobivanja praktičnih izkušenj (*»5 (zelo veliko), mislim, da bi mi praktične izkušnje res zelo pomagale.«* (D14), *»Mislim, da bi mi izkušnje zelo pomagale, tako da pomoje kake 4,5 do 5 (zelo veliko).«* (E9), *»Ocenila bi, da 4 (veliko), saj sem prepričana, da bi mi pridobivanje praktičnih izkušenj na tem področju zelo koristilo …«* (F16)), saj prepoznavajo vrednost, ki bi jo praksa lahko prinesla pri njihovem učenju in pripravi za učinkovito delo z uporabniki s SAM.

V zaključku tega poglavja lahko strnem, da se študentke socialnega dela brez praktičnih izkušenj soočajo z izzivi glede lastne usposobljenosti in razumevanja pri delu z uporabniki s SAM. Njihova samoocena usposobljenosti se spreminja od zavedanja o potrebi po izboljšanju do dvoma v lastne sposobnosti, kar lahko vpliva na njihovo učinkovitost. Kljub temu so izpostavile pridobljeno znanje in spretnosti med študijem, ki bi jim lahko koristile pri delu s to ciljno skupino. Poleg tega prepoznavajo pomembnost pridobivanja praktičnih izkušenj za boljše razumevanje in pridobivanje novih znanj o SAM in poudarjajo, da bi praksa povečala njihovo usposobljenost, komunikacijske spretnosti, empatijo, prilagodljivost in uporabo teoretičnega znanja v praksi.

4.3. Ocena usposobljenosti in pripravljenosti za delo z uporabniki s SAM s strani zaposlenih na ZGNL.

Na podlagi mnenj zaposlenih na ZGNL o študentih socialnega dela je mogoče opaziti, da obstaja širok spekter ocen in opažanj glede usposobljenosti in pripravljenosti študentov za delo na tem področju. Eden izmed ključnih poudarkov, ki ga lahko razberemo iz mnenj zaposlenih, je pomen zanimanja in predanosti študentov za delo. Vsi intervjuvani izpostavljajo, da je zanimanje za to delo ena od temeljnih vrednot, ki bi jih moral imeti vsak študent (*»Najbolj pomembna se mi zdi pripravljenost oziroma koliko osebo zanima delo …«* (G1), *»Pomembno se mi zdi, da to delo res opravljajo tisti, ki so pripravljeni za to, in ne kar vsak.«* (H14), *»… saj morajo to delo opravljati tisti, ki si to res želijo.«* (I10)). Prav tako eden izmed zaposlenih kot pomembno izpostavlja prilagodljivost in zmožnost učenja študentov. Med zaposlenimi na ZGNL se razlikujejo tudi ocene usposobljenosti študentov. Eden izmed zaposlenih ima pozitivno mnenje o sposobnostih študentov socialnega dela (»*… meni se zdi, da v bistvu študenti socialnega dela so sposobni opravljati katerokoli službo, kar ima veze z avtizmom na ZGNL.«* (G14)), dva ocenjujeta študente kot različno usposobljene (*»Pripravljenost študentov za delo z uporabniki s SAM je lahko različna …«* (H1), *»Pripravljenost študentov je različna.«* (I11)),

eden pa izpostavlja tudi nezadostno usposobljenost študentov za tovrstno delo. Mnenja zaposlenih se torej razlikujejo. Potencial in sposobnosti študentov so prav tako prepoznane pri enem izmed zaposlenih, ki ima pozitivno mnenje o njihovih sposobnostih.

Zaposleni na ZGNL prepoznavajo, da študentje socialnega dela med študijem pridobijo pomembno znanje in spretnosti, ki so ključni za uspešno delo v tej stroki. En izmed zaposlenih izpostavlja, da študentje pridobijo teoretično znanje o odnosih (*»Zelo pomembno se mi zdi, da imajo podlago teorije o odnosih ...«* (G3)), informacije, povezane s centri za socialno delo, znanje o postopkih (*»Predvsem so vam bolj znani postopki, vodenje teh otrok v postopkih ...«* (G15)) in druge koristne vsebine (*»... ima socialni delavec pa neka druga znanja, ki lahko to poveže oziroma ki lahko pomagajo pri delu z otrokom z avtizmom na nek drug način.«* (G13)). Vsi intervjuvani zaposleni poudarjajo pomembnost sodelovanja (*»Zelo, najbolj pomembno je, da ima študent sposobnost za sodelovanje, to je osnova.«* (H22), *»Torej, da ima v sebi sodelovalen duh, je res ključnega pomena, saj se v obratnem primeru otroku škoduje.«* (G29)), pri čemer dva posebej izpostavljata socialne spretnosti, medtem ko vsak zase dodajajo kompetence, kot so učljivost, odzivanje in presojanje, opazovanje in svetovanje, vzpostavljanje odnosa, samoiniciativno pridobivanje znanja ter komunikacijske veščine (*»Študentje socialnega dela pogosto izkazujejo močne kompetence v komunikaciji, empatiji in tudi vodenju postopkov.«* (I4)). Glede strokovnih kompetenc zaposleni opažajo, da študentje na fakulteti pridobijo kompetence na močnih področjih, med katerimi dva izpostavljata komunikacijske veščine in socialne spretnosti (*»Najmočnejše točke študentov so lahko preventivno delovanje, znanje o skupinski dinamiki, uporaba razvojnih iger, komunikacijske veščine in sposobnost vodenja postopkov.«* (H2)). Poleg tega posebej izpostavljajo prilagodljivost, pomoč in podporo, vodenje postopkov, sodelovanje ter skupinsko delo (*»Njihove veščine v skupinskem delu so prav tako izrazite ...«* (I5), *»Njihove veščine so tudi vodenje postopkov, sodelovanje, sklicevanje sestankov ali timov, timsko delo.«* (H7)) kot ključne kompetence, ki jih pridobijo študentje med študijem. Na drugi strani pa zaposleni opozarjajo na pomanjkanje določenega znanja in spretnosti, kar bi lahko predstavljalo izzive za študente pri uspešnem delu z uporabniki s SAM. Vsak zaposleni kot ključne pomanjkljivosti izpostavlja pomanjkanje praktičnih izkušenj (*»Ena izmed možnosti za izboljšanje študentov in kar jim manjka, je več prakse ...«* (G6)) in vsebin o SAM oziroma teoretičnega znanja (*»... pomanjkanje praktičnih izkušenj, nezadostna teoretična podlaga ali pa preprosto potreba po več prilagajanja na individualne potrebe uporabnikov.«* (I6)). Skupno mnenje zaposlenih na ZGNL odraža kompleksnost in raznolikost ocenjevanja kompetenc, znanja in spretnosti študentov socialnega dela. Pri tem prepoznavajo tako pozitivne strani kot tudi potencialne pomanjkljivosti, ki zahtevajo nadaljnji razvoj in izboljšave.

Zaposleni na ZGNL prepoznavajo pomembnost pridobivanja praktičnih izkušenj pri študentih zaradi večplastnih koristi, ki jih prinaša praksa. Prepričani so, da ima obseg prakse ključno vlogo pri razvoju znanja in kompetenc študentov (*»Jaz, recimo, pri sebi vidim, da tudi glede na to, da smo mi teme, povezane z avtizmom, na faksu obravnavali, imam od začetka službe do zdaj čisto drugačen vidik, veliko več sem spoznala in imam čisto drugačno kvaliteto dela kot na začetku.«* (G21)), saj ti skozi praktično delo pridobivajo dragocene izkušnje in veščine, ki jih lahko uspešno uporabijo v nadaljnji karieri. Zaposleni poudarjajo, da praksa ne le krepi usposobljenost študentov, ampak ima tudi pomemben vpliv na njihovo morebitno zaposljivost (*»Predhodne izkušnje socialnega delavca so lahko kar precej pomembne pri zaposlitvi ...«* (H17)) in razumevanje SAM (*»... lahko odigrajo pomembno vlogo pri delu, razumevanju tega dela in ljudi, s katerimi bodo delali.«* (I19)). Eden od zaposlenih celo izpostavlja prakso kot ključni dejavnik za uspeh pri delu, saj študentje skozi prakso pridobijo nova znanja in veščine in se naučijo, kako uporabiti pridobljeno teoretično znanje v praksi. Prav tako opaža, da se študentje lahko pri svojem delu sklicujejo na pridobljene izkušnje iz prakse (*»Pri delu se sklicuješ na izkušnje iz prakse največ ...«* (G19)), kar jim daje dodatno samozavest in verodostojnost. Poleg tega drug zaposleni poudarja, da ima praksa pomemben vpliv tudi na razvoj osebnih lastnosti študentov in usposobljenost, saj se skozi praktično delo učijo pomembnih veščin, kot so timsko delo, komunikacija in reševanje problemov (*»Študenti s praktičnimi izkušnjami lahko kažejo večjo občutljivost, razumevanje in samozavest pri delu z avtisti ...«* (I15)). Tretji izpostavlja, da ima lahko praksa ključno vlogo pri uspešnosti študentov (*»Te izkušnje, ki jih ima, lahko igrajo tudi ključno vlogo pri uspešnosti pri delu ...«* (H19)), saj se skozi njo seznanijo in naučijo specifičnih postopkov ter pridobijo praktične izkušnje, ki jim pomagajo pri boljšem obvladovanju izzivov in nalog v njihovem poklicnem življenju. Skozi prakso študentje pridobijo dragocene vpoglede v delovne procese in prakse ter razvijejo ključne veščine, ki so ključne za njihov uspeh v prihodnosti.

Zaposleni na ZGNL podajajo raznolika mnenja in ocene glede usposobljenosti ter pripravljenosti študentov socialnega dela za delo na tem področju. Poudarjajo pomen zanimanja, predanosti in prilagodljivosti študentov kot ključnih lastnosti za uspeh v stroki. Nekateri zaposleni opažajo različno usposobljenost med študenti in prav tako različno ocenjujejo njihovo pripravljenost za delo z uporabniki s SAM.

4.4. Primerjava mnenj o usposobljenosti za delo z uporabniki s SAM med študenti socialnega dela s praktičnimi izkušnjami, tistimi brez izkušenj in zaposlenimi na ZGNL.

Študentje socialnega dela s praktičnimi izkušnjami kažejo pozitivno mnenje o lastni usposobljenosti za delo z uporabniki s SAM. Izražajo visoko stopnjo samopodobe v zvezi z usposobljenostjo in pripravljenostjo za delo s temi uporabniki. V nasprotju s tem se študentje socialnega dela brez praktičnih izkušenj soočajo z izzivi v zaznavanju lastne usposobljenosti za delo z uporabniki s SAM. Njihova samoocena se giblje od prepoznavanja potrebe po izboljšanju do dvoma in negativnega mnenja o lastni usposobljenosti. Težave se kažejo tudi v razumevanju tematike SAM, pri čemer se pojavljajo znaki pomanjkljivega znanja in nizke ocene razumevanja tega področja. Mnenja zaposlenih na ZGNL o študentih socialnega dela razkrivajo raznolikost ocen glede usposobljenosti in pripravljenosti študentov za delo na tem področju. Ključni poudarek je na zanimanju in predanosti študentov za delo, ki ga vsi intervjuvani izpostavljajo kot pomembno vrednoto. Prilagodljivost in zmožnost učenja sta prav tako ključni lastnosti, ki se izpostavljata. Zaposleni tudi različno ocenjujejo usposobljenost študentov, in sicer se ocene gibljejo od pozitivnih do negativnih. Nekateri zaposleni imajo visoko mnenje o sposobnostih študentov socialnega dela, medtem ko drugi opozarjajo na različno usposobljenost in v nekaterih primerih tudi na nezadostno usposobljenost za delo z uporabniki s SAM. Sposobnosti in potencial študentov so prepoznani, vendar se mnenja med zaposlenimi razlikujejo glede tega, kako dobro so študentje pripravljeni za delo na tem področju.

Med študijem študentje socialnega dela pridobivajo dragoceno znanje in razvijajo ključne spretnosti za prihodnje delo z osebami s SAM. Študentke z izkušnjami so izpostavile pomembnost predmetov, kot sta Ljudje z ovirami in Socialno delo z družino, ki sta jim pomagala razumeti kompleksnost tega področja. Poudarek je tudi na vajah, ki študentom omogočajo praktično delo in izboljšanje komunikacijskih veščin. Študentke brez izkušenj so prav tako poudarile pomembnost predmeta Ljudje z ovirami in drugih relevantnih predmetov v študijskem programu. Kljub temu pa se kažejo pomanjkljivosti v vsebini programa, predvsem v pomanjkanju praktičnih izkušenj in specifičnega znanja ter vsebin o SAM. Zaposleni na ZGNL prepoznavajo, da študentje socialnega dela med študijem pridobijo pomembno znanje in spretnosti, ki so ključni za uspešno delo v tej stroki. Poudarjajo, da študentje pridobijo teoretično znanje o odnosih, informacije, povezane s centri za socialno delo, znanje o postopkih in druge koristne vsebine. Pomembno se jim zdi, da imajo študentje teoretično podlago o odnosih in dobro razumejo postopke v socialnem delu. Sodelovanje in socialne spretnosti so ključnega pomena, pri čemer študentje izkazujejo močne kompetence v komunikaciji, empatiji,

vodenju postopkov in drugih področjih. Vse to kaže, da je za celovit razvoj in uspešno delo z uporabniki s SAM ključnega pomena, da študentje pridobijo tako teoretično znanje kot tudi praktične izkušnje in se nenehno trudijo za izboljšanje svojih kompetenc na področju socialnega dela in medosebnih odnosov.

Študentke socialnega dela s praktičnimi izkušnjami so izpostavile, da so praktične izkušnje bistveno vplivale na njihovo razumevanje oseb s SAM, razvoj osebnostnih lastnosti in pristop do uporabnikov. Skozi prakso so pridobile različna znanja in kompetence, kot so sistematično razumevanje, prilagajanje pričakovanj, obvladovanje vedenja oseb s posebnimi potrebami, komunikacijske veščine in ustrezen pristop do posameznikov. Izpostavile so tudi pomemben vpliv prakse na njihov osebni razvoj in napredek pri razvoju samostojnega učenja. Študentke brez izkušenj medtem prepoznavajo pomembnost pridobivanja praktičnih izkušenj za delo z uporabniki s SAM. Menijo, da bi izkušnje pomagale pri boljšem razumevanju SAM, pridobivanju novih znanj, razvoju komunikacijskih spretnosti, empatije in prilagodljivosti. Visoko cenijo pomen pridobivanja praktičnih izkušenj, saj prepoznavajo vrednost, ki bi jo praksa doprinesla k njihovemu učenju in pripravi za delo z uporabniki s SAM. Zaposleni na ZGNL prepoznavajo pomembnost pridobivanja praktičnih izkušenj pri študentih, saj imajo te izkušnje ključno vlogo pri razvoju znanja in kompetenc ter pri osebnostnem razvoju. Praksa ne le krepi usposobljenost, ampak tudi vpliva na njihovo zaposljivost, razumevanje SAM, razvoj osebnih lastnosti in ključnih veščin. Zaposleni poudarjajo, da praksa omogoča študentom pridobivanje dragocenih izkušenj in vpogledov v delovne procese ter razvoj ključnih veščin za uspeh v prihodnosti.

4.5. Identifikacija ključnih dejavnikov, ki vplivajo na razlike v ocenah pripravljenosti za delo z uporabniki s SAM med študenti socialnega dela s praktičnimi izkušnjami, tistimi brez izkušenj in zaposlenimi na ZGNL.

Pri ocenah pripravljenosti za delo z uporabniki s SAM med študenti socialnega dela s praktičnimi izkušnjami, tistimi brez izkušenj in zaposlenimi na ZGNL lahko identificiramo nekatere ključne dejavnike, ki vplivajo na razlike v teh ocenah:

1. Praktične izkušnje:

- Študentje socialnega dela s praktičnimi izkušnjami so imeli neposreden stik z uporabniki s SAM, kar jim je omogočalo razvijanje konkretnih veščin, razumevanje specifičnih potreb in pridobivanje praktičnih znanj.
- Študentje brez izkušenj se soočajo s pomanjkanjem teh izkušenj v praksi, kar lahko vodi do dvomov glede lastne usposobljenosti in razumevanja tematike SAM.

- Zaposleni na ZGNL prepoznavajo pomen praktičnih izkušenj pri razvoju kompetenc in pripravljenosti za delo z uporabniki s SAM.

2. Teoretično znanje:

- Študentje s praktičnimi izkušnjami so lahko bolje opremljeni s teoretičnim znanjem, ki ga lahko neposredno preizkusijo v praksi.
- Študentje brez izkušenj se morda soočajo s pomanjkanjem praktične uporabe teoretičnega znanja, kar lahko vpliva na njihovo pripravljenost za delo.
- Zaposleni na ZGNL prepoznavajo pomen teoretičnega znanja kot enega izmed temeljev za uspešno delo na področju SAM.

3. Zanimanje in predanost:

- Zanimanje in predanost študentov sta pomembna dejavnika, ki vplivata na njihovo pripravljenost za delo z uporabniki s SAM.
- Študentje s praktičnimi izkušnjami lahko kažejo večje zanimanje in predanost, saj so že izkusili pozitivne učinke prakse na svoj osebni in strokovni razvoj.
- Študentje brez izkušenj se lahko srečujejo z izzivi pri zanimanju in predanosti, kar lahko vpliva na njihovo pripravljenost za delo.
- Zaposleni na ZGNL prepoznavajo velik pomen zanimanja in predanosti pri pripravljenosti študentov za delo z uporabniki s SAM.

4. Komunikacijske veščine in empatija:

- Komunikacijske veščine in empatija so pomembne kompetence pri delu z uporabniki s SAM.
- Študentje s praktičnimi izkušnjami so lahko bolje razvili te kompetence skozi interakcijo z uporabniki s SAM.
- Študentje brez izkušenj se lahko srečujejo z izzivi pri razvijanju komunikacijskih veščin in empatije brez praktičnega konteksta.
- Zaposleni na ZGNL prepoznavajo pomen razvoja komunikacijskih veščin in empatije pri delu z uporabniki s SAM.

5. Razprava

Pri analizi pridobljenih rezultatov o pripravljenosti in kompetencah študentov socialnega dela za delo z osebami s SAM se odpirajo različne ključne ugotovitve, ki osvetljujejo kompleksnost tega področja. Študentje, ki so pridobili praktične izkušnje pri delu z osebami s SAM, izražajo pozitivno samopodobo glede svoje pripravljenosti za tovrstno delo. Njihovo zaupanje v lastne sposobnosti je opazno, saj se zavedajo specifičnih področij, na katerih se počutijo kompetentne, kot so razumevanje odnosov, postavljanje mej in pomen pridobljenih praktičnih izkušenj. Prav tako poudarjajo ključno vlogo teoretičnega znanja in praktičnih veščin na področju socialnega dela z osebami s posebnimi potrebami. Praktično usposabljanje v socialnem delu predstavlja velik del izobraževanja za bodoče socialne delavke in delavce ter ima pomembno vlogo pri razvoju njihovih kompetenc. Gre za nepogrešljiv del študijskega procesa, ki združuje kakovost stroke, znanosti in izobraževanja ter je lahko celo najpomembnejši vidik pri pripravi študentov na njihovo poklicno pot (Rape Žiberna in Žiberna, 2017, str. 198). Po drugi strani pa se študentje brez praktičnih izkušenj soočajo z izzivi pri ocenjevanju lastne pripravljenosti za delo z osebami s SAM. Njihova samopodoba je različna in sega od priznavanja potrebe po izboljšavah do dvomov o lastnih sposobnostih in razumevanju potreb posameznikov s SAM. Pomen pridobivanja praktičnih izkušenj za izboljšanje razumevanja in veščin pri delu s to populacijo je poglaviten dejavnik, ki ga izpostavljajo.

Poleg tega različne ocene pripravljenosti in kompetenc študentov s strani zaposlenih na ZGNL razkrivajo različna mnenja in perspektive. Medtem ko nekateri poudarjajo pomembnost zanimanja in predanosti študentov pri delu, drugi opozarjajo na razlike v stopnjah pripravljenosti med študenti. Zaposleni prepoznavajo vrednost pridobljenih praktičnih izkušenj pri razvoju znanja in veščin študentov, pri čemer nekateri opozarjajo na vpliv prakse na učinkovitost in zaposljivost študentov na področju dela z uporabniki s SAM. Študentje socialnega dela se med študijem naučijo široke palete veščin in znanj, ki jim omogočajo, da učinkovito prepoznajo in obravnavajo socialne težave ter stiske ljudi, s katerimi bodo delali v praksi. Te kompetence vključujejo empatijo, komunikacijske veščine, sposobnost zaupanja, analitično razmišljanje, načrtovanje in izvajanje intervencij ter sposobnost dela v timu in s širokim spektrom strokovnjakov (Fakulteta za socialno delo, 2024, str. 4). Tudi zaposleni opažajo, da študentje na fakulteti pridobijo izjemne kompetence na področjih komunikacijskih veščin, socialnih spretnosti in preventivnega delovanja ter znanje o skupinski dinamiki, uporabi razvojnih iger in vodenju postopkov. Poleg tega izpostavljajo prilagodljivost, pomoč in podporo, vodenje postopkov, sodelovanje ter skupinsko delo kot ključne kompetence, ki jih

študentje razvijejo med študijem. Njihove močne strani se kažejo v skupinskem delu, vodenju postopkov, sodelovanju in timskem delu in so s strani zaposlenih na ZGNL še posebej poudarjene kot izrazito pomembne za prihodnje delo študentov.

Razvoj kompetenc in pripravljenost študentov socialnega dela za delo z osebami s SAM sta kompleksna vidika pri delu s temi osebami. Dialog med študenti in različnimi strokovnjaki omogoča izmenjavo znanja in izkušenj, kar je ključno za oblikovanje najboljše možne podpore posameznikom in družinam v tej skupini (Leskošek, Kodele in Mešl, 2019). Praktične izkušnje imajo pomembno vlogo pri oblikovanju samozavesti, spretnosti in občutka kompetentnosti pri študentih, saj jim omogočajo neposreden stik s posamezniki s SAM in pridobivanje dragocenih izkušenj, ki jih teorija sama ne more zagotoviti. Zato je pomembno, da programi izobraževanja na področju socialnega dela nudijo ustrezno podporo in priložnosti za pridobivanje praktičnih izkušenj v realnih okoljih, kjer lahko študentje razvijajo svoje kompetence in se pripravljajo na izzive poklicne poti. S tem povezovanjem teorije in prakse ter omogočanjem celostnega učenja študentje pridobijo potrebna znanja, veščine in pripravljenost za uspešno delo z osebami s SAM.

Na področju socialnega dela ima pridobivanje praktičnih izkušenj velik pomen za razvoj kompetenc in pripravljenosti posameznika za delo z osebami s posebnimi potrebami, kot so osebe s SAM. Pri druženju z uporabniki študentje razvijajo spretnosti sporazumevanja, dogovarjanja, poslušanja in oblikovanja dogovorov za sodelovanje in izvedbo projekta za spremembe, ki naj doprinesejo k izboljševanju vsakdana uporabnika ali skupine (Mesec idr., 2022, str. 198). Primerjava med perspektivami študentov s praktičnimi izkušnjami in tistih brez njih razkriva pomembne razlike v samopodobi, razumevanju dela z osebami s SAM in razvoju kompetenc. Študentje, ki imajo praktične izkušnje na področju socialnega dela z osebami s SAM, kažejo večjo samozavest in občutek kompetentnosti v primerjavi s tistimi brez teh izkušenj. Njihova samopodoba je podprta z znanjem in veščinami, ki so jih pridobili skozi praktično delo. Te izkušnje so bistvene pri oblikovanju njihovega razumevanja dela z osebami s SAM in pri razvoju empatije ter komunikacijskih veščin, ki so pomembne pri uspešnem delu na tem področju. Po drugi strani pa študentje brez praktičnih izkušenj izražajo potrebo po več priložnostih za pridobitev praktičnih izkušenj, da bi izboljšali svoje razumevanje in veščine pri delu z osebami s SAM. Ti študentje se pogosto soočajo s pomanjkanjem uporabe teoretičnega znanja v praksi, kar lahko vpliva na njihovo pripravljenost za delo na tem zahtevnem področju. Pomembni dejavniki pri učenju v praksi so motivacija in zainteresiranost študentov ter razumevanje perspektive in potreb uporabnikov (Rape Žiberna in Žiberna, 2017, str. 203). Tudi zaposleni na ZGNL izpostavljajo pomen praktičnih izkušenj, zanimanja, predanosti in

komunikacijskih veščin ter empatije pri delu z uporabniki s SAM in prepoznavajo pomen teoretičnega znanja kot enega izmed temeljev za uspešno delo s posamezniki s posebnimi potrebami. Zaposleni opažajo, da študentje na fakulteti pridobijo izjemne kompetence na področjih komunikacijskih veščin, socialnih spretnosti in preventivnega delovanja, znanja o skupinski dinamiki, uporabe razvojnih iger in vodenja postopkov. Prav tako izstopajo prilagodljivost, pomoč in podpora, vodenje postopkov, sodelovanje ter skupinsko delo kot ključne kompetence, ki jih študentje razvijejo med študijem.

Rezultati raziskave kažejo, da študentje s praktičnimi izkušnjami bolje uporabljajo svoje teoretično znanje v praksi in so bolj usposobljeni za reševanje kompleksnih situacij, ki se lahko pojavijo pri delu z osebami s posebnimi potrebami. Njihova sposobnost uporabe teoretičnega znanja v praksi kaže na povezanost med teorijo in prakso, kar je osrednjega pomena pri uspešnem delu na področju socialnega dela. Veliko ljudi prakso vidi kot prostor, kjer se teorija in praksa združujeta, kar omogoča pridobivanje znanja skozi neposredne izkušnje in preoblikovanje teoretičnega znanja v dejansko delo (Rape Žiberna in Žiberna, 2017, str. 198). Med prakso študentje pridobivajo neprecenljive izkušnje iz življenja uporabnikov socialnovarstvenih storitev, saj se neposredno soočajo z njihovimi vsakodnevnimi izzivi. Skozi te izkušnje pridobivajo vpogled v vsebine socialnega dela, vadijo osnovne in specializirane veščine ter prepoznavajo teoretične koncepte v konkretnih situacijah in metodah socialnega dela (Mesec idr., 2022, str. 2). Poleg tega študentje s praktičnimi izkušnjami kažejo večje zanimanje in predanost pri delu z osebami s SAM, saj so že izkusili pozitivne učinke prakse na svoj osebni in strokovni razvoj. Njihova predanost in motivacija ju poganjata k stalnemu učenju in izboljšanju kompetenc ter odnosov z uporabniki. Nasprotno se lahko študentje brez praktičnih izkušenj srečajo z izzivi pri razvoju zanimanja in predanosti za delo z osebami s SAM. Pomanjkanje praktičnih izkušenj lahko vpliva na njihovo sposobnost oblikovanja delovnih odnosov in razumevanja potreb posameznikov s SAM, kar lahko negativno vpliva na kakovost njihovega dela. Kljub temu je pomembno poudariti, da vsi študentje, ne glede na izkušnje, v času študija socialnega dela pridobijo znanje, ki ga lahko koristno uporabijo pri svojem delu. Socialno delo je kompleksno področje, kjer ni univerzalnih rešitev ali receptov za želene rezultate. Kljub temu imamo na voljo sodobna znanja, ki nam služijo kot osnova pri delu z ljudmi in prav tako pri delu z uporabniki s SAM (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019).

Dejavniki, ki vplivajo na razlike v ocenah pripravljenosti za delo z uporabniki s SAM, vključujejo praktične izkušnje, teoretično znanje, zanimanje in predanost ter razvoj komunikacijskih veščin in empatije. Študentje s praktičnimi izkušnjami so bolje opremljeni zaradi neposrednega stika z uporabniki, medtem ko lahko študentje brez izkušenj trpijo zaradi

pomanjkanja prakse. Zaposleni poudarjajo pomen prakse pri razvoju kompetenc in pripravljenosti za delo z uporabniki s SAM. Pri delu z otroki s SAM se uporabljajo različne metode, vključno z vizualnimi oporami, sistematičnim učenjem socialnih veščin in čustvenega razvoja ter pozitivnim pristopom primernega vedenja (Janžekovič, 2019). Komunikacijske veščine in empatija tako predstavljajo dva zelo pomembna dejavnika pri delu z uporabniki s SAM, pri čemer praktične izkušnje prispevajo k njihovemu razvoju.

Če povzamemo, analiza pripravljenosti in kompetenc študentov socialnega dela za delo z osebami s SAM razkriva kompleksnost in pomembnost pridobivanja praktičnih izkušenj na tem področju. Študentje, ki so imeli možnost pridobiti praktične izkušnje, kažejo večjo samozavest, občutek kompetentnosti in razumevanje specifičnih področij, ki so ključna pri delu s to populacijo. Nasprotno pa se študentje brez praktičnih izkušenj soočajo s izzivi pri ocenjevanju lastne pripravljenosti in samopodobe za delo z osebami s SAM. Raznolike perspektive zaposlenih na ZGNL dodatno izpostavljajo pomen pridobivanja praktičnih izkušenj za razvoj znanja, veščin in pripravljenosti študentov na področju socialnega dela z uporabniki s SAM. V zaključku je treba poudariti, da imajo praktične izkušnje pomembno vlogo pri oblikovanju samozavesti, spretnosti in občutka kompetentnosti pri študentih socialnega dela. Neposreden stik s posamezniki s SAM omogoča pridobivanje dragocenih izkušenj, ki dopolnjujejo teoretično znanje in pomagajo pri razvoju empatije, komunikacijskih veščin ter razumevanju potreb posameznikov s SAM. Programi izobraževanja bi lahko zagotovili več priložnosti za pridobivanje praktičnih izkušenj v realnih okoljih, kjer bi študentje lahko razvijali svoje kompetence in se pripravljali na izzive, s katerimi se bodo srečali na svoji poklicni poti. Dialog med študenti, zaposlenimi in strokovnjaki na področju socialnega dela je ključnega pomena za izmenjavo znanja, izkušenj in perspektiv, kar lahko prispeva k celostnemu razvoju kompetenc in pripravljenosti za delo z osebami s SAM.

6. Sklepi

- Študentje s praktičnimi izkušnjami kažejo visoko stopnjo samopodobe in pozitivno oceno lastne usposobljenosti za delo z uporabniki s SAM. Praktične izkušnje so pomembno prispevale k njihovemu razumevanju oseb s SAM, razvoju osebnostnih lastnosti in pristopu do uporabnikov. Ključna znanja in spretnosti, ki so jih pridobili, vključujejo razumevanje odnosov, izražanje mej, vzpostavljanje delovnih odnosov in pomen praktičnih izkušenj za uspešno delo na področju socialnega dela.
- Študentje brez praktičnih izkušenj se soočajo z izzivi v oceni lastne usposobljenosti za delo z uporabniki s SAM. Pomanjkljivo razumevanje tematike SAM, nizka samoocena zaradi usposobljenosti in posledična nizka samopodoba predstavljajo večji izziv za to skupino. Kljub temu prepoznavajo pridobljeno teoretično znanje in spretnosti med študijem, vendar se zavedajo pomanjkanja praktičnih izkušnej in specifičnega znanja o SAM.
- Zaposleni na ZGNL izražajo raznolika mnenja o usposobljenosti in pripravljenosti študentov socialnega dela za delo z uporabniki s SAM. Kljub temu poudarjajo pomembnost zanimanja, predanosti in prilagodljivosti kot ključnih lastnosti za uspeh v stroki. Pomembnost pridobivanja praktičnih izkušenj se izpostavlja kot ključna za razvoj znanja, kompetenc in samozavesti študentov v socialnem delu.
- Za uspešno delo je ključno kombiniranje teoretičnega znanja in praktičnih izkušenj, kar omogoča pridobivanje ključnih veščin za delo z uporabniki s SAM.
- Zanimanje, predanost, komunikacijske veščine in empatija so pomembni dejavniki pri ocenah pripravljenosti za delo z uporabniki s SAM med študenti socialnega dela s praktičnimi izkušnjami, tistimi brez izkušenj in zaposlenimi na ZGNL.
- Praktične izkušnje so osrednjega pomena za razvoj usposobljenosti in razumevanja pri delu z uporabniki s SAM.
- Teoretično znanje igra pomembno vlogo pri pripravljenosti študentov za delo s SAM, vendar je praktična uporaba tega znanja ključna za uspeh.
- Zanimanje in predanost sta pomembna dejavnika, ki vplivata na pripravljenost študentov za delo z uporabniki s SAM.
- Razvijanje komunikacijskih veščin in empatije je temelj za uspešno delo z uporabniki s SAM in praktične izkušnje lahko znatno prispevajo k temu.
- Študentje s praktičnimi izkušnjami so običajno bolje opremljeni s konkretnimi veščinami in znanji za delo z uporabniki s SAM.

- Pomanjkanje praktičnih izkušenj med študenti brez izkušenj lahko vodi do dvomov in izzivov pri razumevanju tematike ter pripravljenosti za delo.
- Sodelovanje, socialne spretnosti, prilagodljivost in združevanje teoretičnega znanja s praktičnimi izkušnjami so ključni za uspešno delo na področju socialnega dela z uporabniki s SAM.
- Zaposleni na ZGNL prepoznavajo dragocenost praktičnih izkušenj pri razvoju znanja, kompetenc in osebnostnega razvoja študentov socialnega dela.
- Raznolikost ocen med zaposlenimi glede sposobnosti študentov odraža kompleksnost ocenjevanja kompetenc in pripravljenosti za delo z uporabniki s SAM.
- Neprestano izobraževanje, pridobivanje praktičnih izkušenj in razvoj ključnih veščin so pomembni za uspešno delo z uporabniki s SAM in za optimizacijo kakovosti storitev in podpore uporabnikom.

7. Predlogi

- Organizacija dodatnih delavnic ali seminarjev za študente socialnega dela brez praktičnih izkušenj, na katerih bi pridobili več praktičnih veščin in znanja na področju dela z uporabniki s SAM.
- Vključitev več vsebin o SAM v študijski program študentov socialnega dela, tako da bi vsi študentje pridobili vsaj osnovna znanja o SAM.
- Zagotovitev več priložnosti za študente, da bi pridobili praktične izkušnje z uporabniki s SAM skozi vaje ali prakso.
- Organizacija skupnih delavnic ali simpozijev, na katerih bi lahko študentje s praktičnimi izkušnjami in strokovni delavci na tem področju delili svoje znanje in izkušnje s študenti brez izkušenj.
- Ustvarjanje spletnih portalov ali forumov, na katerih bi lahko vsi uporabniki delili svoje izkušnje, zastavljali vprašanja in delili izzive v zvezi z delom z uporabniki s SAM.
- Omogočanje dodatnih priložnosti za usposabljanje na področju komunikacijskih veščin in empatije za vse študente, saj so to ključne kompetence za uspešno delo z uporabniki s SAM.
- Spodbujanje združevanja teoretičnega znanja s praktičnimi izkušnjami v študijskem programu za vse skupine, kar bi omogočilo boljše razumevanje in uporabo pridobljenega znanja v praksi.
- Organizacija interdisciplinarnih projektov ali nalog, pri katerih bi študentje s praktičnimi izkušnjami, tisti brez izkušenj in zaposleni na ZGNL skupaj sodelovali pri reševanju kompleksnih problemov in izzivov na področju dela z uporabniki s SAM.
- Uvedba programa mentorstva za nove zaposlene na ZGNL, v katerem bi izkušeni delavci nudili podporo, usmerjali delo in delili znanje z novimi sodelavci, kar bi pripomoglo k njihovi hitrejši prilagoditvi in razvoju kompetenc na tem področju.
- Spodbujanje interdisciplinarnega sodelovanja med različnimi strokovnjaki na ZGNL, kot so terapevti, pedagogi in socialni delavci, kar bi omogočilo celostno obravnavo uporabnikov s SAM in izmenjavo znanja ter izkušenj za boljšo usposobljenost v praksi.
- Aktivno sodelovanje študentov na praksi na sestankih in v multidisciplinarnih timih, saj bo njihova udeležba prispevala k pridobivanju dragocenih izkušenj. Spodbujanje k interakciji in sodelovanju z ostalimi strokovnjaki, saj bo to koristno za njihov osebni in strokovni razvoj.

<u>Predlogi za nadaljnje raziskovanje:</u>

- Menim, da bi bilo koristno vključiti več intervjuvancev v nadaljnje raziskovanje, da bi povečala natančnost raziskave in pridobila več informacij. Pri pridobivanju primernih

prostovoljcev sem se soočila z izzivi in zavedam se, da je zaradi tega trenutno število intervjuvancev omejeno, kar lahko vpliva na obseg in pestrost pridobljenih odgovorov.

- V nadaljnje raziskovanje bi bilo koristno vključiti več zaposlenih iz različnih organizacij, ki delajo s posamezniki s SAM, s čimer bi pridobila raznolik spekter mnenj in ocen o usposobljenosti študentov.
- V raziskavo bi bilo smiselno vključiti tako starše otrok s SAM kot tudi uporabnike, da bi pridobila boljše vpoglede v ključne vrednote in kompetence, ki so zanje pomembne pri odnosu, obravnavi in delu z zaposlenimi.
- Pri nadaljnjem raziskovanju bi se lahko podrobneje osredotočila na študijski program in vsebine predmetov, s čimer bi natančneje ugotovila, katere specifične vsebine so bistvene za uspešno delo z uporabniki s SAM. To bi mi pomagalo identificirati in razumeti, katere specifične vsebine so ključnega pomena za uspešno delo z uporabniki s SAM.
- Lahko bi se tudi intenzivneje posvetila proučevanju učinkovitosti različnih metod in pristopov v izobraževanju za pridobivanje znanja in veščin za delo z ljudmi s SAM. To bi lahko privedlo do izboljšanja kakovosti izobraževanja in usposabljanja na tem področju. Z razumevanjem tega, kateri pristopi in metode so najučinkovitejši pri pridobivanju znanja in veščin za delo z osebami s SAM, lahko razvijamo bolj prilagojene, individualizirane in uspešnejše programe izobraževanja.
- Menim tudi, da bi bilo v nadaljnjem raziskavanju smiselno primerjati spretnosti in usposobljenost študentov z različnimi strokovnimi profili za delo z osebami s SAM. To lahko namreč privede do boljšega razumevanja tega, kateri profili in ozadja izobraževanja so najprimernejši za uspešno delo na tem področju dela. Različni strokovni profili lahko prinašajo različne perspektive, veščine in pristope k obravnavi posameznikov s SAM, zato menim, da bi bilo smiselno proučiti, kateri profili so najučinkovitejši pri zagotavljanju visoke ravni oskrbe, podpore in razumevanja za to ranljivo skupino posameznikov. Primerjava spretnosti in usposobljenosti študentov z različnimi strokovnimi profili bi mi omogočila identifikacijo najboljših praks, ki lahko služijo kot osnova za izboljšanje izobraževalnih programov in usposabljanj za prihodnje strokovnjake na področju dela z osebami s SAM.

8. Literatura in viri

Asperger, H. (1991). Autistic psychopathy in childhood. V U. Frith (ur.), *Autism and Asperger syndrome* (str. 37–92). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Bezenšek, A. (2019). *Model izobraževanja specialnih in rehabilitacijskih pedagogov o vedenjskem pristopu za delo z otroki z motnjami avtističnega spektra* (Doktorsko delo). Pridobljeno 10. 2. 2024 s http://pefprints.pef.uni-lj.si/5900/1/Ana_Bezen%C5%A1ek_-_doktorska_disertacija.pdf

Bishop-Fitzpatrick, L., Dababnah, S., Baker-Ericzén, M. J., Smith, M. J., & Magaña, S. M. (2018). Autism spectrum disorder and the science of social work: A grand challenge for social work research. *Social Work in Mental Health*, 17(1), 73–92. Pridobljeno 3. 3. 2024 s https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6521880/

Čačinovič Vogrinčič, G. (2010). Soustvarjanje pomoči v jeziku socialnega dela. Socialno delo, 94(4), 239–246. Pridobljeno 6. 3. 2024 s https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-8WEWOOF9

Čačinovič Vogrinčič, G., & Mešl, N. (2019). Socialno delo z družino: Soustvarjanje želenih izidov in družinske razvidnosti. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., & Možina, M. (2022). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Društvo ASPI. (b. d.). *Spektroavtistična motnja – o avtizmu.* Pridobljeno 9. 2. 2024 s https://www.drustvo-aspi.si/spektroavtisticna-motnja/o-sam/?cn-reloaded=1

Fakulteta za socialno delo. (b. d.). *Univerzitetni študijski program prve stopnje – Socialno delo.* Pridobljeno 3. 3. 2024 s https://www.fsd.uni-lj.si/izobrazevanje/dodiplomski-studij/studijski_program/program_1%20_stopnje/

Fakulteta za socialno delo. (2024). *Predstavitvena brošura Fakultete za socialno delo.* Pridobljeno 4. 3. 2024 s https://www.fsd.uni-lj.si/izobrazevanje/dodiplomski-studij/studijski_program/program_1%20_stopnje

Fakulteta za socialno delo. (2024). *Predstavitveni zbornik Fakultete za socialno delo.* Pridobljeno 4. 3. 2024 s https://www.fsd.uni-lj.si/izobrazevanje/dodiplomski-studij/studijski_program/program_1%20_stopnje

Farmer, L. S. J. (2013). *Library services for youth with autism spectrum disorders.* Chicago: American Library Association.

Genovese, A., & Butler, M. G. (2023). The Autism Spectrum: Behavioral, Psychiatric and Genetic Associations. *Genes*, 14(3), 677. Pridobljeno 18. 2. 2024 s https://www.mdpi.com/2073-4425/14/3/677

Janžekovič, N. (2019). Medgeneracijsko branje otroka z avtističnimi motnjami, primer dobre prakse v knjižnici Zavoda za gluhe in naglušne Ljubljana in seznam priporočenih knjig za otroke z avtističnimi motnjami. *Šolska knjižnica,* 28(2), 14–25. Pridobljeno 11. 3. 2024 s https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/10/03_NinaJanzekovic.pdf

Jarc, M. (2019). *Izzivi in doživljanje staršev otrok z avtističnimi motnjami* (Magistrsko delo). Pridobljeno 20. 4. 2024 s https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=108538

Jeličić, A. (2018). Prepoznava in obravnava avtizma (SAM) v mladostništvu in odraslosti. V Werdonig (ur.), *Avtizem v Sloveniji – kje smo leta 2018?* (str. 33). Maribor: Center za sluh in govor.

Jurišić, B. D. (1991). *Avtizem.* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.

Knavs, B. (2009). *Komunikacija z osebami z demenco* (Diplomsko delo). Fakulteta za socialno delo, Ljubljana.

Kragolnik, A., & Demšar, A. (2018). Čuječnost in motnje avtističnega spektra. V Werdonig (ur.), *Avtizem v Sloveniji – kje smo leta 2018?* (str. 120–126). Maribor: Center za sluh in govor.

Leskošek, V., Kodele, T., & Mešl, N. (2019). *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji.* Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Macedoni-Lukšič, M. (2011). *Stopenjska obravnava otrok s spektroavtističnimi motnjami.* Pridobljeno 18. 2. 2024 s https://instavtizem.org/wp-content/uploads/2023/02/stopenjska_obravnava_otrok_s_spektroavtisticnimi_motnjami.pdf

Macedoni-Lukšič, M., Jurišić, B. D., Rovšek, M., Melanšek, V., Potočnik Dajčman, N., Bužan, V., Cotič, J., & Davidovič Primožič, B. (2009). *Smernice za celostno obravnavo oseb s spektroavtističnimi motnjami.* Ljubljana: Ministrstvo za zdravje.

Mali, J., Mešl, N., & Rihter, L. (2011). Socialno delo z osebami z demenco. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mesec, B. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave (študijsko gradivo za interno uporabo)*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mesec, M., Poštrak, M., Škerjanc, J., Jagrič, A., Videmšek, P., & Rape Žiberna, A. (2022). *Praksa 1* (Priročnik). Pridobljeno 26. 4. 2024 s https://www.fsd.uni-lj.si/izobrazevanje/studijska_praksa/informacije/

Mešl, N. (2013). Od razumevanja pojava naučene nemoči k razvijanju odpornosti v socialnem delu. *Socialno delo*, let. 52, št. 6, str. 351–360.

Mešl, N. (2007). Teorije ravnanja in uspešnost procesov pomoči v socialnem delu z družinami – doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (poglavje o k rešitvi usmerjeni, kratki družinski terapiji).

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (1996). *Listina pravic oseb z avtizmom.* Maribor: Center društvo za avtizem.

National Institute of Mental Health. (b. d.). *Autism Spectrum Disorder.* Pridobljeno 11. 2. 2024 s https://www.nimh.nih.gov/health/topics/autism-spectrum-disorders-asd

Program MIRA. (b. d.). *Motnje avtističnega spektra.* Pridobljeno 11. 2. 2014 s https://www.zadusevnozdravje.si/dusevno-zdravje/pogoste-dusevne-tezave-in-motnje/motnje-avtisticnega-spektra/

Rape Žiberna, T., & Žiberna, A. (2017). Kaj je pomembno za dobro študijsko prakso v socialnem delu. *Socialno delo*, let. 56, št. 3, str. 197–219.

Sandberg, E. H., & Spritz, B. L. (2013). *A brief guide to autism treatment.* Londo and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Svetovalnica za avtizem. (2016). *Vzroki za nastanek avtizma.* Pridobljeno 11. 2. 2024 s https://www.avtizem.net/vzroki-za-nastanek

Svetovalnica za avtizem. (2016). *Kaj je avtizem?* Pridobljeno 13. 2. 2024 s https://www.avtizem.net/kaj-je-avtizem

Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana. (b. d.). *Publikacija – splošno.* Pridobljeno 8. 3. 2024 s https://zavod.splet.arnes.si/publikacija/

Wang, L., Wang, B., Wu, C., Wang, J., & Sun, M. (2023). Autism Spectrum Disorder: Neurodevelopmental Risk Factors, Biological Mechanism, and Precision Therapy. *Int. J. Mol. Sci.,* 24(3), 1819. Pridobljeno 9. 2. 2024 s https://www.mdpi.com/1422-0067/24/3/1819

Wing, L. (1996). Autistic spectrum disorders. Pridobljeno 10. 2. 2024 s https://www.bmj.com/content/312/7027/327.full

9. Priloge

9.1. Vodilo za intervju

Študentje socialnega dela s praktičnimi izkušnjami:

1. Kako trenutno ocenjujete svojo usposobljenost in pripravljenost za delo z uporabniki s SAM?
2. Katere specifične kompetence in znanje ste pridobili po končanem študiju socialnega dela za delo z uporabniki s SAM?
3. Kateri deli študijskega programa socialnega dela so po vašem mnenju najbolj prispevali k vaši pripravljenosti za delo z uporabniki s SAM?
4. Kje ste pridobili praktične izkušnje z uporabniki s SAM v času študija in kako so te izkušnje oblikovale vašo pripravljenost za delo s temi uporabniki?
5. Kako so vam praktične izkušnje pomagale pri razumevanju pojma spektroavtistične motnje?
6. Ali menite, da so vaše izkušnje prispevale k večji usposobljenosti za delo s posamezniki s SAM? Če da, kako?
7. Kako bi opisali svoj napredek pri razvijanju veščin za delo z uporabniki s SAM skozi pridobljene praktične izkušnje?
8. Katere specifične kompetence ste razvili/pridobili med praktičnim delom, ki vam najbolj koristijo pri delu z uporabniki s SAM?
9. Ali ste v času prakse prepoznali kakšna področja, na katerih bi lahko še dodatno izboljšali usposobljenost za delo s temi uporabniki? Če da, katera?
10. Kako bi na lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni nezadostno in 5 odlično, ocenili svoje razumevanje SAM, vključno s sodobnimi pristopi in metodami obravnave te motnje?
11. Kako ocenjujete svoje spretnosti pri komunikaciji in vzpostavljanju odnosov s posamezniki s SAM?
12. Kaj po vašem mnenju študentom socialnega dela manjka za uspešno delo z uporabniki s SAM glede na vašo izkušnjo in izobraževanje?
13. Kako bi lahko po vašem mnenju študentje še izboljšali svoje priprave na delo z uporabniki s SAM?

Študentje socialnega dela brez praktičnih izkušenj:

1. Kako trenutno ocenjujete svojo usposobljenost in pripravljenost za delo z uporabniki s SAM?
2. Katere specifične kompetence in znanje ste pridobili po končanem študiju socialnega dela za delo z uporabniki s SAM?

3. Kateri deli študijskega programa socialnega dela so po vašem mnenju najbolj prispevali k vaši pripravljenosti za delo z uporabniki s SAM?
4. Ali menite, da teoretično znanje, pridobljeno med študijem, zadostuje za uspešno delo z uporabniki s SAM ali bi potrebovali praktične izkušnje na tem področju?
5. Kako bi po vašem mnenju praktične izkušnje lahko prispevale k dopolnitvi teoretičnega znanja oziroma vam pomagale pri boljši pripravljenosti na delo z uporabniki s SAM?
6. Kako bi na lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni nezadostno in 5 odlično, ocenili svoje razumevanje SAM, vključno s sodobnimi pristopi in metodami obravnave te motnje?
7. Kako bi na lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni nič in 5 zelo veliko, ocenili, da bi vam pridobivanje praktičnih izkušenj na tem področju pomagalo pri izboljšanju vaše usposobljenosti za delo z uporabniki s SAM?
8. Kako ocenjujete svoje spretnosti za komunikacijo in vzpostavljanje odnosov s posamezniki s SAM?
9. Kaj po vašem mnenju študentom socialnega dela manjka za uspešno delo z uporabniki s SAM glede na vašo izkušnjo in izobraževanje?
10. Kako bi lahko po vašem mnenju študentje še izboljšali svoje priprave na delo z uporabniki s SAM?

<u>Zaposleni na ZGNL:</u>

1. Kako bi ocenili usposobljenost in pripravljenost študentov Fakultete za socialno delo za delo z uporabniki s SAM na podlagi vaših izkušenj in opazovanj v praksi? Kaj so po vašem mnenju najmočnejše točke in na katerih področjih bi bile potrebne izboljšave?
2. Katere specifične kompetence ali veščine prepoznavate pri študentih socialnega dela?
3. Kako dobro se študentje prilagajajo dinamiki dela z uporabniki s SAM in kako bi lahko ta prilagajanja še izboljšali?
4. Ali menite, da študentje med študijem prejmejo zadostno teoretično podlago za delo z uporabniki s SAM? Na katerih področjih oziroma kako bi to lahko izboljšali?
5. Kako bi opisali pripravljenost študentov za uporabo sodobnih pristopov pri delu z uporabniki s SAM? Ali opažate kakšne vrzeli v njihovi pripravljenosti glede na aktualne prakse in smernice?
6. Ali opažate razlike v usposobljenosti med študenti, ki so že pridobili praktične izkušnje z delom z uporabniki s SAM, in tistimi, ki izkušenj še nimajo? Če da, katere?
7. Kaj in kako bi po vašem mnenju lahko socialni delavec prispeval pri delu z uporabniki s SAM?

8. Na katerih specifičnih delovnih področjih bi socialni delavec lahko učinkovito sodeloval pri vas?
9. Na katerih delovnih področjih vidite največji potencial za delo socialnega delavca pri vas?
10. Kako pomembne so predhodne izkušnje socialnega delavca z uporabniki s SAM pri zaposlitvi in kakšno vlogo imajo v njihovi uspešnosti pri delu po vašem mnenju?
11. Katere so pomembne lastnosti in kompetence posameznika pri izbiri kandidata za zaposlitev na področju dela z uporabniki s SAM pri vas?
12. Kako pomembno je poznavanje posebnih izzivov, s katerimi se soočajo uporabniki s SAM, pri izbiri zaposlenih?
13. Kako ocenjujete pomembnost sposobnosti za sodelovanje s strokovnjaki iz različnih disciplin in za timsko delo pri zaposlenih, ki bodo delali z uporabniki s SAM?

TEME:

1. Usposobljenost in pripravljenost študentov socialnega dela s praktičnimi izkušnjami za delo z uporabniki s SAM
2. Usposobljenost in pripravljenost študentov socialnega dela brez praktičnih izkušenj za delo z uporabniki s SAM
3. Ocena usposobljenosti in pripravljenosti za delo z uporabniki s SAM s strani zaposlenih na ZGNL
4. Primerjava mnenj o usposobljenosti za delo z uporabniki s SAM med študenti socialnega dela s praktičnimi izkušnjami, tistimi brez izkušenj in zaposlenimi na ZGNL
5. Identifikacija ključnih dejavnikov, ki vplivajo na razlike v ocenah pripravljenosti za delo z uporabniki s SAM med študenti socialnega dela s praktičnimi izkušnjami, tistimi brez izkušenj in zaposlenimi na ZGNL

Vse raziskovalne teme, ki se osredotočajo na usposobljenost študentov za delo z uporabniki s SAM, sem dopolnila z dodatnimi podtemami. Te služijo kot natančnejši opisi posameznih vidikov raziskave, kar je omogočilo boljšo strukturiranost, jasnost in usmerjenost pri proučevanju specifičnih kompetenc, znanj in vpliva praktičnih izkušenj na pripravljenost študentov za delo z uporabniki s SAM. Dodatne podteme so prispevale k poglobljenemu razumevanju ciljev raziskave in olajšale interpretacijo rezultatov za nadaljnje delo in raziskovanje na tem področju.

PODTEME:

1. Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM

2. Kompetence in znanje študentov
3. Pomen praktičnih izkušenj

IZPIS IZJAV PO TEMAH

<u>Študentje socialnega dela s praktičnimi izkušnjami</u>

Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM

A1	Menim oziroma rekla bi za sebe, da sem dobro usposobljena za delo z osebami z avtizmom.
A3	Svojo usposobljenost in pripravljenost bi ocenila z visoko oceno.
A29	Svoje razumevanje tega področja bi ocenila z oceno 3 (dobro) …
A30	… menim, da dobro razumevam avtizem, vendar pa se še lahko ogromno novega naučim glede te tematike.
A31	Mislim, da sem oziroma da imam kar dobro razumevanje tudi glede pristopov in ostalih zadev, ki so vezani na to področje …
B1	Ja, recimo, da se trenutno počutim usposobljeno za delo spremljevalke oziroma učiteljice v vrtcu.
B2	Bolj tako se počutim usposobljeno, v smislu vodenja aktivnosti, spodbujanje samostojnosti …
B3	Se mi zdi tudi, da se počutim usposobljeno za delo s predšolskimi, mogoče tudi nekje z osnovnošolskimi, recimo prva in druga triada.
B24	Jaz bi si dala eno 3 (dobro), tako neka zlata sredina …
B26	Rekla bi, da mi gre dobro, ampak da imam največ težav pri otrocih, ki se ne izražajo verbalno.
C1	… ocenjujem se, kot da imam kar nekaj teoretičnega in praktičnega znanja …
C3	Menim sicer, da sem kar dobro pripravljena za delo s temi uporabniki …
C23	Dala bi si 3 (dobro) …

Kompetence in znanje študentov

A6	Sicer sem se tekom študija na faksu naučila predvsem veliko o odnosih in empatiji …
A8	Na vajah smo dobili vpogled v praktično delo in se poglobili v komunikacijo.
A9	… vaje so mi bile zelo dobro zasnovane, saj bi rekla, da sem zaradi njih pridobila na besednem izražanju, empatiji, razumevanju drugih in tudi oziroma predvsem vživljanju v situacijo drugega.
A27	… predvsem zase lahko rečem, da na področju izražanja in postavljanja mej.
A28	Mislim, da je moja šibka točka tudi, kako nekako najti mejo med empatijo in disciplino.
A33	Na področju komunikacije vidim pri sebi še ogromno možnosti, da se izboljšam …
A35	Menim, da študentom socialnega dela manjkajo predvsem praktične izkušnje.
A36	Zdi se mi tudi, da bi bilo potrebno v samo izobraževanje dodati predmet, ki bi bil namenjen samo in izključno motnjam avtističnega spektra.
B4	… zdaj, da bi bilo prav specifično vezano na avtizem, to nisem prejela tukaj nobenega znanja.
B10	Pri vzpostavljanju delovnega odnosa sem lahko kakšne te elemente …
B12	Npr. ljudje z ovirami, kako ti gledaš na človeka, ki ima nek hendikep …

B13	Mogoče tudi socialno delo z družino, da sem razumela ta kontekst, od kje otroci prihajajo, kako to tudi vpliva na njihovo diagnozo.
B22	Bi si pa želela, da bi imela več napredka pri znanju ne samo s predšolskimi otroki in v prvi triadi, ampak tudi s starejšimi.
B27	… da bi bile pri predmetu Ljudje z ovirami kakšne vaje posebej namenjene temu.
B29	Se mi zdi skoraj nujno, da bi vsaka študentka socialnega dela imela izkušnjo dela ali stika z osebo z avtizmom.
B31	… da bi se s tem srečevali v praksi, imeli veliko stikov z osebami z avtizmom.
C2	… mislim, da mi manjka še kar nekaj različnih praktičnih izkušenj, da se bom počutila bolj prepričana vase.
C4	Teoretično nisem pridobila veliko, če pogledam specifično, kaj sem se teoretično naučila o samem avtizmu.
C5	Smo tekom študija se naučili veliko ostalih stvari, ki mislim, da so zelo uporabne pri delu z uporabniki na splošno …
C6	Kolikor se spomnim, smo nekaj omenili glede avtizma pri predmetu Ljudje z ovirami.
C7	… teoretično znanje je bolj gledano to, kar je bil poudarek tekom samega študija na odnosu, empatiji, vzpostavljanju odnosov, socialni mreži uporabnikov, nekih oprijemljivih »toolsih« oziroma ne vem, kako se naj izrazim ...
C9	… mogoče bi res izpostavila predmet Ljudje z ovirami …
C20	… najbolj pa postavljanje mej, na tem bi tudi želela delati.
C21	… in predvsem, da se naučim, kako lahko vzpostavim dober odnos s starši.
C22	… glavno se mi zdi, da se moram res naučiti, kako ločiti to delo z njimi in svojim osebnim življenjem …
C24	… čeprav sem imela ravno pri otrocih z avtizmom največ izzivov vzpostaviti odnos, tako da bi na tem še lahko delala.
C25	Vsekakor jim manjkajo izkušnje …
C26	... ampak tudi teorije o avtizmu bi potrebovali dosti več, neko osnovno podlago.
C27	Menim, da sem kljub temu dobila ogromno novega znanja in veščin, ki jih lahko uporabim tudi v odnosu z njimi, čeprav ni znanje o samem avtizmu, je pa za odnos, bi jaz rekla …

Pomen praktičnih izkušenj

A2	Mislim, da sem na praksi res pridobila ogromno veščin, znanja in spretnosti, kako delati s tako populacijo.
A4	… saj sem bila na praksi dejansko v stiku z otroci z avtizmom praktično vsak dan in vem, na kaj vse moram biti pri avtizmu pozorna, kakšen pristop moram ubrati in kakšne so možne posledice otrok z avtizmom, če njihove potrebe niso na pravi način zadovoljene …
A5	Rekla bi, da sem največ znanja in kompetenc pridobila na študijski praksi in ne toliko na samem faksu.
A7	… ampak sam pristop do oseb z avtizmom sem spoznala šele na študijski praksi.

A10	Zdaj menim, da sem na delu pridobila ogromno izkušenj in da sem si zelo utrdila svojo kožo.
A11	Spoznala sem, da si želim delati z otroki z avtizmom in da me delo z njimi izpopolnjuje in osrečuje.
A12	Pri praksi sem se naučila, na kakšen način vstopiti v komunikacijo z otrokom z avtizmom, katere besede uporabiti, kakšen jezik govoriti.
A13	Videla sem tudi, da je pomembna drža telesa in pa mimika.
A14	Naučila sem se, da imajo osebe z avtizmom zelo rade rutino.
A15	Ugotovila sem, da se otroci z avtizmom brez strukturiranosti ne počutijo varno in sproščeno.
A16	Res mislim, da sem zaradi praktičnih izkušenj dobila natančen vpogled v to, kaj avtizem dejansko je.
A17	Brez izkušenj ne bi bila tako dobro pripravljena in usposobljena za delo s posamezniki z avtizmom.
A19	Sama sem ravno na podlagi izkušenj pridobila vpogled v razmišljanje posameznikov z avtizmom, v njihov način izražanja in vpogled v njihovo vedenje …
A20	… naučila pa sem se tudi, kako obvladovati vedenje otroka z avtizmom.
A21	Če primerjam veščine, ki sem jih imela na samem začetku prakse, s temi, ki jih imam zdaj, bi rekla oziroma si lahko trdim, da sem na tem področju zaradi vseh izkušenj ogromno napredovala.
A22	… zato je zelo pomembno, da si v odnosu z njimi suveren, nepopustljiv, obenem pa potrpežljiv in miren.
A23	Naučila sem se biti potrpežljiva, mirna in strpna.
A24	Pri delu z otroki z avtizmom sem se naučila tudi organiziranosti, reda in rutine.
A25	Naučila sem se tudi, da si ne smem dati pričakovanj ali da si dam res mala pričakovanja …
A26	Obenem pa bi rekla tudi, da sem pridobila trdo kožo in postala bolj odločna, vztrajna.
A34	… ampak vseeno mislim, da sem se tekom prakse naučila veliko pomembnih stvari.
B6	… sem bila na praksi v OŠ in sem videla, kakšne imajo otroci specifične učne težave, in sem videla, da avtizem ni samo nekaj slabega, ni samo nekaj, kar vidim kot ovira, ampak imajo otroci z avtizmom lahko zelo dober spomin, lahko zelo dobro rišejo.
B7	Zdaj, ko sem pa začela delati v vrtcu poleti, sem pa dobila bolj sistematično znanje …
B8	… ker sem bila spremljevalka otroku z avtizmom in sem res videla, da je to res spekter.
B9	Res je iz ene skrajnosti nekoga, ki ima lahko čisto normalno, funkcionalno življenje, in si ne predstavljaš, da ima diagnozo, do nekoga, ko je tako očitno, res, da bi rekel, šolski primer.
B15	Sicer mi je to res ogromno dalo, bogate izkušnje …
B16	Tako da sem morala sama »pogruntati« nekatere stvari, ko jih nimaš v nekem priročniku.
B17	Učiš se v bistvu na začetku, kaj je avtizem, kako se pri njemu kaže …
B19	Zdaj sem pa prišla do tega, da me ni strah pristopat, da se tega ne ustrašim, da vem, da bom zmogla in se bom znašla v situaciji, da vem, da niso nevarni ...
B20	Nastopam z veliko več razumevanja, ne posplošujem, jasno mi je, da avtizem ni neka diagnoza, kjer je pač vse tako, da delaš kljukice, ampak je res ta spekter.
B21	Napredek vidim tudi v tem, kako pristopim k otroku.
C8	Glede samega avtizma in kar vem o njem, sem se naučila večinoma iz prakse.
C12	… po tem, ko imam nekaj izkušenj v praksi z osebami z avtizmom, vidiš, kaj avtizem res je.

C13	… šele ko sem spoznala različne osebe oziroma več otrok z avtizmom, sem videla, kako je bilo potrebno pri vsakem poiskati različne načine za delo, da sem vzpostavila odnos.
C14	… izkušnje se mi zdijo ključnega pomena pri razumevanju avtizma, res …
C15	… brez praktičnih izkušenj na tem področju, v bistvu kar na kateremkoli področju, to je seveda moje mnenje, ne moreš biti usposobljen za delo.
C16	… se počutim dosti bolj prepričano oziroma ni me strah …
C17	… da so mi dale izkušnje ravno dovolj samozavesti, da vem, da bom zmogla.
C19	Lahko izpostavim samozavest, zaupanje vase, nove izkušnje vzpostavljanja odnosov, da sem bolj potrpežljiva in da nihče ni enak.

Študentje socialnega dela brez praktičnih izkušenj

Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM

D3	Zdi se mi, da se imam z vidika usposobljenosti na tem področju še veliko za naučiti.
D12	Mislim, da nekje okoli 2 (zadostno) …
D15	… ne vem, če sem usposobljena za delo z njimi …
E1	Jaz mislim, da nimam pretirane usposobljenosti za delo z uporabniki z avtizmom …
E7	1 (nezadostno) ali 1,5, ker približno vem, kaj to je, to pa je tudi vse ...
E8	… res nimam nekega znanja niti pravih izkušenj, da bi rekla, da sem pripravljena za delo z njimi.
E12	… ne vem, koliko sem opremljena za to, rekla bi, da nisem veliko ...
F1	Trenutno ocenjujem svojo usposobljenost kot slabo …
F13	Ocenila bi, da 2 (zadostno) …

Kompetence in znanje študentov

D1	Glede na dosedanji študij se mi zdi, da sem pridobila nekaj teoretičnega znanja za delo z uporabniki z avtizmom …
D2	… menim, da bi rabila še veliko praktičnih izkušenj …
D4	… predvsem to, da delo z osebami z avtizmom zahteva nove pristope za delo …
D5	Nekaj, kar smo se naučili na splošno, da bi poskusila vnesti v delo z njimi.
D6	Med temi bi najbolj navedla predmete, kot so Ljudje z ovirami ...
D7	… in dodala bi še, mislim, da se je predmetu reklo Skupnostno socialno delo.
D9	Jaz menim, da bi potrebovala še praktične izkušnje, da bi se počutila bolj suverena v sebe za to delo.
D13	… ampak praktično delo mi manjka.
D16	Več praktičnih izkušenj, torej več dela z osebami, ki imajo avtizem.
E2	Jaz ne vem, če smo se sploh kaj pogovarjali o avtizmu …
E3	Kolikor pa se spomnim za nazaj, se nismo specifično o avtizmu nikoli pogovarjali.
E4	… mogoče edino to, kar smo se učili pri predmetu Ljudje z ovirami, to, da pač veš približno specifike dela z njimi.
E10	Mislim, da neke spretnosti pogovora, ki so specifične, jih lahko dodajam oziroma vnesem v pogovor z osebo z avtizmom, to, kar smo se učili na faksu.

E13	Čisto iz mojega primera bi rekla, da jim manjka vse, od teorije do prakse.
E14	Torej znanje jim manjka, specifike, pristopi, kaj ja, kaj ne, kaj so »trigger« pointi, kaj niso.
F2	Po končanem študiju zase menim, da sem pridobila osnovno razumevanje o socialnih in psiholoških vidikih dela s posamezniki s posebnimi potrebami.
F3	Vendar mi res manjka specifičnega znanja o samem avtizmu in vsem, kar pride povezanim s tem.
F4	Tudi prakso sem opravljala na drugih področjih in sama nimam praktičnih izkušenj s to populacijo, ki bi jih potrebovala za to delo.
F5	Med deli študijskega programa, ki so najbolj prispevali k moji pripravljenosti, bi izpostavila predmete, kot so Psihologija, Ljudje z ovirami.
F14	…. vendar mi manjka podrobnejše znanje predvsem o pristopih, metodah, širšem pogledu …
F18	Po mojem mnenju študentom socialnega dela manjka predvsem praktičnih izkušenj na tem področju.
F19	… da bi dali med samim študijem več poudarka na specifičnih metodah in pristopih za delo s posamezniki z avtizmom, ker je bilo tega res premalo ali skoraj nič pokritega, kot imam jaz izkušnjo.

Pomen praktičnih izkušenj

D8	… menim, da so pika na i praktične izkušnje, to je na koncu tisto, kjer lahko teoretično znanje preneseš v prakso, ga uporabiš.
D10	Menim, da so izkušnje pomemben del znanja ravno zato, ker smo si ljudje med sabo različni in ni nekih univerzalnih navodil, ki bi delovala na vsakogar …
D11	… se mi zdi pomembno, da se pridobijo izkušnje, saj si lahko iz teh ustvarimo neko svojo sliko in lahko ravnamo primerno situaciji, v kateri se znajdemo.
D14	5 (zelo veliko), mislim, da bi mi praktične izkušnje res zelo pomagale.
E5	… brez prakse pa se tudi težko kaj naučiš.
E6	… da pač sploh vidiš, na kak specifičen način se ti ljudje odzivajo in kake specifične metode dela rabiš, da z njimi lahko deluješ, predvsem to.
E9	Mislim, da bi mi izkušnje zelo pomagale, tako da pomoje kake 4,5 do 5 (zelo veliko).
F7	… menim, da so praktične izkušnje ključne za uspešno delo z uporabniki z avtizmom.
F8	Le s pravimi izkušnjami lahko izpopolnimo razumevanje in kako se znajdemo v interakciji s temi posamezniki.
F9	Praktične izkušnje bi mi omogočile boljše razumevanje specifičnih potreb in izzivov posameznikov z avtizmom …
F10	… naučile bi me pomoje tudi učinkovitih pristopov pri vzpostavljanju odnosov in komunikaciji z njimi …
F11	Poleg tega bi mi pomagale razviti večjo empatijo …
F12	… pomagale bi mi verjetno tudi pri večjem prilagajanju oziroma da bi postala sama bolj prilagodljiva.
F15	… kot ključno nimam praktičnih izkušenj, s katerimi bi ogromno tega znanja, mislim, da tudi pridobila.
F16	Ocenila bi, da 4 (veliko), saj sem prepričana, da bi mi pridobivanje praktičnih izkušenj na tem področju zelo koristilo pri izboljšanju moje usposobljenosti za delo s temi uporabniki.

Zaposleni na ZGNL

Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM

G1	Najbolj pomembna se mi zdi pripravljenost oziroma koliko osebo zanima delo.
G2	Ne glede na to, kako je usposobljena, se mi zdi, da se da vse priučit.
G14	… meni se zdi, da v bistvu študenti socialnega dela so sposobni opravljati katerokoli službo, kar ima veze z avtizmom na ZGNL.
G17	Na področjih pa mislim, da bi lahko deloval na vseh, recimo v svetovalni službi, kjer je to znanje še posebno potrebno.
H1	Pripravljenost študentov za delo z uporabniki s SAM je lahko različna in je odvisna od njihovega izobraževalnega programa, prakse in lastnih interesov.
H14	Pomembno se mi zdi, da to delo res opravljajo tisti, ki so pripravljeni za to, in ne kar vsak.
I2	... ampak niso dovolj usposobljeni za delo z uporabniki s SAM.
I10	… v kolikor bodo delali na tem področju, se morajo sami dodatno usposabljati za to vrsto dela, saj morajo to delo opravljati tisti, ki si to res želijo.
I11	Pripravljenost študentov je različna.

Kompetence in znanje študentov

G3	Zelo pomembno se mi zdi, da imajo podlago teorije o odnosih, kar se meni zdi ključnega pomena.
G4	Rekla bi, da imajo študentje dobre komunikacijske veščine, empatijo, fleksibilnost, prilagodljivost.
G5	Kolikor poznam, se študenti pogosto dobro prilagajajo dinamiki dela z uporabniki s SAM …
G6	Ena izmed možnosti za izboljšanje študentov in kar jim manjka, je več prakse …
G7	… pa tudi kakšni specializirani programi ali dodatno znanje o SAM.
G8	Pomembno se mi zdi poznati posebne potrebe, teorijo specifično o avtizmu, mogoče kakšne teorije učnih strategij ter o odnosih, kot sem že omenjala prej.
G9	… lahko pa bi, mislim, imeli več samega znanja oziroma teoretične podlage o avtizmu.
G12	Meni se zdi, da seveda socialni delavec pride sem z nekimi drugimi znanji, ki jih sicer na specialni pedagogiki in socialni pedagogiki nimajo.
G13	… ima socialni delavec pa neka druga znanja, ki lahko to poveže oziroma ki lahko pomagajo pri delu z otrokom z avtizmom na nek drug način.
G15	Predvsem pa menim, da so študentje socialnega dela predelovali več tem, kar se tiče CSD.
G16	Predvsem so vam bolj znani postopki, vodenje teh otrok v postopkih, kar drugim profilom precej manjka.
G23	Kot sem že prej rekla, učljivost, torej pri študentih je pomembna, in pripravljenosti na učenje kot sposobnost tudi hitrega učenja.
G24	… mislim, da je zelo pomembno prav pri otrocih z avtizmom nekega ustreznega reagiranja in presojanja tistih, ki delajo z njimi.
G25	Potem pomembno je, da znaš prepoznati stiske, poznati prilagoditev, ki jih otrok z avtizmom potrebuje, sposobnost oziroma veščina svetovanja.

G26	… mislim, da je bolj pomembna kompetenca delavca, da zna zgraditi odnos in da je pripravljen vsakemu posamezniku pomagat in ga spoznat.
G29	Torej, da ima v sebi sodelovalen duh, je res ključnega pomena, saj se v obratnem primeru otroku škoduje.
H2	Najmočnejše točke študentov so lahko preventivno delovanje, znanje o skupinski dinamiki, uporaba razvojnih iger, komunikacijske veščine in sposobnost vodenja postopkov.
H5	Predvsem preventivno delovanje, študentje imajo veliko znanja iz skupinske dinamike, brez težav sodelujejo v razredu, uporaba razvojnih iger, učenje socialnih veščin, komunikacijskih veščin.
H6	Njihova močna področja so skupinska dinamika, individualna ali skupinska pomoč, skupina za medsebojno pomoč za starše.
H7	Njihove veščine so tudi vodenje postopkov, sodelovanje, sklicevanje sestankov ali timov, timsko delo.
H8	Za izboljšanje bi bilo koristno zagotoviti več priložnosti za praktično delo in izobraževanje o specifičnih potrebah in pristopih pri delu s to ciljno skupino …
H9	… mislim, da je to v rokah študentov oziroma posameznikov, ki želijo delati s to skupino ljudi, da se sami angažirajo in pridobijo dodatne izkušnje in znanje na tem področju.
H10	Ne prejmejo teoretičnega znanja, ampak se to znanje niti ne pričakuje tukaj od njih, ker socialno delo ni to v osnovi.
H11	Področja, ki bi se lahko izboljšala, vključujejo bolj specializirane predmete ali izobraževanja o avtizmu …
H12	… več priložnosti za praktično usposabljanje v okoljih, kjer so prisotni uporabniki z avtizmom …
H13	… to je delo študentov, oni sami morajo poiskati takšne priložnosti, se naučiti tega, kar ne znajo.
H15	Socialni delavec lahko prispeva z zagotavljanjem podpore posameznikom in družinam, izvajanjem delavnic in svetovanjem ter sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju programov za podporo tej ciljni skupini, sodelovanje v timih, sklicevanje skupinskih sestankov.
H22	Pomembna je izrazita občutljivost, sprejemanje drugačnosti, čustvena čvrstost študentov …
H24	Zelo, najbolj pomembno je, da ima študent sposobnost za sodelovanje, to je osnova.
I1	Na podlagi opazovanj v praksi bi ocenila, da so študentje socialnega dela dobro oskrbljeni z osnovnimi veščinami, znanji, predvsem o odnosih …
I4	Študentje socialnega dela pogosto izkazujejo močne kompetence v komunikaciji, empatiji in tudi vodenju postopkov.
I5	Njihove veščine v skupinskem delu so prav tako izrazite …
I6	To lahko izhaja iz različnih dejavnikov študentov, ki bi jih lahko izboljšali, to so pomanjkanje praktičnih izkušenj, nezadostna teoretična podlaga ali pa preprosto potreba po več prilagajanja na individualne potrebe uporabnikov.
I7	… zagotoviti več prakse v realnih okoljih, kjer bi študenti lahko neposredno delali z uporabniki s SAM …
I9	… v osnovi imajo študentje odlično splošno teoretično in tudi praktično podlago za delo z ranljivimi skupinami, ne pa dovolj za delo z avtisti.

I20	Pomembna je empatija, strpnost, sposobnost prilagajanja, timsko delo in samoiniciativnost študentov.
I21	Pomembne so tudi kompetence v komunikaciji, terapevtskih metodah in upravljanju s stresom.
I22	… je pomembno, da so zaposleni sposobni učinkovitega sodelovanja in komunikacije z drugimi strokovnjaki v timu.

Pomen praktičnih izkušenj

G11	Tudi je razlika med nekom, ki je bil zelo veliko praktično vpleten, in med nekom, ki je bil samo parkrat.
G18	Ogromno, jaz mislim, da tukaj največ nekih predhodnih izkušenj najbolj pomaga.
G19	Pri delu se sklicuješ na izkušnje iz prakse največ.
G20	… največ ti da to, koliko si imel ti nekega stika z otroki z avtizmom.
G21	Jaz, recimo, pri sebi vidim, da tudi glede na to, da smo mi teme, povezane z avtizmom, na faksu obravnavali, imam od začetka službe do zdaj čisto drugačen vidik, veliko več sem spoznala in imam čisto drugačno kvaliteto dela kot na začetku.
G22	Jaz tako mislim, da so izkušnje ključnega pomena.
G27	Na faksu se nekaj naučiš, potem pa v praksi vidiš, da je čisto vsak posameznik drugačen.
G28	… lahko študiraš ne vem, kako dolgo, pa se moraš na koncu v praksi soočiti z nečim, kar te ne bi naučili.
H16	Vse postopke, ki jih imaš pri delu, to se pa naučiš v praksi, tega se ne moreš naučiti prej, to je preprosto praksa.
H17	Predhodne izkušnje socialnega delavca so lahko kar precej pomembne pri zaposlitvi.
H18	… lahko pripomorejo k boljšemu razumevanju potreb te ciljne skupine in prilagajanju pristopov.
H19	Te izkušnje, ki jih ima, lahko igrajo tudi ključno vlogo pri uspešnosti pri delu …
H20	... omogočajo boljšo obravnavo in podporo posameznikom.
H23	… seveda so za delo pomembne tudi posameznikove dosedanje izkušnje, kje so opravljali prakso, kakšne delovne izkušnje imajo.
I8	… tako pridobili dragocene izkušnje ter tako se bolj zavedali izzivov, s katerimi se lahko srečujejo pri delu s to ciljno skupino.
I12	Opažam vrzeli v njihovi pripravljenosti, predvsem med tistimi, ki imajo predhodne izkušnje na tem področju, in tistimi, ki jih nimajo ...
I14	… opažam razlike v usposobljenosti med študenti predvsem glede na njihove predhodne praktične izkušnje, ki so jih imeli z avtisti.
I15	Študenti s praktičnimi izkušnjami lahko kažejo večjo občutljivost, razumevanje in samozavest pri delu z avtisti …
I18	Izkušnje so lahko najbolj pomembne med kriteriji pri zaposlitvi …
I19	… lahko odigrajo pomembno vlogo pri delu, razumevanju tega dela in ljudi, s katerimi bodo delali.

9.2. Odprto kodiranje

Študentje socialnega dela s praktičnimi izkušnjami

1. Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA	TEMA
A1	… rekla bi za sebe, da sem dobro usposobljena za delo z osebami z avtizmom.	Pozitivno mnenje o usposobljenosti	Samoocena usposobljenosti	Ocena usposobljenosti	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
A3	Svojo usposobljenost in pripravljenost bi ocenila z visoko oceno.	Visoka ocena usposobljenosti	Samoocena usposobljenosti	Ocena usposobljenosti	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
A29	Svoje razumevanje tega področja bi ocenila z oceno 3 (dobro) …	Zadovoljivo razumevanje SAM	Samoocena razumevanja tematike	Ocena razumevanja	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
A30	… menim, da dobro razumevam avtizem.	Zadovoljivo razumevanje SAM	Samoocena razumevanja tematike	Ocena razumevanja	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
A31	Mislim, da sem oziroma da imam kar dobro razumevanje tudi glede pristopov in ostalih zadev, ki so vezani na to področje …	Zadovoljivo razumevanje SAM	Samoocena razumevanja tematike	Ocena razumevanja	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
B1	Ja, recimo, da se trenutno počutim dovolj usposobljeno za delo spremljevalke oziroma učiteljice v vrtcu.	Specifična usposobljenost	Samoocena usposobljenosti	Ocena usposobljenosti	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
B2	Bolj tako se počutim usposobljeno, v smislu vodenja aktivnosti, spodbujanje samostojnosti …	Specifična usposobljenost	Samoocena usposobljenosti	Ocena usposobljenosti	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM

B3	Se mi zdi tudi, da se počutim usposobljeno za delo s predšolskimi, mogoče tudi nekje z osnovnošolskimi, recimo prva in druga triada.	Specifična usposobljenost	Samoocena usposobljenosti	Ocena usposobljenosti	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
B24	Jaz bi si dala eno 3 (dobro), tako neka zlata sredina …	Zadovoljivo razumevanje SAM	Samoocena razumevanja tematike	Ocena razumevanja	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
B26	Rekla bi, da mi gre dobro …	Pozitivno mnenje o usposobljenosti	Samoocena usposobljenosti	Ocena usposobljenosti	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
C1	… ocenjujem se, kot da imam kar nekaj teoretičnega in praktičnega znanja.	Pozitivno mnenje o znanju	Samoocena znanja	Ocena znanja	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
C3	Menim sicer, da sem kar dobro pripravljena za delo s temi uporabniki …	Pozitivno mnenje o usposobljenosti	Samoocena usposobljenosti	Ocena usposobljenosti	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
C23	Dala bi si 3 (dobro) …	Zadovoljivo razumevanje SAM	Samoocena razumevanja tematike	Ocena razumevanja	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM

2. Kompetence in znanje študentov

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA	TEMA
A6	Sicer sem se tekom študija na faksu naučila predvsem veliko o odnosih in empatiji …	Razumevanje odnosov in socialne spretnosti	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
A8	Na vajah smo dobili vpogled v praktično delo in se poglobili v komunikacijo.	Praktično delo in komunikacija	Pomen vaj v študijskem programu	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov

A9	… vaje so mi bile zelo dobro zasnovane, saj bi rekla, da sem zaradi njih pridobila na besednem izražanju, empatiji, razumevanju drugih in tudi oziroma predvsem vživljanju v situacijo drugega.	Razumevanje odnosov in socialne spretnosti	Pomen vaj v študijskem programu	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
A27	… predvsem zase lahko rečem, da mi gre na področju izražanja in postavljanja mej.	Izražanje in postavljanje mej	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
A28	Mislim, da je moja šibka točka tudi, kako nekako najti mejo med empatijo in disciplino.	Iskanje ravnotežja med empatijo in disciplino	Razvoj spretnosti	Izboljšanje kompetenc	Kompetence in znanje študentov
A33	Na področju komunikacije vidim pri sebi še ogromno možnosti, da se izboljšam …	Potreba po izboljšanju komunikacijskih veščin	Razvoj spretnosti	Izboljšanje kompetenc	Kompetence in znanje študentov
A35	Menim, da študentom socialnega dela manjkajo predvsem praktične izkušnje.	Pomanjkanje praktičnih izkušenj	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
A36	Zdi se mi tudi, da bi bilo potrebno v samo izobraževanje dodati predmet, ki bi bil namenjen samo in izključno motnjam avtističnega spektra.	Pomanjkanje vsebin o SAM	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
B4	… zdaj, da bi bilo prav specifično vezano na avtizem, to nisem prejela tukaj nobenega znanja.	Pomanjkanje vsebin o SAM	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov

B10	Pri vzpostavljanju delovnega odnosa sem lahko kakšne te elemente, delo s perspektive moči malo uporabila, pa na pohvale gledaš, pa na vire moči, etika udeleženosti, da vzpodbujaš ostale otroke, da ga vključujejo v igro.	Elementi pri vzpostavljanju delovnega odnosa	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
B12	Npr. ljudje z ovirami, kako ti gledaš na človeka, ki ima nek hendikep …	Predmet Ljudje z ovirami	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
B13	Mogoče tudi socialno delo z družino, da sem razumela ta kontekst, od kje otroci prihajajo, kako to tudi vpliva na njihovo diagnozo.	Predmet Socialno delo z družino	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
B22	Bi si pa želela, da bi imela več napredka pri znanju ne samo s predšolskimi otroki in v prvi triadi, ampak tudi s starejšimi.	Želja po specifičnem znanju	Dodatno znanje	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
B27	… če bi bile pri predmetu Ljudje z ovirami kakšne vaje posebej namenjene temu …	Vsebina vaj pri predmetu Ljudje z ovirami	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
B29	Se mi zdi skoraj nujno, da bi vsaka študentka socialnega dela imela izkušnjo dela ali stika z osebo z avtizmom.	Pomembnost praktičnih izkušenj	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov

B31	… da bi se s tem srečevali v praksi, imeli veliko stikov z osebami z avtizmom.	Pomembnost praktičnih izkušenj	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
C2	… mislim, da mi manjka še kar nekaj različnih praktičnih izkušenj …	Pomanjkanje praktičnih izkušenj	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
C4	Teoretično nisem pridobila veliko, če pogledam specifično, kaj sem se teoretično naučila o samem avtizmu.	Pomanjkanje vsebin o SAM	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
C5	Smo tekom študija se naučili veliko ostalih stvari, ki mislim, da so zelo uporabne pri delu z uporabniki na splošno …	Ostale koristne veščine	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
C6	Kolikor se spomnim, smo nekaj omenili glede avtizma pri predmetu Ljudje z ovirami.	Predmet Ljudje z ovirami	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
C7	… teoretično znanje je bolj gledano to, kar je bil poudarek tekom samega študija na odnosu, empatiji, vzpostavljanju odnosov, socialni mreži uporabnikov, nekih oprijemljivih »toolsih« oziroma ne vem, kako se naj izrazim ...	Razumevanje odnosov in socialne spretnosti	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
C9	… mogoče bi res izpostavila predmet Ljudje z ovirami …	Predmet Ljudje z ovirami	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov

C20	… najbolj pa postavljanje mej, na tem bi tudi želela delati.	Izboljšanje pri postavljanju mej	Razvoj spretnosti	Izboljšanje kompetenc	Kompetence in znanje študentov
C21	… in predvsem, da se naučim, kako lahko vzpostavim dober odnos s starši.	Izboljšanje vzpostavljanja odnosov	Razvoj spretnosti	Izboljšanje kompetenc	Kompetence in znanje študentov
C22	… glavno se mi zdi, da se moram res naučiti, kako ločiti to delo z njimi in svojim osebnim življenjem …	Postavljanje meje med delom in osebnim življenjem	Razvoj spretnosti	Izboljšanje kompetenc	Kompetence in znanje študentov
C24	… čeprav sem imela ravno pri otrocih z avtizmom največ izzivov vzpostaviti odnos, tako da bi na tem še lahko delala.	Izboljšanje vzpostavljanja odnosov	Razvoj spretnosti	Izboljšanje kompetenc	Kompetence in znanje študentov
C25	Vsekakor jim manjkajo izkušnje …	Pomanjkanje praktičnih izkušenj	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
C26	... ampak tudi teorije o avtizmu bi potrebovali dosti več, neko osnovno podlago.	Pomanjkanje vsebin o SAM	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
C26	Menim, da sem kljub temu dobila ogromno novega znanja in veščin, ki jih lahko uporabim tudi v odnosu z njimi, čeprav ni znanje o samem avtizmu, je pa za odnos, bi jaz rekla …	Razumevanje odnosov in socialne spretnosti	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov

3. Pomen praktičnih izkušenj

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA	TEMA

A2	Mislim, da sem na praksi res pridobila ogromno veščin, znanja in spretnosti, kako delati s tako populacijo.	Veščine, znanja in spretnosti	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
A4	… saj sem bila na praksi dejansko v stiku z otroci z avtizmom praktično vsak dan in vem, na kaj vse moram biti pri avtizmu pozorna, kakšen pristop moram ubrati in kakšne so možne posledice otrok z avtizmom, če njihove potrebe niso na pravi način zadovoljene …	Pristop in obravnave potreb	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
A5	Rekla bi, da sem največ znanja in kompetenc pridobila na študijski praksi in ne toliko na samem faksu.	Znanja in kompetence	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
A7	… ampak sam pristop do oseb z avtizmom sem spoznala šele na študijski praksi.	Pomembnost pristopa	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
A10	Zdaj menim, da sem na delu pridobila ogromno izkušenj in da sem si zelo utrdila svojo kožo.	Razvoj osebnih lastnosti	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
A11	Spoznala sem, da si želim delati z otroki z avtizmom in da me delo z njimi izpopolnjuje in osrečuje.	Razumevanje želje po delu z otroki s SAM	Opravljanje prakse	Osebni razvoj	Pomen praktičnih izkušenj
A12	Pri praksi sem se naučila, na kakšen način vstopiti v komunikacijo z otrokom z avtizmom, katere besede uporabiti, kakšen jezik govoriti.	Komunikacijske spretnosti	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
A13	Videla sem tudi, da je pomembna drža telesa in pa mimika.	Neverbalna komunikacija	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
A14	Naučila sem se, da imajo osebe z avtizmom zelo rade rutino.	Razumevanje pomena strukturiranosti	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
A15	Ugotovila sem, da se otroci z avtizmom brez strukturiranosti ne počutijo varno in sproščeno.	Razumevanje pomena strukturiranosti	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
A16	Res mislim, da sem zaradi praktičnih izkušenj dobila natančen	Razumevanje SAM	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj

	vpogled v to, kaj avtizem dejansko je.				
A17	Brez izkušenj ne bi bila tako dobro pripravljena in usposobljena za delo s posamezniki z avtizmom.	Usposobljenost	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
A19	Sama sem ravno na podlagi izkušenj pridobila vpogled v razmišljanje posameznikov z avtizmom, v njihov način izražanja in vpogled v njihovo vedenje …	Razumevanje SAM	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
A20	… naučila pa sem se tudi, kako obvladovati vedenje otroka z avtizmom.	Obvladovanje vedenja oseb s SAM	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
A21	Če primerjam veščine, ki sem jih imela na samem začetku prakse, s temi, ki jih imam zdaj, bi rekla oziroma si lahko trdim, da sem na tem področju zaradi vseh izkušenj ogromno napredovala.	Nova znanja	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
A22	… zato je zelo pomembno, da si v odnosu z njimi suveren, nepopustljiv, obenem pa potrpežljiv in miren.	Pristopi	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
A23	Naučila sem se biti potrpežljiva, mirna in strpna.	Razvoj osebnih lastnosti	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
A24	Pri delu z otroki z avtizmom sem se naučila tudi organiziranosti, reda in rutine.	Razvoj osebnih lastnosti	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
A25	Naučila sem se tudi, da si ne smem dati pričakovanj ali da si dam res mala pričakovanja …	Prilagajanje pričakovanj	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
A26	Obenem pa bi rekla tudi, da sem pridobila trdo kožo in postala bolj odločna, vztrajna.	Razvoj osebnih lastnosti	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
A34	… ampak vseeno mislim, da sem se tekom prakse naučila veliko pomembnih stvari.	Nova znanja	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj

B6	… sem videla, da avtizem ni samo nekaj slabega, ni samo nekaj, kar vidim kot ovira, ampak imajo otroci z avtizmom lahko zelo dober spomin, lahko zelo dobro rišejo.	Razumevanje SAM	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
B7	Zdaj, ko sem pa začela delati v vrtcu poleti, sem pa dobila bolj sistematično znanje …	Sistematično znanje	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
B8	… ker sem bila spremljevalka otroku z avtizmom in sem res videla, da je to res spekter.	Razumevanje SAM	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
B9	Res je iz ene skrajnosti nekoga, ki ima lahko čisto normalno, funkcionalno življenje, in si ne predstavljaš, da ima diagnozo, do nekoga, ko je tako očitno, res, da bi rekel šolski primer.	Razumevanje SAM	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
B15	Sicer mi je to res ogromno dalo, bogate izkušnje …	Nova znanja	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
B16	Tako da sem morala sama »pogruntati« nekatere stvari, ko jih nimaš v nekem priročniku.	Samostojno učenje	Opravljanje prakse	Osebni razvoj	Pomen praktičnih izkušenj
B17	Učiš se v bistvu na začetku, kaj je avtizem, kako se pri njemu kaže …	Razumevanje SAM	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
B19	Zdaj sem pa prišla do tega, da me ni strah pristopat, da se tega ne ustrašim, da vem, da bom zmogla in se bom znašla v situaciji, da vem, da niso nevarni.	Razvoj osebnih lastnosti	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
B20	… jasno mi je, da avtizem ni neka diagnoza, kjer je pač vse tako, da delaš kljukice, ampak je res ta spekter.	Razumevanje SAM	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
B21	Napredek vidim tudi v tem, kako pristopim k otroku.	Pristopi	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj

C8	Glede samega avtizma in kar vem o njem, sem se naučila večinoma iz prakse.	Razumevanje SAM	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
C12	… po tem, ko imam nekaj izkušenj v praksi z osebam z avtizmom, vidiš, kaj avtizem res je.	Razumevanje SAM	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
C13	… šele ko sem spoznala različne osebe oziroma več otrok z avtizmom, sem videla, kako je bilo potrebno pri vsakem poiskati različne načine za delo, da sem vzpostavila odnos.	Pristopi	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
C14	… izkušnje se mi zdijo ključnega pomena pri razumevanju avtizma, res …	Razumevanje SAM	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
C15	… brez praktičnih izkušenj na tem področju, v bistvu kar na kateremkoli področju, to je seveda moje mnenje, ne moreš biti usposobljen za delo.	Usposobljenost	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
C16	… se počutim dosti bolj prepričano oziroma ni me strah …	Razvoj osebnih lastnosti	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
C17	… da so mi dale izkušnje ravno dovolj samozavesti, da vem, da bom zmogla.	Razvoj osebnih lastnosti	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
C19	Lahko izpostavim samozavest, zaupanje vase, nove izkušnje vzpostavljanja odnosov, da sem bolj potrpežljiva in da nihče ni enak.	Razvoj osebnih lastnosti	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj

<u>Študentje socialnega dela brez praktičnih izkušenj</u>

1. Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA	TEMA
D3	Zdi se mi, da se imam z vidika usposobljenosti na tem	Prepoznavanje potreb po izboljšanju usposobljenosti	Samoocena usposobljenosti	Ocena usposobljenosti	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM

	področju še veliko za naučiti.				
D12	Mislim, da nekje okoli 2 (zadostno) …	Slabo razumevanje SAM	Samoocena razumevanja tematike	Ocena razumevanja	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
D15	… ne vem, če sem usposobljena za delo z njimi.	Dvom glede usposobljenosti	Samoocena usposobljenosti	Ocena usposobljenosti	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
E1	Jaz mislim, da nimam pretirane usposobljenosti za delo z uporabniki z avtizmom …	Pomanjkljiva usposobljenost	Samoocena usposobljenosti	Ocena usposobljenosti	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
E7	1 (nezadostno) ali 1,5, ker približno vem, kaj to je, to pa je tudi vse.	Nizka ocena razumevanja SAM	Samoocena razumevanja tematike	Ocena razumevanja	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
E8	… res nimam nekega znanja niti pravih izkušenj, da bi rekla, da sem pripravljena za delo z njimi.	Negativno mnenje o usposobljenosti	Samoocena usposobljenosti	Ocena usposobljenosti	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
E12	… ne vem, koliko sem opremljena za to …	Dvom glede usposobljenosti	Samoocena usposobljenosti	Ocena usposobljenosti	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
F1	Trenutno ocenjujem svojo usposobljenost kot slabo …	Slaba usposobljenost	Samoocena usposobljenosti	Ocena usposobljenosti	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM

F13	Ocenila bi, da 2 (zadostno) …	Slabo razumevanje SAM	Samoocena razumevanja tematike	Ocena razumevanja	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM

2. Kompetence in znanje študentov

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA	TEMA
D1	Glede na dosedanji študij se mi zdi, da sem pridobila nekaj teoretičnega znanja za delo z uporabniki z avtizmom …	Teoretično znanje o SAM	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
D2	… menim, da bi rabila še veliko praktičnih izkušenj …	Pomanjkanje praktičnih izkušenj	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
D4	… predvsem to, da delo z osebami z avtizmom zahteva nove pristope za delo …	Specifično znanje o SAM	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
D5	Nekaj, kar smo se naučili na splošno, da bi poskusila vnesti v delo z njimi.	Ostalo koristno znanje	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
D6	Med temi bi najbolj navedla predmete, kot so Ljudje z ovirami ...	Predmet Ljudje z ovirami	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
D7	… in dodala bi še, mislim, da se je predmetu reklo Skupnostno socialno delo.	Predmet Skupnostno socialno delo	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
D9	Jaz menim, da bi potrebovala še praktične izkušnje, da bi se počutila bolj	Pomanjkanje praktičnih izkušenj	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov

	suverena v sebe za to delo.				
D13	… ampak praktično delo mi manjka.	Pomanjkanje praktičnih izkušenj	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
D16	Več praktičnih izkušenj, torej več dela z osebami, ki imajo avtizem.	Pomanjkanje praktičnih izkušenj	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
E2	Jaz ne vem, če smo se sploh kaj pogovarjali o avtizmu …	Negotovost glede vsebin o SAM	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
E3	Kolikor pa se spomnim za nazaj, se nismo specifično o avtizmu nikoli pogovarjali.	Pomanjkanje vsebin o SAM	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
E4	… mogoče edino to, kar smo se učili pri predmetu Ljudje z ovirami, to, da pač veš približno specifike dela z njimi.	Predmet Ljudje z ovirami	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
E10	Mislim, da neke spretnosti pogovora, ki so specifične, jih lahko dodajam oziroma vnesem v pogovor z osebo z avtizmom, to, kar smo se učili na faksu …	Spretnosti pogovora	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
E13	Čisto iz mojega primera bi rekla, da jim manjka vse, od teorije do prakse.	Pomanjkanje teorije in prakse	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
E14	Torej znanje jim manjka, specifike, pristopi, kaj ja, kaj	Pomanjkanje teorije in prakse	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov

	ne, kaj so »trigger« pointi, kaj niso.				
F2	… sem pridobila osnovno razumevanje o socialnih in psiholoških vidikih dela s posamezniki s posebnimi potrebami.	Razumevanje dela z ljudmi s PP	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
F3	Vendar mi res manjka specifičnega znanja o samem avtizmu in vsem, kar pride povezanim s tem.	Pomanjkanje specifičnega znanja o SAM	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
F4	… sama nimam praktičnih izkušenj s to populacijo, ki bi jih potrebovala za to delo.	Pomanjkanje praktičnih izkušenj	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
F5	Med deli študijskega programa, ki so najbolj prispevali k moji pripravljenosti, bi izpostavila predmete, kot so Psihologija, Ljudje z ovirami.	Predmeta Psihologija in Ljudje z ovirami	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
F14	… vendar mi manjka podrobnejše znanje predvsem o pristopih, metodah, širšem pogledu …	Pomanjkanje vsebin o SAM	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
F18	… študentom socialnega dela manjka predvsem praktičnih izkušenj na tem področju.	Pomanjkanje praktičnih izkušenj	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov

F19	… da bi dali med samim študijem več poudarka na specifičnih metodah in pristopih za delo s posamezniki z avtizmom ...	Pomanjkanje specifičnega znanja o SAM	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov

3. Pomen praktičnih izkušenj

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA	TEMA
D8	… menim, da so pika na i praktične izkušnje, to je na koncu tisto, kjer lahko teoretično znanje preneseš v prakso, ga uporabiš.	Uporaba teoretičnega znanja	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
D10	Menim, da so izkušnje pomemben del znanja ravno zato, ker smo si ljudje med sabo različni in ni nekih univerzalnih navodil, ki bi delovala na vsakogar …	Individualnost izkušenj	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
D11	… se mi zdi pomembno, da se pridobijo izkušnje, saj si lahko iz teh ustvarimo neko svojo sliko in lahko ravnamo primerno situaciji, v kateri se znajdemo.	Pristopi	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
D14	5 (zelo veliko), mislim, da bi mi praktične izkušnje res zelo pomagale.	Visoka ocena pomena prakse	Ocena pomena prakse	Vrednost pridobljenih izkušenj	Pomen praktičnih izkušenj
E5	… brez prakse pa se tudi težko kaj naučiš.	Nova znanja	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj

E6	… da pač sploh vidiš, na kak specifičen način se ti ljudje odzivajo in kake specifične metode dela rabiš, da z njimi lahko deluješ, predvsem to.	Razumevanje SAM	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
E9	Mislim, da bi mi izkušnje zelo pomagale, tako da pomoje kake 4,5 do 5 (zelo veliko).	Visoka ocena pomena prakse	Ocena pomena prakse	Vrednost pridobljenih izkušenj	Pomen praktičnih izkušenj
F7	… menim, da so praktične izkušnje ključne za uspešno delo z uporabniki z avtizmom.	Usposobljenost	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
F8	Le s pravimi izkušnjami lahko izpopolnimo razumevanje in kako se znajdemo v interakciji s temi posamezniki.	Razumevanje SAM	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
F9	Praktične izkušnje bi mi omogočile boljše razumevanje specifičnih potreb in izzivov posameznikov z avtizmom …	Razumevanje SAM	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
F10	… naučile bi me po moje tudi učinkovitih pristopov pri vzpostavljanju odnosov in komunikaciji z njimi …	Vzpostavljanje odnosov in komunikacijske spretnosti	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
F11	Poleg tega bi mi pomagale razviti večjo empatijo …	Empatija	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
F12	… pomagale bi mi verjetno tudi pri večjem prilagajanju oziroma da bi postala sama bolj prilagodljiva.	Prilagodljivost	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj

F15	… s katerimi bi ogromno tega znanja, mislim, da tudi pridobila.	Nova znanja	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
F16	Ocenila bi, da 4 (veliko), saj sem prepričana, da bi mi pridobivanje praktičnih izkušenj na tem področju zelo koristilo …	Visoka ocena pomena prakse	Ocena pomena prakse	Vrednost pridobljenih izkušenj	Pomen praktičnih izkušenj

Zaposleni na ZGNL

1. Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA	TEMA
G1	Najbolj pomembna se mi zdi pripravljenost oziroma koliko osebo zanima delo.	Pomen interesa za delo	Zanimanje in predanost	Pripravljenost za delo	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
G2	Ne glede na to, kako je usposobljena, se mi zdi, da se da vse priučit.	Prilagodljivost in zmožnost učenja	Prilagajanje in učenje	Prilagodljivost	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
G14	… meni se zdi, da v bistvu študenti socialnega dela so sposobni opravljati katerokoli službo, kar ima veze z avtizmom na ZGNL.	Pozitivno mnenje o sposobnostih študentov	Sposobnosti in potencial	Sposobnost	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
G17	Na področjih pa mislim, da bi	Pozitivno mnenje o	Sposobnosti in potencial	Sposobnost	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM

	lahko deloval na vseh …	sposobnostih študentov			
H1	Pripravljenost študentov za delo z uporabniki s SAM je lahko različna …	Različna usposobljenost študentov	Raznolikost usposobljenosti	Ocena usposobljenosti	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
H14	Pomembno se mi zdi, da to delo res opravljajo tisti, ki so pripravljeni za to, in ne kar vsak.	Pomen interesa za delo	Zanimanje in predanost	Pripravljenost za delo	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
I2	... ampak niso dovolj usposobljeni za delo z uporabniki s SAM.	Nezadostna usposobljenost študentov	Pomanjkljiva usposobljenost	Ocena usposobljenosti	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
I10	… saj morajo to delo opravljati tisti, ki si to res želijo.	Pomen interesa za delo	Zanimanje in predanost	Pripravljenost za delo	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM
I11	Pripravljenost študentov je različna.	Različna usposobljenost študentov	Raznolikost usposobljenosti	Ocena usposobljenosti	Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM

2. Kompetence in znanje študentov

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA	TEMA
G3	Zelo pomembno se mi zdi, da imajo podlago teorije o odnosih …	Teorija o odnosih	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
G4	Rekla bi, da imajo študentje dobre komunikacijske veščine, empatijo, fleksibilnost, prilagodljivost.	Komunikacijske veščine in socialne spretnosti	Močna področja	Strokovne kompetence	Kompetence in znanje študentov
G5	Kolikor poznam, se študenti pogosto dobro prilagajajo dinamiki	Prilagodljivost	Močna področja	Strokovne kompetence	Kompetence in znanje študentov

	dela z uporabniki s SAM …				
G6	Ena izmed možnosti za izboljšanje študentov in kar jim manjka, je več prakse …	Pomanjkanje praktičnih izkušenj	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
G7	… pa tudi, kakšni specializirani programi ali dodatno znanje o SAM.	Pomanjkanje vsebin o SAM	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
G8	Pomembno se mi zdi poznati posebne potrebe, teorijo specifično o avtizmu, mogoče kakšne teorije učnih strategij ter o odnosih, kot sem že omenjala prej.	Poznavanje potreb in teorij	Pričakovano znanje	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
G9	… lahko pa bi, mislim, imeli več samega znanja oziroma teoretične podlage o avtizmu.	Pomanjkanje teoretičnega znanja	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
G12	Meni se zdi, da seveda socialni delavec pride sem z nekimi drugimi znanji, ki jih sicer na specialni pedagogiki in socialni pedagogiki nimajo.	Ostalo koristno znanje	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
G13	… ima socialni delavec pa neka druga znanja, ki lahko to poveže oziroma ki lahko pomagajo pri delu z otrokom z avtizmom na nek drug način.	Ostalo koristno znanje	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov

G15	Predvsem pa menim, da so študentje socialnega dela predelovali več tem, kar se tiče CSD.	Znanje, povezano s CSD	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
G16	Predvsem so vam bolj znani postopki, vodenje teh otrok v postopkih …	Znanje o postopkih	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
G23	Kot sem že prej rekla, učljivost, torej pri študentih je pomembna, in pripravljenosti na učenje kot sposobnost tudi hitrega učenja.	Učljivost	Pričakovane veščine	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
G24	… nekega ustreznega reagiranja in presojanja tistih, ki delajo z njimi.	Odzivanje in presojanje	Pričakovane veščine	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
G25	… da znaš prepoznati stiske, poznati prilagoditev, ki jih otrok z avtizmom potrebuje, sposobnost oziroma veščina svetovanja.	Opazovanje in svetovanje	Pričakovane veščine	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
G26	… mislim, da je bolj pomembna kompetenca delavca, da zna zgraditi odnos in da je pripravljen vsakemu posamezniku pomagat in ga spoznat.	Vzpostavljanje odnosa in sodelovanje	Pričakovane veščine	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
G29	Torej, da ima v sebi sodelovalen duh, je res ključnega pomena, saj se v obratnem primeru otroku škoduje.	Sodelovanje	Pričakovane veščine	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov

H2	Najmočnejše točke študentov so lahko preventivno delovanje, znanje o skupinski dinamiki, uporaba razvojnih iger, komunikacijske veščine in sposobnost vodenja postopkov.	Komunikacijske veščine in socialne spretnosti	Močna področja	Strokovne kompetence	Kompetence in znanje študentov
H5	Predvsem preventivno delovanje, študentje imajo veliko znanja iz skupinske dinamike, brez težav sodelujejo v razredu, uporaba razvojnih iger, učenje socialnih veščin, komunikacijskih veščin.	Komunikacijske veščine in socialne spretnosti	Močna področja	Strokovne kompetence	Kompetence in znanje študentov
H6	Njihova močna področja so skupinska dinamika, individualna ali skupinska pomoč, skupina za medsebojno pomoč za starše.	Pomoč in podpora	Močna področja	Strokovne kompetence	Kompetence in znanje študentov
H7	Njihove veščine so tudi vodenje postopkov, sodelovanje, sklicevanje sestankov ali timov, timsko delo.	Vodenje postopkov in sodelovanje	Močna področja	Strokovne kompetence	Kompetence in znanje študentov
H8	… koristno zagotoviti več priložnosti za praktično delo in izobraževanje o specifičnih potrebah in pristopih pri delu s to ciljno skupino …	Pomanjkanje teorije in prakse	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov

H9	… da se sami angažirajo in pridobijo dodatne izkušnje in znanje na tem področju.	Samoiniciativno pridobivanje znanja	Pričakovane veščine	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
H10	Ne prejmejo teoretičnega znanja …	Pomanjkanje teoretičnega znanja	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
H11	Področja, ki bi se lahko izboljšala, vključujejo bolj specializirane predmete ali izobraževanja o avtizmu …	Pomanjkanje vsebin o SAM	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
H12	… več priložnosti za praktično usposabljanje v okoljih, kjer so prisotni uporabniki z avtizmom …	Pomanjkanje praktičnih izkušenj	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
H13	… to je delo študentov, oni sami morajo poiskati takšne priložnosti, se naučiti tega, kar ne znajo.	Samoiniciativno pridobivanje znanja	Pričakovane veščine	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
H15	Socialni delavec lahko prispeva z zagotavljanjem podpore posameznikom in družinam, izvajanjem delavnic in svetovanjem ter sodelovanjem …	Podpora in sodelovanje	Močna področja	Strokovne kompetence	Kompetence in znanje študentov
H22	Pomembna je izrazita občutljivost, sprejemanje drugačnosti, čustvena čvrstost študentov …	Socialne spretnosti	Pričakovane veščine	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov

H24	Zelo, najbolj pomembno je, da ima študent sposobnost za sodelovanje, to je osnova.	Sodelovanje	Pričakovane veščine	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
I1	… da so študentje socialnega dela dobro oskrbljeni z osnovnimi veščinami, znanji, predvsem o odnosih …	Ostalo koristno znanje in veščine	Vsebina študijskega programa	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
I4	Študentje socialnega dela pogosto izkazujejo močne kompetence v komunikaciji, empatiji in tudi vodenju postopkov.	Vodenje postopkov in socialne spretnosti	Močna področja	Strokovne kompetence	Kompetence in znanje študentov
I5	Njihove veščine v skupinskem delu so prav tako izrazite …	Skupinsko delo	Močna področja	Strokovne kompetence	Kompetence in znanje študentov
I6	… pomanjkanje praktičnih izkušenj, nezadostna teoretična podlaga ali pa preprosto potreba po več prilagajanja na individualne potrebe uporabnikov.	Pomanjkanje teorije in prakse	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
I7	… zagotoviti več prakse v realnih okoljih, kjer bi študenti lahko neposredno delali z uporabniki s SAM …	Pomanjkanje praktičnih izkušenj	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
I9	… v osnovi imajo študentje odlično splošno teoretično in tudi praktično podlago za delo z ranljivimi	Pomanjkanje teorije in prakse	Vsebina študijskega programa	Pomanjkanje znanja in spretnosti	Kompetence in znanje študentov

	skupinami, ne pa dovolj za delo z avtisti.				
I20	Pomembna je empatija, strpnost, sposobnost prilagajanja, timsko delo in samoiniciativnost študentov.	Socialne spretnosti	Pričakovane veščine	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
I21	Pomembne so tudi kompetence v komunikaciji, terapevtskih metodah in upravljanju s stresom.	Komunikacijske veščine in socialne spretnosti	Pričakovane veščine	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov
I22	… je pomembno, da so zaposleni sposobni učinkovitega sodelovanja in komunikacije z drugimi strokovnjaki v timu.	Komunikacijske veščine in sodelovanje	Pričakovane veščine	Znanje in spretnosti	Kompetence in znanje študentov

3. Pomen praktičnih izkušenj

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA	TEMA
G11	Tudi je razlika med nekom, ki je bil zelo veliko praktično vpleten, in med nekom, ki je bil samo parkrat.	Vpliv obsega prakse na znanje	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
G18	Ogromno, jaz mislim, da tukaj največ nekih predhodnih izkušenj najbolj pomaga.	Vpliv obsega prakse na znanje	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
G19	Pri delu se sklicuješ na izkušnje iz prakse največ.	Sklicevanje na prakso pri delu	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj

G20	… največ ti da to, koliko si imel ti nekega stika z otroki z avtizmom.	Vpliv obsega prakse na znanje	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
G21	Jaz, recimo, pri sebi vidim, da tudi glede na to, da smo mi teme, povezane z avtizmom, na faksu obravnavali, imam od začetka službe do zdaj čisto drugačen vidik, veliko več sem spoznala in imam čisto drugačno kvaliteto dela kot na začetku.	Vpliv obsega prakse na znanje	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
G22	Jaz tako mislim, da so izkušnje ključnega pomena.	Praksa kot ključni dejavnik uspeha	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
G27	Na faksu se nekaj naučiš, potem pa v praksi vidiš, da je čisto vsak posameznik drugačen.	Uporaba teoretičnega znanja	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
G28	… lahko študiraš ne vem, kako dolgo, pa se moraš na koncu v praksi soočiti z nečim, kar te ne bi naučili.	Nova znanja	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
H16	Vse postopke, ki jih imaš pri delu, to se pa naučiš v praksi, tega se ne moreš naučiti prej, to je preprosto praksa.	Postopki	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
H17	Predhodne izkušnje socialnega delavca so lahko kar precej pomembne pri zaposlitvi.	Vpliv obsega prakse na zaposlitev	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj

H18	… lahko pripomorejo k boljšemu razumevanju potreb te ciljne skupine in prilagajanju pristopov.	Razumevanje SAM	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
H19	Te izkušnje, ki jih ima, lahko igrajo tudi ključno vlogo pri uspešnosti pri delu …	Vloga prakse pri uspešnosti	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
H20	… omogočajo boljšo obravnavo in podporo posameznikom.	Razumevanje SAM	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
H23	… seveda so za delo pomembne tudi posameznikove dosedanje izkušnje, kje so opravljali prakso, kakšne delovne izkušnje imajo.	Vpliv obsega prakse na zaposlitev	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
I8	… tako pridobili dragocene izkušnje ter tako se bolj zavedali izzivov, s katerimi se lahko srečujejo pri delu s to ciljno skupino.	Razumevanje SAM	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
I12	Opažam vrzeli v njihovi pripravljenosti, predvsem med tistimi, ki imajo predhodne izkušnje na tem področju, in tistimi, ki jih nimajo.	Vpliv obsega prakse na znanje	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
I14	… opažam razlike v usposobljenosti med študenti predvsem glede na njihove predhodne praktične izkušnje, ki so jih imeli z avtisti.	Usposobljenost	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj

I15	Študenti s praktičnimi izkušnjami lahko kažejo večjo občutljivost, razumevanje in samozavest pri delu z avtisti …	Razvoj osebnih lastnosti	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
I18	Izkušnje so lahko najbolj pomembne med kriteriji pri zaposlitvi …	Vpliv obsega prakse na zaposlitev	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj
I19	… lahko odigrajo pomembno vlogo pri delu, razumevanju tega dela in ljudi, s katerimi bodo delali.	Razumevanje SAM	Opravljanje prakse	Razvoj znanja in kompetenc	Pomen praktičnih izkušenj

9.3. Osno kodiranje

ŠTUDENTJE SOCIALNEGA DELA S PRAKTIČNIMI IZKUŠNJAMI

1. <u>Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM</u>

Ocena usposobljenosti
- Samoocena usposobljenosti
  - Pozitivno mnenje o usposobljenosti (A1, B26, C3)
  - Visoka ocena usposobljenosti (A3)
  - Specifična usposobljenost (B1, B2, B3)

Ocena razumevanja
- Samoocena razumevanje tematike
  - Zadovoljivo razumevanje SAM (A29, A30, A31, B24, C23)

Ocena znanja
- Samoocena znanja
  - Pozitivno mnenje o znanju (C1)

2. <u>Kompetence in znanje študentov</u>

Znanje in spretnosti
- Vsebina študijskega programa
  - Razumevanje odnosov in socialne spretnosti (A6, C7, C26)
  - Izražanje in postavljanje mej (A27)
  - Elementi pri vzpostavljanju delovnega odnosa (B10)
  - Predmet Ljudje z ovirami (B12, C6, C9)
  - Predmet Socialno delo z družino (B13)
  - Vsebina vaj pri predmetu Ljudje z ovirami (B27)
  - Pomembnost praktičnih izkušenj (B29)
- Pomen vaj v študijskem programu

- Praktično delo in komunikacija (A8)
- Razumevanje odnosov in socialne spretnosti (A9)

Izboljšanje kompetenc
- Razvoj spretnosti
  - Iskanje ravnotežja med empatijo in disciplino (A28)
  - Potreba po izboljšanju komunikacijskih veščin (A33)
  - Izboljšanje pri postavljanju mej (C20)
  - Izboljšanje vzpostavljanja odnosov (C21, C24)
  - Postavljanje meje med delom in osebnim življenjem (C22)

Pomanjkanje znanja in spretnosti
- Vsebina študijskega programa
  - Pomanjkanje praktičnih izkušenj (A35, C25)
  - Pomanjkanje vsebin o SAM (A36, B4, C4, C26)
  - Pomembnost praktičnih izkušenj (B31, C2)
- Dodatno znanje
  - Želja po specifičnem znanju (B22)

3. Pomen praktičnih izkušenj

Razvoj znanja in kompetenc
- Opravljanje prakse
  - Veščine, znanja in spretnosti (A2)
  - Pristop in obravnave potreb (A4)
  - Znanja in kompetence (A5)
  - Pomembnost pristopa (A7)
  - Razvoj osebnih lastnosti (A10, A23, A24, A26, B19, C16, C17, C19)
  - Komunikacijske spretnosti (A12)
  - Neverbalna komunikacija (A13)
  - Razumevanje pomena strukturiranosti (A14, A15)
  - Razumevanje SAM (A16, A19, B6, B8, B9, B17, B20, C8, C12, C14)
  - Usposobljenost (A17, C15)
  - Obvladovanje vedenja oseb s SAM (A20)
  - Nova znanja (A21, A34, B15)
  - Pristopi (A22, B21, C13)
  - Prilagajanje pričakovanj (A25)
  - Sistematično znanje (B7)

Osebni razvoj
- Opravljanje prakse
  - Razumevanje želje po delu z otroki s SAM (A11)
  - Samostojno učenje (B16)

ŠTUDENTJE SOCIALNEGA DELA BREZ PRAKTIČNIH IZKUŠENJ

1. Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM

Ocena usposobljenosti
- Samoocena usposobljenosti
  - Prepoznavanje potreb po izboljšanju usposobljenosti (D3)

- Dvom glede usposobljenosti (D15, E12)
- Pomanjkljiva usposobljenost (E1)
- Negativno mnenje o usposobljenosti (E8)
- Slaba usposobljenost (F1)

Ocena razumevanja
- Samoocena razumevanja tematike
  - Slabo razumevanje SAM (D12, F13)
  - Nizka ocena razumevanja SAM (E7)

2. Kompetence in znanje študentov

Znanje in spretnosti
- Vsebina študijskega programa
  - Teoretično znanje o SAM (D1)
  - Specifično znanje o SAM (D2, D4)
  - Ostalo koristno znanje (D5)
  - Predmet Ljudje z ovirami (D6, E4, F5)
  - Predmet Skupnostno socialno delo (D7)
  - Spretnosti pogovora (E10)
  - Razumevanje dela z ljudmi s PP (F2)
  - Predmet Psihologija (F5)

Pomanjkanje znanja in spretnosti
- Vsebina študijskega programa
  - Pomanjkanje praktičnih izkušenj (D2, D9, D13, F4, F18)
  - Negotovost glede vsebin o SAM (E2)
  - Pomanjkanje vsebin o SAM (E3, F14)
  - Pomanjkanje teorije in prakse (E13, E14)
  - Pomanjkanje specifičnega znanja o SAM (F3, F19)

3. Pomen praktičnih izkušenj

Razvoj znanja in kompetenc
- Opravljanje prakse
  - Uporaba teoretičnega znanja (D8)
  - Individualnost izkušenj (D10)
  - Pristopi (D11)
  - Nova znanja (E5, F15)
  - Razumevanje SAM (E6, F8, F9)
  - Usposobljenost (F7)
  - Vzpostavljanje odnosov in komunikacijske spretnosti (F10)
  - Empatija (F11)
  - Prilagodljivost (F12)

Vrednost pridobljenih izkušenj
- Ocena pomena prakse
  - Visoka ocena pomena prakse (D14, E9, F16)

ZAPOSLENI NA ZGNL

1. Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM

Pripravljenost za delo
- Zanimanje in predanost
  - Pomen interesa za delo (G1, H14, I10)

Prilagodljivost
- Prilagajanje in učenje
  - Prilagodljivost in zmožnost učenja (G2)

Sposobnost
- Sposobnosti in potencial
  - Pozitivno mnenje o sposobnostih študentov (G14, G17)

Ocena usposobljenosti
- Raznolikost usposobljenosti
  - Različna usposobljenost študentov (H1, I11)
- Pomanjkljiva usposobljenost
  - Nezadostna usposobljenost študentov (I2)

2. Kompetence in znanje študentov

Znanje in spretnosti
- Vsebina študijskega programa
  - Teorija o odnosih (G3)
  - Ostalo koristno znanje (G12, G13)
  - Znanje, povezano s CSD (G15)
  - Znanje o postopkih (G16)
  - Ostalo koristno znanje in veščine (I1)
- Pričakovano znanje
  - Poznavanje potreb in teorij (G8)
- Pričakovane veščine
  - Učljivost (G23)
  - Odzivanje in presojanje (G24)
  - Opazovanje in svetovanje (G25)
  - Vzpostavljanje odnosa in sodelovanje (G26)
  - Sodelovanje (G29, H24, I22)
  - Samoiniciativno pridobivanje znanja (H9, H13)
  - Socialne spretnosti (H22, I20, I21)
  - Komunikacijske veščine in socialne spretnosti (I21)
  - Komunikacijske veščine in sodelovanje (I22)

Strokovne kompetence
- Močna področja
  - Komunikacijske veščine in socialne spretnosti (G4, H2, H5)
  - Prilagodljivost (G5)
  - Pomoč in podpora (H6)
  - Vodenje postopkov in sodelovanje (H7)
  - Podpora in sodelovanje (H15)
  - Vodenje postopkov in socialne spretnosti (I4)
  - Skupinsko delo (I5)

Pomanjkanje znanja in spretnosti
- Vsebina študijskega programa

- Pomanjkanje praktičnih izkušenj (G6, H8, H12, I6, I7)
- Pomanjkanje vsebin o SAM (G7, H11)
- Pomanjkanje teoretičnega znanja (G9, H8, H10, I6)
- Pomanjkanje teorije in prakse (H8, I6, I9)

3. Pomen praktičnih izkušenj

Razvoj znanja in kompetenc

- Opravljanje prakse
  - Vpliv obsega prakse na znanje (G11, G18, G20, G21, I12)
  - Sklicevanje na prakso pri delu (G19)
  - Praksa kot ključni dejavnik uspeha (G22)
  - Uporaba teoretičnega znanja (G27)
  - Nova znanja (G28)
  - Postopki (H16)
  - Vpliv obsega prakse na zaposlitev (H17, H23, I18)
  - Razumevanje SAM (H18, H20, I8, I19)
  - Vloga prakse pri uspešnosti (H19)
  - Usposobljenost (I14)
  - Razvoj osebnih lastnosti (I15)

9.4. Odnosno kodiranje

Usposobljenost študentov socialnega dela za delo z uporabniki s spektroavtistično motnjo

ŠTUDENTJE SOCIALNEGA DELA S PRAKTIČNIMI IZKUŠNJAMI

Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM ➡ Usposobljenost študentov za delo z uporabniki s SAM se ocenjuje glede na njihovo samooceno usposobljenosti, razumevanje tematike in znanja. Študentje izražajo pozitivno mnenje o svoji usposobljenosti, ocenjujejo svoje razumevanje SAM kot zadovoljivo in imajo pozitivno mnenje o svojem znanju na tem področju.

Kompetence in znanje študentov ➡ Kompetence in znanje študentov vključujejo razumevanje odnosov, socialne spretnosti, izražanje in specifične vsebine predmetov Ljudje z ovirami in Socialno delo z družino. Kaže se potreba po izboljšanju komunikacijskih veščin, postavljanju mej, vzpostavljanju odnosov in iskanju ravnotežja med empatijo in disciplino. Pomanjkanje znanja in spretnosti se kaže v pomanjkanju praktičnih izkušenj in vsebin o SAM.

Pomen praktičnih izkušenj

Praktične izkušnje so ključne za razvoj znanja in kompetenc študentov. Med prakso pridobivajo veščine, znanja in spretnosti ter razvijajo osebne lastnosti, kot so komunikacijske spretnosti, razumevanje neverbalne komunikacije in prilagajanje pričakovanj. Praktične izkušnje omogočajo tudi razvoj sistema znanja, usposobljenost za delo s specifičnimi skupinami ljudi in pridobivanje novih znanj in spoznavanje novih pristopov. Poleg tega opravljanje prakse spodbuja osebni razvoj študentov, kot sta razumevanje želje po delu z določenimi skupinami ljudi in sposobnost samostojnega učenja.

ŠTUDENTJE SOCIALNEGA DELA BREZ PRAKTIČNIH IZKUŠENJ

Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM

Usposobljenost študentov za delo z uporabniki s SAM se ocenjuje glede na njihovo samooceno usposobljenosti in razumevanja tematike. Nekateri prepoznavajo potrebo po izboljšanju, drugi dvomijo vase, nekateri pa se ocenjujejo kot slabo usposobljene. Poleg tega se ocenjuje tudi razumevanje tematike, pri čemer se kažeta slabo razumevanje in nizka ocena razumevania SAM.

Kompetence in znanje študentov

Kompetence in znanje študentov vključujejo razumevanje dela ljudmi s PP, pogovorne spretnosti in specifične vsebine predmetov Ljudje z ovirami, Psihologija in Skupnostno SD. Imajo nekaj teoretičnega in specifičnega znanja o SAM ter ostalega koristnega znanja, pridobljenega med študijem. Pomanjkanje znanja in spretnosti se kaže v pomanjkanju praktičnih izkušenj, negotovosti glede vsebin o SAM, pomanjkanju vsebin o SAM in pomanjkanju specifičnega znanja o SAM.

Pomen praktičnih izkušenj

Praktične izkušnje so ključne za razvoj znanja in kompetenc študentov. Med opravljanjem prakse bi lahko študentje uporabljali teoretično znanje, pridobivali nova znanja in razumevanje o SAM, razvijali usposobljenost in vzpostavljanje odnosov ter izpopolnjevali komunikacijske spretnosti, empatijo in prilagodljivost. Študentje ocenjujejo pomen prakse z visoko oceno.

ZAPOSLENI NA ZGNL

Usposobljenost za delo z uporabniki s SAM

Zaposleni na ZGNL opažajo, da je pomembna pripravljenost študentov za delo, vključno z zanimanjem in predanostjo. Prav tako cenijo prilagodljivost in zmožnost učenja ter imajo pozitivno mnenje o sposobnostih študentov. Prepoznavajo tudi različno usposobljenost med študenti in včasih opažajo pomanjkljivo usposobljenost pri nekaterih študentih.

Kompetence in znanje študentov

Delavci na ZGNL opažajo, da študentje pridobijo raznoliko znanje in spretnosti med študijem, vključno s teorijo o odnosih, ostalim koristnim znanjem, komunikacijskimi veščinami in socialnimi spretnostmi. Poudarjajo pričakovano znanje o potrebah in teorijah ter pričakovane veščine, kot so učljivost, odzivanje, sodelovanje in samoiniciativno pridobivanje znanja. Izpostavljajo tudi močna področja strokovnih kompetenc, kot so komunikacija, prilagodljivost, vodenje postopkov in skupinsko delo. Obenem opažajo pomanjkanje praktičnih izkušenj, teoretičnega znanja o SAM in združitve teorije in prakse pri nekaterih študentih.

Pomen praktičnih izkušenj

Zaposleni na ZGNL poudarjajo, da so praktične izkušnje ključnega pomena za razvoj znanja, veščin in kompetenc študentov. Praksa omogoča uporabo teoretičnega znanja pri praktičnem delu, pridobivanje novih veščin in razumevanje specifičnih področij, kot je področje SAM. Poleg tega praksa velja za ključni dejavnik uspeha študentov, ki lahko pozitivno vpliva na zaposljivost in uspešnost v poklicnem življenju ter omogoča usposobljenost, razvoj osebnih lastnosti in pripravljenost za kasnejšo kariero.